

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE: RIDDER RENÉ VICTOR, HOOFDREDACTEUR

E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES: PROF. MR. RIDDER RENÉ VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

DE VERGOEDING VOOR ONRECHTMATIGE VRIJHEIDSBENEMING EN VOOR ONWERKDADEGE VOORLOPIGE HECHTENIS

Rede uitgesproken door substituut-procureur-generaal Jules D'Haenens, op de plechtige openingszitting van het Hof van Beroep te Gent op 3 september 1973

1. Het is de opgave van het recht om tussen tegenstrijdige belangen een zekere graad van harmonie tot stand te brengen. Daarom reeds wordt deze opgave hoofdzakelijk hierdoor gekenmerkt dat ze nooit een definitief eindpunt bereikt, hetzij omdat steeds nieuwe maatschappelijke gegevens en verhoudingen dwingen tot het zoeken naar bevredigende oplossingen, hetzij omdat de eens bereikte oplossingen, na verloop van tijd, wegens een verandering in denk- of leefwijze, geen voldoening meer schenken. Niettegenstaande de creatieve inspanningen van de rechtspraak een tijdlang, en binnen bepaalde grenzen, de tekorten van een positieve rechtsregel kunnen aanvullen, zal de wet uiteraard steeds slechts een gebrekkige vertolking zijn van de menselijke en van de maatschappelijke aspiraties.

2. Er zijn echter gebieden waar men van het recht verwacht dat het niet enkel tegenstrijdige belangen zou trachten te verzoenen, maar meer nog dat het in wezen fundamenteel onverenigbare beginselen tot een bevredigende synthese zou brengen. Een dergelijke opgave is beslist onmogelijk. En toch kan de wetgever ze niet uit de weg gaan. Dit is met name het geval in het domein van de voorlopige hechtenis.

In de opgave zelf schuilt reeds een *interne contradictie*: de verdachte, die geacht wordt onschuldig te zijn zolang zijn schuld niet door een definitieve gerechtelijke beslissing is vastgesteld¹, wordt niettemin in afwachting van die gerechtelijke beslissing, die zich over het al of niet bestaan van zijn schuld moet uitspreken, van zijn vrijheid beroofd. Hiervan is de wet-

gever zich steeds bewust geweest. Reeds naar aanleiding van de besprekingen, die zouden leiden tot de wet van 18 februari 1852 werd er op gewezen dat, van wijsgerig standpunt uit, voorlopige hechtenis niet kon worden verantwoord². Dezelfde gedachte werd ontwikkeld in het verslag dat door de hr. Thonissen, uit naam van de Kamercommissie, werd opgesteld³, naar aanleiding van het wetsontwerp dat nadien de wet van 20 april 1874 zou worden, en dit in bewoordingen waarvan men terecht heeft kunnen zeggen dat «...ze op een moeilijk te verbeteren wijze de grondbeginselen uiteenzetten waardoor eenieder zich zal moeten laten leiden die zich om de verbetering van het stelsel der preventieve hechtenis bekommert.»⁴

3. Indien voorlopige hechtenis vanuit wijsgerig standpunt niet te verantwoorden is, vermits in een stelsel van persoonlijke vrijheid, zoals het onze, iedere verdachte geacht wordt onschuldig te zijn, is ze niettemin vanuit maatschappelijk standpunt onmisbaar⁵. En juist daarom ontkomt de wetgever niet aan deze onmogelijke opgave.

Doch, hoe technisch-volmaakt een wet op de voorlopige hechtenis ook zou mogen zijn, de contradictie, die er steeds aan de basis zelf van ligt, maakt dat ze steeds een gevoel van onbehagen zal laten bestaan en dat, meer dan in om het even welk ander door het recht bestreken domein, hoogstens een tijdelijk be-

² *Pasin.*, 1852, blz. 67, noot 2.

³ *Pasin.*, 1974, blz. 110.

⁴ VERSEÉ, TH., „Preadvies over de vrijheidsbeneming in het Belgisch strafproces”, (Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland), - Jaarboek 1965-1966 - blz. 100. Uitg. Tjeenk-Willink - Zwolle.

⁵ VAN DE MEULEBROEKE O., „Le contrôle juridictionnel de la détention préventive” - R.D.P., 1970-71, blz. 140.

¹ In artikel 6-2 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden van 4 november 1950 werd dit beginsel uitdrukkelijk opgenomen.

vredigende, maar nooit een definitief aanvaarde oplossing kan worden verwacht.

En dit gevoel van onbehagen zal begrijpelijkerwijze het sterkst tot uiting komen, wanneer – en dit is uiteraard niet steeds te vermijden – ook wel eens een onschuldige door de wet getroffen wordt.

4. Het bestendige pogen om, wat men genoemd heeft: «*l'équilibre périlleux de la liberté individuelle*»⁶ maximaal te verzekeren, komt tot uiting in de permanente kritische houding, die de wetgever, reeds in de negentiende eeuw, tegenover het stelsel van de voorlopige hechtenis heeft aangenomen, en die, tot tweemaal toe, eerst in 1852 en vervolgens in 1874, tot een volledige herziening van het systeem heeft geleid. Na de laatste volledige herwerking, waaruit tenslotte de wet van 20 april 1874 is ontstaan, waarvan men gezegd heeft dat zij «*ongeveer volmaakt*» was⁷, heeft de wetgever niettemin nog tot zesmaal toe, nl. in 1895, in 1899, in 1919, in 1931, in 1959 en in 1963 wijzigingen en aanvullingen aangebracht om sommige door de praktijk aan het licht gebrachte leemten of door kritiek aangeklaagde onvolmaaktheden te verhelpen en dit steeds in de richting van een ruimere bescherming van de individuele vrijheid⁸.

De opeenvolgende herwerkingen en de latere aanvullingen en wijzigingen, die over een tijdspanne van meer dan een eeuw werden verwezenlijkt, waren nochtans in de opvatting van de wetgever slechts regelingen met een voorlopig karakter, ingegeven door de noodzaak om spoedig een tijdelijke oplossing te brengen voor dringende noden, dit in afwachting dat door de opgedane ervaring, een systeem zou kunnen ontworpen en opgebouwd worden, dat zijn plaats zou innemen in een volledig herziene strafrechtspleging, die reeds in 1852 in het vooruitzicht werd gesteld⁹.

5. Thans werden door de wet van 13 maart 1973,¹⁰ andermaal aan de wetgeving van 1874 wijzigingen en aanvullingen aangebracht, waarvan de Memorie van Toelichting¹¹ het opzet als volgt omschrijft:

«*Onderhavig ontwerp heeft tot doel de wet van 20 april 1874 op de voorlopige hechtenis te vervolledigen en sommige onvolmaaktheden te verhelpen zonder de herziening van de procedure in strafzaken af te wachten. Deze herziening zal te gelegener tijd nieuwe verbeteringen aanbrengen en daarbij voordelen halen uit de ondervinding opgedaan naar*

«*aanleiding van de wijzigingen welke thans door de Regering worden voorgesteld.*»

Ik zou vandaag uw aandacht niet gevraagd hebben voor de wet op de voorlopige hechtenis, indien werkelijk, zoals de aanhef van de Memorie van Toelichting het zou kunnen laten vermoeden, de nieuwe wet slechts wijzigingen en aanvullingen bevatte van *bijkomstige* aard, zoals dit het geval was bij de vroegere wetwijzigingen sedert 1874, waaraan ik zoëven herinnerde.

De wet van 13 maart 1973 wijzigt en vult het stelsel van de voorlopige hechtenis aan op vier punten:

(1) De motiveringseis wordt verscherpt op het ogenblik van:

- de aflevering van het bevel tot aanhouding, in het geval dat het een facultatief karakter heeft¹²;
- de maandelijkse handhaving door de raadkamer¹³;
- de eventuele tussentijdse handhaving, zoals thans voorzien door artikel 4, vierde lid, van de wet van 20 april 1874, d.w.z. in geval de raadkamer ertoe geroepen wordt uitspraak te doen over een strijdige conclusie van de procureur des Konings op een voorstel van de onderzoeksrechter tot opheffing van het bevel tot aanhouding¹⁴.

(2) Er wordt een procedure vóór de raadkamer gehuldigd (met mogelijkheid van hoger beroep bij de Kamer van inbeschuldigingstelling, zowel door de verdachte als door het openbaar ministerie), in geval van strijdige conclusie van de procureur des Konings op een voorstel van de onderzoeksrechter tot opheffing van het bevel tot aanhouding¹⁵.

(3) Het recht van hoger beroep van de procureur des Konings tegen de beschikkingen van de onderzoeksrechter, die weigert in te gaan op een vordering tot aanhouding, wordt uitgesloten¹⁶.

(4) Tenslotte wordt een systeem van vergoeding ingevoerd voor onrechtmatige en voor bepaalde gevallen van onwerkdadige voorlopige hechtenis, en wordt, in aansluiting hiermee, artikel 447 van het wetboek van strafvordering betreffende de vergoeding in geval van herziening aangevuld¹⁷.

6. De twee eerste wijzigingen brengen inderdaad geen ingrijpende verandering in het bestaande stelsel.

A. De strengere motiveringen bij de aflevering van het bevel tot aanhouding en bij de maandelijkse of, desgevallend, bij de tussentijdse handhaving betreft twee punten.

(1) Aan de ene kant moeten voortaan het bevel tot aanhouding en de latere handhaving ervan gemoti-

⁶ CARSAU, W., „*L'équilibre périlleux de la liberté individuelle*” – J.T. 1957, blz. 289 en volg.

⁷ DESTREE, J., „*La détention préventive*”, J.T. 1919, blz. 609-612.

⁸ Zie hierover: BEKAERT, H., „*La manifestation de la vérité dans le procès pénal*”, blz. 215-216; – VERSÉE TH., o.c., blz. 98 tot 100 en 105 tot 110.

⁹ *Pasin.*, 1852, blz. 67 – noot 2, en *Pasin.*, 1874, blz. 131.

¹⁰ Gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 10 april 1973, blz. 4314 en volg., en in werking gereden op 20 april 1973; – Errata werden gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 25 april 1973, blz. 5108.

¹¹ *Parl. besch.* – *Kamer* – Zitt. 1968-69, nr. 472/1, blz. 1.

¹² Artikel 2 – wet 13 maart 1973, dat artikel 2 wet 20 april 1874 vervangt.

¹³ Artikel 3 – wet 13 maart 1973, dat artikel 5, eerste lid, wet 20 april 1874 vervangt.

¹⁴ Artikel 4 – wet 13 maart 1973, dat aan artikel 6 wet 20 april 1874 een vierde lid toevoegt.

¹⁵ *Idem.*

¹⁶ Artikel 1 – wet 13 maart 1973, dat aan artikel 1 wet 20 april 1874 een vierde lid toevoegt.

¹⁷ Artikel 5 – wet 13 maart 1973, dat aan wet 20 april 1874 de artikelen 27, 28 en 29 toevoegt.

veerd worden in concreto, d.w.z. dat de ernstige en uitzonderlijke omstandigheden die de openbare veiligheid raken en die de aanhouding moeten wettigen, dienen te worden geput uit de gegevens eigen aan de zaak of de persoonlijkheid van de verdachte. Door deze verscherpte motiveringsplicht, die geldt zowel voor de onderzoeksrechter als voor de onderzoeksgerechten, wilde de wetgever voortaan het gebruik van algemene formules verhinderen, die zowat voor alle zaken van min of meer ernstige aard kunnen worden aangewend, en zodoende op meer doeltreffende wijze de vrijheid van de verdachte beschermen¹⁸.

Op dit punt wordt tenslotte door de wet slechts op meer nadrukkelijke wijze de aandacht gevestigd op een verplichting, die in feite ook reeds voordien bestond, doch niet steeds strikt werd in acht genomen¹⁹.

Wijzen we er terloops op dat ook in de recente nieuwe wetgevingen betreffende de voorlopige hechtenis in Frankrijk en in Duitsland, een soortgelijke concrete motiveringsverplichting wordt voorgeschreven²⁰.

(2) Aan de andere kant wordt bovendien aan de onderzoeksgerechten, die over de *handhaving* van de hechtenis te beslissen hebben, voortaan opgelegd na te gaan of, op het ogenblik waarop zij de handhaving bevelen, er ernstige en uitzonderlijke omstandigheden, die de *openbare veiligheid* raken, bestaan, en niet enkel meer, zoals voorheen, of het openbaar belang – een veel ruimer begrip – de handhaving van de voorlopige hechtenis vereist.

B. Artikel 6 van de wet van 20 april 1874 gaf aan de onderzoeksrechter slechts de mogelijkheid om opheffing van het bevel tot aanhouding te verlenen mits een eensluidende conclusie van de procureur des Konings.

Dit stelsel, dat hierop neerkwam dat de beslissing van de onderzoeksrechter volledig afhankelijk was van de houding van het openbaar ministerie, anders gezegd dat het uiteindelijk het openbaar ministerie was dat over de opheffing besliste, was ongetwijfeld vatbaar voor geïllustreerde kritiek²¹.

Het was inderdaad niet te verantwoorden dat, in geval van meningsverschil tussen de onderzoeksrechter en de procureur des Konings aangaande de wenselijkheid van een opheffing van het bevel tot aan-

houding, de wet a priori dit verschil in opvatting oploste in de zin van de zienswijze van het openbaar ministerie.

Het nieuwe artikel 6 van de wet brengt hieraan een gelukkige wijziging door voortaan het conflict onderzoeksrechter-procureur des Konings aan de beslissing van de raadkamer (en eventueel van de Kamer van inbeschuldigingstelling) te onderwerpen²².

7. Een werkelijke innovatie, die door de wet van 13 maart 1973 wordt ingevoerd en waardoor tegemoet wordt getreden aan een verlangen dat reeds lang in de rechtsleer tot uitdrukking was gekomen, is de inrichting van een systeem van vergoeding voor onrechtmatige en, in bepaalde gevallen, van onwerkdadige voorlopige hechtenis.

Vooraleer echter de desbetreffende nieuwe bepalingen meer uitvoerig te onderzoeken, wil ik toch nog even uw aandacht vragen voor een belangrijke wijziging, aangebracht aan artikel 1 van de wet van 20 april 1874, waaraan een vierde lid wordt toegevoegd, houdende de afschaffing van het recht van hoger beroep door de procureur des Konings tegen de beschikkingen van de onderzoeksrechter, waardoor het afleveren van een bevel tot aanhouding door hem geweigerd werd.

8. In het oorspronkelijk ontwerp van de Regering²³ was een dergelijke bepaling niet voorzien.

Het is pas ter gelegenheid van de besprekingen in de Senaatscommissie voor Justitie²⁴ dat deze kwestie voor het eerst ter sprake kwam en dat de tekst werd uitgewerkt, die uiteindelijk wet is geworden. De gedachte nochtans was niet nieuw.

Reeds in 1952 werd een gelijkaardig voorstel van wet ingediend²⁵, dat toen geen verder gevolg heeft gekend.

Hoewel niet op uitdrukkelijke wijze door de wet geregeld, werd het recht van hoger beroep tegen alle jurisdictionele beslissingen van de onderzoeksrechter steeds aanvaard, zowel door de rechtsleer²⁶ als door de rechtspraak. In zijn arrest van 17 december 1941²⁷ herinnert het Hof van Cassatie overigens aan de oorsprong van dit recht, dat terugklimt tot de « Ordonnance criminelle » van 1670, die één van de bronnen is waaruit onze strafrechtspleging is ontsproten.

Doch afgezien van dit argument van louter rechts-historische aard, is het recht van hoger beroep tegen

¹⁸ Parl. besch. – Kamer – Zitt. 1968-69, nr. 472/1, Memorie van Toelichting, blz. 2.

¹⁹ CARSAU, W., o.c., J.T., 1957, blz. 294, nr. 46.

²⁰ In Frankrijk schrijft art. 145 C.P.P. (wet van 17 juli 1970) o.m. voor dat de voorlopige hechtenis moet gemotiveerd zijn « ...d'après les éléments de l'espèce »; – In Duitsland voorziet § 114 van de Strafprozessordnung (wet van 19 december 1964) dat de motivering moet aanvoeren « ...die Tatsachen, aus denen sich der dringende Tatverdacht und der Haftgrund ergibt, soweit sich dadurch die Staatssicherheit gefährdet wird ».

²¹ Parl. besch. – Kamer – Zitt. 1968-69, nr. 472/1, Memorie van Toelichting blz. 3; – Verslag Senaatscommissie, Parl. besch. Senaat – Zitt. 1971-72, nr. 392, blz. 8.

²² ROZIE, M., „De opheffing van het bevel tot aanhouding op voorstel van de onderzoeksrechter” – R.W., 1972-73, 2005-2008.

²³ Parl. besch. – Kamer – Zitt. 1968-69, nr. 472/1.

²⁴ Parl. besch. – Senaat – Zitt. 1971-72, nr. 392, blz. 5.

²⁵ Parl. besch. – Senaat – Zitt. 1951-52, nr. 387.

²⁶ FAUSTIN-HÉLIE, „Traité de l'instruction criminelle”, DL II, 2095-2096; HOFFLER, J., „Traité de l'instruction préparatoire”, blz. 38, 140 en 170. BEKAERT, H., „Preadvies over de voorlopige hechtenis in het Belgisch recht” (Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland), blz. 23.

²⁷ Pas. 1941, I, 458.

beslissingen van de onderzoeksrechter waardoor de aflevering van een bevel tot aanhouding afgewezen wordt een absolute noodzakelijkheid in een systeem waarin het openbaar ministerie t.o.v. de Natie de volle verantwoordelijkheid draagt voor een doeltreffende uitoefening van de strafvordering. Hoe kan men immers rechtvaardigen dat beslissingen van de onderzoeksrechter, die soms aan de uitoefening van de strafvordering onherstelbare schade kunnen veroorzaken, in handen worden gelegd van één enkel magistraat, de onderzoeksrechter, die op dat gebied geen enkele verantwoordelijkheid draagt, en dit zonder enig mogelijk toezicht van de Kamer van inbeschuldigingstelling²⁸?

Faustin-Hélie, ongetwijfeld de meest gezaghebbende commentator van het wetboek van strafvordering, schreef dienaangaande zeer gevat:²⁹

« Comment admettre que la loi, lorsqu'elle accorde à ce magistrat (nl. de onderzoeksrechter) le droit, non seulement de décréter l'arrestation des prévenus ... mais en même temps de rejeter les réquisitions du ministère public tendant à ces mesures, ait voulu placer ses décisions au-dessus de toute atteinte et les déclarer souveraines? Comment supposer qu'elle se soit fiée à lui à ce point que, lorsqu'il statue sur des questions qui intéressent au plus haut degré la sûreté générale, elle n'ait conservé aucun moyen de redresser ses erreurs? »

Trouwens, wanneer in de schoot van de Senaatscommissie voor Justitie gesproken werd over de ruimere bevoegdheid, die voortaan aan de onderzoeksrechter zou verleend worden om, tijdens het gerechtelijk strafonderzoek, opheffing van het bevel tot aanhouding te verlenen, werd tevens onmiddellijk daaraan toegevoegd dat die ruimere bevoegdheid geen afbreuk mocht doen aan de uitoefening van de strafvordering.

« Zo de onderzoeksrechter, die met bijzondere kennis van zaken handelt, – aldus schreef de verslaggever –³⁰, « van oordeel is dat de verdachte in vrijheid moet worden gesteld terwijl de procureur des Konings een andere mening is toegedaan, lijkt het

²⁸ BEKAERT, H., „De rechtsgeleerdheid van de magistraat en de strafvordering” R.W., 1952-53, kol. 89-106; – Idem, „La manifestation de la vérité dans le procès pénal”, blz. 265:

« En réalité, la suppression du recours du ministère public rompt l'équilibre des positions: la mise en détention de l'inculpé n'est pas irréversible, puisqu'elle doit être confirmée dans un délai de cinq jours et que son maintien peut faire l'objet d'un recours en appel.

« Par contre la suppression du recours du ministère public donne à l'ordonnance refusant le mandat d'arrêt le caractère d'un acte définitif. Au surplus, cette suppression dégage le ministère public de ses responsabilités sans que pour autant elles retombent sur le juge. Désormais, personne ne serait responsable vis-à-vis de la Nation du maintien en liberté d'un dangereux repris de justice ».

²⁹ FAUSTIN-HÉLIE, o.c., Dl. II, nr 2096.

³⁰ Parl. besch. – Senaat – Zitt. 1971-72, nr. 392, blz. 8.

« principieel aangewezen zowel omwille van de noodzaak de individuele vrijheid te beschermen als wegens de vereisten van openbare orde, dit meningsverschil te onderwerpen aan een gerecht dat beslissen zal na de partijen te hebben gehoord.

« ...Het komt er dan ook op aan tot een meer gezonde oplossing te komen waarbij de rechter beslist zonder dat evenwel, in een aangelegenheid van groot belang voor de uitoefening van de strafvordering, de parketmagistraat die met deze uitoefening is belast, zou worden uitgeschakeld. »

Indien het belang voor de uitoefening van de strafvordering, zoals zeer terecht werd opgemerkt, de wetgever ertoe bracht de beslissing over de opheffing van een bevel tot aanhouding niet over te laten aan de onderzoeksrechter *alleen*, zonder enig toezicht door de onderzoeksgerechten, hoe veel meer reden was er dan niet om ook de beslissing over het al of niet afleveren van een bevel tot aanhouding, – beslissing die meestal moet getroffen worden bij de aanvang van een gerechtelijk strafonderzoek en op een ogenblik dat het verder verloop van de strafvordering er diep kan door beïnvloed worden –, niet aan de soevereine beoordeling van één magistraat over te laten?

De procureurs-generaal van de drie hoven van beroep hebben, in een breedvoerige juridisch gemotiveerde nota hun eensgezind afwijzend advies over de voorgestelde tekst aan de toenmalige Minister van Justitie laten kennen. Hun bedenkingen werden door de Minister aan de Senaatscommissie voor Justitie medegedeeld³¹.

Men kan het betreuren dat de wetgever aan dit advies is voorbijgegaan. De hervorming van de strafrechtspleging, waarnaar met spanning wordt uitgezien, en waardoor de regelen betreffende de voorlopige hechtenis terug hun plaats zullen gaan innemen in een vernieuwd wetboek van strafvordering, zal ongetwijfeld opnieuw gans de problematiek van deze uiterst kiese materie aan de orde stellen.

Het ware wenselijk dat bij die gelegenheid het thans verbroken evenwicht tussen individuele en collectieve belangen zou worden hersteld³². Want, zoals de hr. Thonissen reeds in 1874 schreef³³: « ...il ne faut pas..., sous prétexte de mieux garantir la liberté individuelle, priver l'ordre social des moyens de défense et de protection qui lui sont nécessaires ».

Doch, indien het noodzakelijk is dat aan het openbaar ministerie het recht van hoger beroep tegen beschikkingen van de onderzoeksrechter, waardoor het afleveren van een bevel tot aanhouding werd afgewezen, zou worden teruggegeven, dan is het even noodzakelijk dat de daarbij te volgen procedure nauw-

³¹ Parl. besch. – Senaat – Zitt. 1971-72, nr. 392, blz. 44-47 (bijlage 2).

³² BEKAERT, H., „La manifestation de la vérité dans le procès pénal” – blz. 276-283.

³³ Pasin., 1874, blz. 111.

keurig zou geregeld worden³⁴ en dat de rechten van de verdediging daarbij volledig zouden worden gevrijwaard, hetgeen voorheen – en dit moet worden gezegd – niet het geval was.

Indien kritiek kan worden uitgeoefend, dan is het niet op het recht van hoger beroep van het openbaar ministerie als dusdanig, maar op het gebrek aan verdedigingsmogelijkheden van de verdachte^{34bis}.

9. Het toekennen van een vergoeding wegens ten onrechte ondergane hechtenis werd reeds in de 18^e eeuw bepleit, zowel in Duitsland³⁵ als in Frankrijk³⁶, door de filosofen, doordrongen van humanitaire gedachten, die, zoals bekend, een diepgaande invloed zouden uitoefenen op de hervorming van het strafrecht en van de strafrechtspleging ten tijde van de Franse Revolutie. Een poging om de erkenning van een recht op vergoeding te doen opnemen in het wetboek van strafvordering, dat in 1790 ter bespreking was, bleef zonder resultaat³⁷.

De gedachte aan dit probleem bleef niettemin steeds levendig, ook in België, waar het zelfs ter gelegenheid van de hervormingen van de voorlopige hechtenis, zowel in 1852 als in 1874, ter sprake kwam. Ook nadien nog werden herhaalde malen wetsvoorstellen neergelegd, meer bepaald in 1884, in 1895, in 1901 en in 1922, terwijl anderzijds ook in de doctrine deze aangelegenheid de aandacht bleef gaande houden³⁸.

In 1968 tenslotte kwam een nieuw parlementair

³⁴ BEKAERT, H., „*De rechtsgeleerdheid van de magistratuur en de strafvordering*” – R.W., 1952-53, kol. 99.

VERSÉE, TH., o.c., blz. 119.

^{34bis} Hoe een dergelijke rechtspleging zou kunnen worden opgevat en welke de problemen zijn die zich daarbij stellen werd uitvoerig besproken door Prof. H. BEKAERT in zijn recent werk « *La manifestation de la vérité dans le procès pénal* » – blz. 276-283.

³⁵ ECKHOUT, G., „*De l'octroi d'une indemnité aux personnes indûment soumises à la détention préventive*”, J.T., 1905, blz. 1 en volg.

³⁶ VOLTAIRE, « *Commentaire sur le livre des délits et des peines* » – (in : BECCARIA, « *Des délits et des peines* » – Uitg. 1821), blz. 247; VANDERVEEREN, J., „*Louis XVI-criminologie*” – R.D.P., 1960-61, blz. 204.

³⁷ UGEUX, G., « *La personne qui a été, à tort, arrêtée préventivement pourrait-elle prétendre à une indemnité de la part de l'autorité publique ?* » – R.D.P., 1953-54, blz. 313.

³⁸ UGEUX, G., o.c., R.D.P., 1953-54, blz. 315 en volg.;

– SCREVEN, R., „*L'indemnisation de la détention préventive non justifiée*” – R.D.P., 1970-71, blz. 537-543.

– MASJUS, J., „*Y-a-t-il lieu d'accorder une indemnité aux personnes indûment poursuivies ?*”, B.J., 1874, blz. 1041-1049 en 1057-1065.

– N..., „*De l'indemnité due par l'Etat à l'inculpé mis en état de détention préventive et non ultérieurement condamné à un emprisonnement au moins égal à la détention préventive subie*” – Rev. dr. belge, 1901, blz. 40 en volg. – DESTREE, J., „*La détention préventive*”, J.T., 1919, blz. 609 en volg.;

– SASSERATH, S., „*L'indemnité pour détention préventive inopérante non suivie d'une condamnation inférieure à la détention subie*” – R.D.P. 1924, blz. 165 en volg.;

initiatief van senator Frans Baert³⁹, gevolgd in 1969 door een wetsontwerp van de heer Vranckx, toen Minister van Justitie, dat uiteindelijk zou leiden tot de wet van 13 maart 1973.

10. Het kan verwondering wekken dat de oplossing van een probleem, dat reeds in de 18^e eeuw gesteld werd en dat sindsdien talrijke malen, ook in het Parlement, aan de orde werd gesteld, meer dan een eeuw is uitgebleven; en dit te meer waar blijkt dat het beginsel van een vergoeding voor ongerechtvaardigde voorlopige hechtenis steeds als billijk werd erkend⁴⁰.

11. Er is steeds een moeilijke weg af te leggen tussen het als gegrond erkennen van een wijsgerige opvatting en de vertolking van die opvatting in het positief recht.

Niemand zal ontkennen dat het opbouwen van een wettelijke regeling in het domein, dat ons bezig houdt, meer nog misschien dan in vele andere domeinen, kiese vragen stelt.

Trouwens, telkenmaal het probleem van de vergoeding voor ten onrechte ondergane voorlopige hechtenis in de Wetgevende Kamers of in de rechtsleer ter sprake is gekomen, werden die moeilijkheden in het licht gesteld⁴¹. En bij het doorlezen van de voorbereidende werken, die tot de huidige wet geleid hebben, stelt men vast dat ook nu de wetgever met dezelfde vragen te kampen had.

Al die problemen schijnen in hoofdzaak te worden geconcentreerd rond de vraag naar de grenzen, die moeten gesteld worden aan een systeem van vergoeding.

Zal men slechts vergoeding voorzien in geval van vrij spraak⁴², of zal men integendeel verder gaan en vergoeding betalen voor voorlopige hechtenis, die niet gevolgd wordt door veroordeling⁴³, of die gevolgd wordt door een veroordeling van kortere duur⁴⁴, of zelfs, onder bepaalde voorwaarden, voor strafvervolgingen⁴⁵, die besloten werden met een vrij spraak?

12. Hoe reëel de technische moeilijkheden bij de opbouw van een wettelijk systeem van vergoeding ook zijn, toch kan men zich bezwaarlijk voorstel-

– WARLOMONT, R., „*De l'indemnisation des inculpés indûment poursuivis, détenus, mis en observation ou internés*” – R.D.P., 1932, blz. 1064 en volg.;

– FETTWIS, A., „*Y-a-t-il lieu d'indemniser l'inculpé renvoyé des poursuites après avoir subi une détention préventive ?*”

– Rev. Int. dr. pén. 1953, blz. 151 en volg.

³⁹ Parl. besch. – Senaat – Buiteng. zitt. 1968, nr. 141.

⁴⁰ SCREVEN, R., o.c. R.D.P. 1970-71, blz. 543.

⁴¹ Parl. hand. – Kamer, 3 dec. 1851, blz. 150; – zie ook MASJUS J., o.c.

⁴² Parl. besch. – Kamer – 1873-74, nr. 120.

⁴³ Parl. besch. – Kamer – 1883-84, nr. 95.

⁴⁴ Voorstel SERVAIS, Rev. dr. belge, 1901, blz. 50-51; – Wetsvoorstel FR. BAERT, Parl. besch. – Senaat – buiteng. zitt., 1968, nr. 141.

⁴⁵ WARLOMONT, R., o.c., R.D.P. 1932, blz. 1073.

len dat daaraan alleen deze ongewone vertraging zou moeten worden toegeschreven. Evenmin lijkt het aan- nemelijk dat thans plots dit probleem zich zo scherp zou gaan stellen, dat het verder uitblijven van een oplossing een merkbaar ongenoegen zou hebben veroorzaakt.

Ik vraag mij af of de oorzaak niet eerder te zoeken is in het juridisch denkklimaat dat zeker in de vorige eeuw en zelfs nog in de eerste decennia van deze eeuw voor een dergelijk project niet gunstig was.

13. Het toekennen immers van een vergoeding wegens ten onrechte ondergane voorlopige hechtenis is geen op zichzelf staand probleem. Het moet integendeel gesitueerd worden in een veel ruimer geheel, nl. dit van de *overheidsaansprakelijkheid* in het algemeen, waarvan het uiteindelijk slechts een aspect is. Een vergoeding toekennen ten laste van de Schatkist naar aanleiding van voorlopige hechtenis impliceert hoe dan ook dat men de Staat ervoor aansprakelijk acht, ongeacht de grondslag waarop men die aansprakelijkheid wil steunen.

14. De aansprakelijkheid van de Staat voor de schadelijke gevolgen van een overheidsbeslissing is een opvatting die, zoals U bekend, slechts is doorgebroken in het belangrijk arrest van het Hof van Cassatie van 5 november 1920⁴⁶.

Waar voorheen de Staat slechts aansprakelijk kon worden gesteld voor zogenaamde privaatrechtelijke bestuursdaden en niet voor overheidsdaden, verwierp het Hof van Cassatie in eerder gemeld arrest dit onderscheid en besliste het dat, zodra iemand die beweert houder te zijn van een burgerlijk recht, aanvoert dat op dit recht inbreuk is gepleegd en het herstel van de geleden schade vordert, de rechterlijke macht kennis kan nemen van de betwisting, zelfs in geval de benadeling veroorzaakt zou zijn door de Staat⁴⁷.

Het belang van die rechtspraak kan bezwaarlijk overschat worden, vermits zij een einde stelde aan wat men genoemd heeft «le culte de la puissance publique»⁴⁸ en aldus de grondslag zou worden van een systeem dat een volledige bescherming moet mogelijk maken van de private rechten tegen de Staat⁴⁹.

⁴⁶ *Pas.* 1920, I, 239.

⁴⁷ MAST, A., „Overzicht van het Belgisch administratief recht” – Uitg. 1971, blz. 409; – CAMBIER C., „Droit administratif” – Uitg. 1968, blz. 569-572.

⁴⁸ Zie hierover: CAMBIER, C., „La responsabilité de la puissance publique et de ses agents” – (uitg. 1947), blz. 47 en volg.; Idem, „Droit administratif” – blz. 561 en volg. – DALCO, R., „Traité de la responsabilité civile”, Les Nov., Dr. civil, Dl. V-I, nrs 1299 en volg.

⁴⁹ DALCO, R., „La place de l'arrêt de la cour de cassation du 7 mars 1963 dans la jurisprudence relative à la responsabilité de la puissance publique” (in: «Miscellanea W.J. Ganshof van der Meersch» – Dl. III, blz. 32). Zie ook: DELVA, J., „Evolutie van de rechtspraak inzake fundering van de overheidsaansprakelijkheid” – Tijdschr. Bestuursw., 1969, blz. 67 en volg.

15. De aansprakelijkheid van de Staat, indien ze thans aanvaard wordt voor schade veroorzaakt door overheidshandelingen verricht in de sfeer van de administratie, werd daarom echter nog niet erkend voor schade teweeggebracht door *rechterlijke* handelingen.

Een dergelijke aansprakelijkheid is natuurlijk ondenkbaar wanneer het gaat om een rechterlijke handeling, die rechtspraak is, en waaraan derhalve gezag van gewijsde verbonden is. Dit wordt door niemand betwist. De vraag werd echter gesteld of dit ook het geval moet zijn voor rechterlijke handelingen, die de eigenlijke rechtsprekende functie voorafgaan, vergezellen of erop volgen, en waaraan geen gezag van gewijsde verbonden is, zoals b.v. aan beschikkingen met betrekking tot voorlopige hechtenis⁵⁰. Reeds in 1911 had Prof. R. Marcq⁵¹ hierop ontkennend geantwoord. Niettemin hield de «culte de la puissance publique» stand, waar het er om ging de niet-aansprakelijkheid van de Staat voor schade berokkend door alle rechterlijke handelingen zonder onderscheid te handhaven⁵².

De verantwoording hiervoor zou te vinden zijn in de volledige onafhankelijkheid waarmee het gerecht zijn specifieke opdracht moet kunnen vervullen. Helemaal afdoende lijkt dit toch niet om de niet-aansprakelijkheid van de Staat voor *alle* rechterlijke handelingen te rechtvaardigen, en met name ook voor diegene, die niet uit eigenlijke rechtspraak bestaan⁵³. Dat in een stelsel dat iedere aansprakelijkheid van de Staat voor administratieve overheidsdaden verwerpt er a fortiori geen aansprakelijkheid kan bestaan voor rechterlijke handelingen, ligt voor de hand. Doch eens dat de weg werd geopend, die de aansprakelijkheid voor de ene zou toelaten, – en dit geschiedde door het arrest van 5 november 1920 –, is het normaal dat men zich gaat afvragen in hoever dit ook niet zou gelden voor de andere; wat evenwel niet belet dat, rekening gehouden met het toch eigen karakter van de rechterlijke handelingen, waardoor men ze niet zonder meer met administratieve handelingen kan gelijkstellen, de grenzen van die aansprakelijkheid wellicht anders moeten bepaald worden.

Door artikel 27 van de wet van 13 maart 1973 werd een belangrijke stap in die richting gezet, doordat voortaan een recht op vergoeding tegen de Staat wordt erkend wegens iedere hechtenis, die werd opgelegd in strijd met artikel 5 van het Verdrag tot bescherming

⁵⁰ VAN DE MEULEBROEKE, O., advies vóór Rb. Brussel 1 september 1970, R.W., 1970-71, kol. 267, nr 28; – STELLINGA, J.R., „Aansprakelijkheid voor rechterlijke handelingen” – Tijdschr. Bestuursw., 1972, blz. 155-158.

⁵¹ MARCQ, R., „La responsabilité de la puissance publique” – blz. 397.

⁵² CAMBIER, C., „La responsabilité de la puissance publique et de ses agents” (uitg. 1947), blz. 344.

⁵³ CAMBIER, C. o.c., blz. 343 en 368 + noot 2; – DE LAUBADÈRE, A., „Tr. élém. de dr. adm.” (uitg. 1957), blz. 494, nr 934.

van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden.

16. De evolutie in de opvattingen omtrent de overheidsaansprakelijkheid legde ongetwijfeld een eerste grondslag waarop een systeem van vergoeding wegens onwerkdadige voorlopige hechtenis, op een juridische basis, zou kunnen ontworpen worden.

Doch in de mate waarin deze evolutie zich voltrok binnen het kader van artikel 1382 B.W. liet ze niet toe een bevredigende oplossing voor het probleem te bieden. Immers, wat men pleegt te noemen « onwerkdadige voorlopige hechtenis » is het gevolg van een vrijheidsberoving, die werd bevolen op volstrekt legale wijze, mits inachtneming van grond- en vormvoorwaarden door de wet gesteld, en die enkel als ongerechtvaardigd kon worden aangezien, omdat zij uiteindelijk niet tot een veroordeling heeft geleid. Indien ze derhalve aansprakelijkheid voor de Staat tot gevolg zou kunnen hebben, dan kan het geen andere dan *foutloze aansprakelijkheid* zijn. De theoretische verantwoording voor foutloze aansprakelijkheid is nog vrij recent⁵⁴.

Niettemin blijkt uit de besprekingen, gevoerd naar aanleiding van vroegere projecten, dat de auteurs zich ervan bewust waren dat artikel 1382 B.W. als grondslag voor een stelsel van vergoeding geen uitkomst bood⁵⁵. Daarom zochten ze naar een andere basis en gingen ze de toestand van de voorlopig aangehouden verdachte beschouwen als een soort onteigening⁵⁶, als een rechterlijke dienstbaarheid⁵⁷ of zelfs als een maatschappelijk risico⁵⁸, die in geval de voorlopige hechtenis naderhand als ongerechtvaardigd voorkwam, doordat er geen veroordeling op volgde, een compensatie rechtvaardigde.

17. Men heeft destijds al die vormen van verantwoording van de hand gewezen en voorgehouden dat een vergelijking met rechtsbegrippen, die op volstrekt andere situaties betrekking hadden, onbruikbaar was. Dit leidde tot het besluit dat, in het geldend recht, geen enkele juridische basis te vinden was om een vergoedingsleer voor onwerkdadige hechtenis op te steunen⁵⁹. Op een tijdstip dat de foutloze aansprakelijkheid nog niet was geformuleerd, kan die opvatting geen verwondering wekken.

Merkwaardig is het nochtans vast te stellen dat in de voorgestelde verantwoordingen impliciet toch reeds de gedachte aanwezig is van een vergoeding, die zou steunen op een herstel van een verbroken gelijkheid

van de burgers tegenover de openbare lasten, hetgeen, als dusdanig geformuleerd, de grondslag is waarop op men later de foutloze overheidsaansprakelijkheid in het publiek recht zou steunen.

18. Deze theorie ontwikkeld in het Franse publiek recht⁶⁰, ligt ook in België aan de basis van de vergoeding van buitengewone schade, zoals voorzien door artikel 11 van de bij K.B. van 12 januari 1973 gecoördineerde wetten op de Raad van State⁶¹. Zowel in Frankrijk als in België werd reeds vóór het tot stand komen van de wetgevingen, die uiteindelijk een oplossing aan het vraagstuk van de vergoeding wegens onwerkdanige hechtenis zouden geven, de stelling verdedigd dat, op grond van het beginsel van de gelijkheid van de burgers tegenover de openbare lasten, de foutloze overheidsaansprakelijkheid ook inzake voorlopige hechtenis toepasselijk is, en dat op die grond zelfs vergoeding van de rechtbank kon gevorderd worden⁶². Deze opvatting gaat reeds heel wat verder dan de vergoeding op billijkheidsgronden, die thans zowel in België als in Frankrijk, door de wet werd voorzien.

De burgerlijke rechtbank te Brussel, die over een dergelijke eis te oordelen had, besliste evenwel, in haar vonnis van 1 september 1970⁶³, hierover afwijzend op grond van de overweging dat in de huidige stand van het positief recht een zodanig recht nog niet was erkend. De Tribunal de grande instance van Parijs, in zijn vonnis van 15 oktober 1969⁶⁴, ging echter een stap verder; hij wees de op grond van artikel 1382 B.W. ingestelde eis af, na te hebben vastgesteld dat er terzake geen fout werd gepleegd, maar liet in zijn motivering niettemin uitschijnen dat een verdachte die, na voorlopige hechtenis te hebben ondergaan, buiten vervolging werd gesteld en die bovendien zijn onschuld zou bewijzen, een eis zou kunnen instellen op grond van de principes van publiek recht, toepasselijk op de vergoeding van schade, voortspruitend uit een abnormaal sociaal risico.

In Nederland, waar reeds in 1926, een bepaling in het wetboek van strafvordering werd opgenomen⁶⁵,

⁶⁰ WALINE, M., „Droit administratif” – blz. 725 en volg. – Zie ook: DABIN, J., „Lésion d'intérêt ou lésion de droit comme condition de la réparation des dommages en droit privé et en droit public”, Ann. dr. et sciences pol., 1948, blz. 41 en 43 en volg.

⁶¹ MAST, A., o.c. blz. 486; – VAUTHIER, M., „L'élaboration d'une notion de droit administratif” (in: « Miscellanea W.J. Ganshof van der Meersch », Dl. III, blz. 711).

⁶² LÉAUTÉ, J., „Pour une responsabilité de la puissance publique en cas de détention préventive abusive”, Rec. Dalloz-Sirey, 1966, blz. 61 en volg.; – VAN DE MEULEBROEKE, O., Advies vóór Rb. Brussel, 1 september 1970, R.W., 1970-71, 273-274; – CLEYMANS, F. en UYTTERSROT, J., „Het recht op schadeloosstelling bij onrechtmatige voorhechtenis” – R.W., 1969-70, 1313 en volg.

⁶³ R.W., 1970-71, kol. 280-292.

⁶⁴ J.C.P., 1970, II, 16.153 + noot J. Batigne.

⁶⁵ Artikel 89-90 Sv.; – Zie hierover A. MINKENHOF, „De Nederlandse strafvordering” – (uitg. 1970), blz. 76-77.

⁵⁴ Een beknopte maar degelijke samenvatting van het probleem vindt men in het advies van de hr. VAN DE MEULEBROEKE vóór Rb. Brussel, 1 september 1970, R.W., 1970-71, 268-270.

⁵⁵ R.D.P., 1933, blz. 104 en 105; – SASSERATH, S., o.c., R.D.P., 1924, blz. 170.

⁵⁶ Rev. dr. belge, 1961, blz. 45; – zie ook: Parl. Hand. – Kamer, 3 december 1851, blz. 150.

⁵⁷ WARLOMONT, R., o.c., R.D.P., 1932, blz. 1071.

⁵⁸ SASSERATH, S., o.c., R.D.P., 1924, blz. 171.

⁵⁹ R.D.P., 1933, blz. 105.

waardoor de rechtbank aan de ex-verdachte, die in voorlopige hechtenis werd genomen, een « tegemoetkoming » kan toekennen, die door de Staat gedragen wordt, gaan thans stemmen op om verder te gaan en een burgerlijk recht op schadevergoeding te erkennen in de lijn van de ontwikkeling die zich zowel in het civiele als in het administratief recht met betrekking tot het schadeveroorzakend overheidshandelen heeft afgetekend⁶⁶.

19. In het licht van de zoëven, kort geschetste, evolutie van de opvattingen omtrent de overheidsaansprakelijkheid, is het meteen duidelijk hoe uitzonderlijk, in ons rechtssysteem, de bepaling wel is van artikel 447 wetboek van strafvordering, dat een schadevergoeding voorziet in geval van herziening van het strafproces, indien men daarbij rekening houdt met het feit dat die bepaling werd ingevoerd door een wet, die dagtekent van 18 juni 1894⁶⁷.

20. Deze ontwikkeling schiep echter een gunstig klimaat voor een nieuwe aanpak van het probleem der onwerkdadige hechtenis, temeer daar inmiddels ook het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden van 4 november 1950, een recht op vergoeding erkende ten voordele van diegenen, die van hun vrijheid waren beroofd in omstandigheden strijdig met de bepaling van artikel 5 van het Verdrag.

Uit de voorbereidende werken, die zouden leiden tot de wet van 13 maart 1973, blijkt nergens dat nog enig principieel bezwaar werd naar voor gebracht tegen het invoeren van een aansprakelijkheid van de Staat wegens rechterlijke handelingen in verband met de voorlopige hechtenis⁶⁸.

21. Voor het tot standkomen van de wet van 13 maart 1973 kende de immuniteit voor rechterlijke handelingen slechts twee uitzonderingen:

(a) Verhaal op de rechter⁶⁹, in de gevallen waarin art. 1140 Ger. Wtb. een dergelijk verhaal voorziet, d.w.z. in geval van bedrog of list, of nog wanneer een wet uitdrukkelijk verhaal voorziet, hetgeen, met betrekking tot voorlopige hechtenis, het geval is in het artikel 112⁷⁰ van het Wtb. van Strafvordering.

(b) Onwettige en willekeurige vrijheidsberoving, die strafbaar is gesteld door de artikelen 147, 155 en 156 S.W.

⁶⁶ TAK, P.J.P., „Schadevergoeding voor ondergane voorlopige hechtenis en straf” – Tijd. v. Strafr., 1970, blz. 23.

⁶⁷ CAMBIER, C., o.c., blz. 378.

⁶⁸ De Raad van State stelde in zijn advies alleen vast dat in de huidige stand van het Belgisch recht er geen sprake kan zijn van aansprakelijkheid van de Staat voor handelingen van magistraten (*Parl. besch. – Kamer – Zitt. 1968-69, nr. 472/1 blz. 11*).

⁶⁹ Verhaal op de rechter is mogelijk niet enkel tegen rechters, maar tegen al degenen die hun medewerking verlenen aan de strafvordering, dus ook tegen magistraten van het openbaar ministerie en tegen officieren van gerechtelijke politie (R.P.D.B., Tw. Prise à partie, nr. 58).

⁷⁰ Wegens vormverzuim in bevelen tot verschijning, tot medebrenging en tot aanhouding.

De aansprakelijkheid in geval van verhaal op de rechter en van onwettige en willekeurige vrijheidsberoving treft niet enkel persoonlijk degene, die er zich schuldig aan maakt, maar eveneens de Staat waarvan hij als orgaan optreedt⁷¹.

Door daarnaast in ons positief recht een stelsel in te voeren van vergoeding ten laste van de Staat, aan de ene kant voor vrijheidsberovingen, die in strijd zouden bevonden worden met artikel 5 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens, en aan de andere kant voor bepaalde gevallen van onwerkdadige voorlopige hechtenis, mag men wel stellen dat de wetgever aan de rechtsonderhorige een zeer ruim opgevatte bescherming heeft verleend, die moet toelaten, in alle gevallen, de werkelijk ongerechtvaardigde schade te herstellen, die door een vrijheidsberoving zou kunnen veroorzaakt zijn.

22. Het recht op vergoeding dat door artikel 27 van de wet van 13 maart 1973 wordt toegekend aan personen die van hun vrijheid werden beroofd in omstandigheden die strijdig zijn met artikel 5 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens is een *burgerlijk recht*⁷².

De oorspronkelijke tekst die door de regering aan het advies van de Raad van State was voorgelegd, strekte er blijkbaar toe door de Minister van Justitie over de toekenning van de vergoeding te laten beslissen, zoals dit het geval is voor de vergoeding wegens onwerkdadige hechtenis, voorzien door artikel 28 van de wet⁷³.

De Raad van State achtte die opvatting in strijd met de artikelen 5 § 5 en 13 van het Verdrag, waaruit blijkt dat het daarin bedoelde recht op schadeloosstelling moet gepaard gaan met een vordering voor een met eigenlijke rechtspraak belast orgaan, en oordeelde bovendien dat dit recht een burgerlijk karakter had, zodat, krachtens artikel 92 G.W., alleen de rechtbanken bevoegd konden zijn om over de toekenning van de schadeloosstelling te oordelen⁷⁴.

23. Het stelsel van artikel 28 van de wet daarentegen dat een aanspraak op vergoeding mogelijk maakt in bepaalde gevallen van onwerkdadige hech-

⁷¹ DALCO, R., „*Traité de la responsabilité civile*” – Les Nov., Dr. civil, Dl. V-I, nr 988 ; – RIGAUX M. & TROUSSE P., „*Les crimes et les délits du code pénal*” – Dl. II. blz. 78 + noot 2.

⁷² *Parl. besch. – Kamer – Zitt. 1968-69, nr. 472/1, Memoire van Toelichting.*

⁷³ *Parl. besch. – Kamer – Zitt. 1968-69, nr. 472/1 Adv. Rd. v. St., blz. 12.*

⁷⁴ *Idem, blz. 12 en 13-14.*

« Bedenkt men dat de rechtsmiddelen die uitzonderlijk « tegen een magistraat openstaan, hetzij omdat hij een mis- « drijf heeft gepleegd, hetzij omdat op hem verhaal kan « worden uitgeoefend, stellig « burgerlijke rechten » zijn, « lijkt het bezwaarlijk aan te nemen dat niet ook het recht « om van de Staat schadeloosstelling te krijgen voor dezelfde « feiten en voor andere die, ofschoon minder ernstig, een « soortgelijk nadeel hebben veroorzaakt, tot de burgerlijke « rechten zou worden gerekend ».

tenis, werd geïnspireerd door artikel 447 van het wetboek van strafvordering (herzieningsprocedure) en door artikel 11 van de gecoördineerde wetten op de Raad van State (vroeger artikel 7 wet Rd. v. State)⁷⁵. Moet men daaruit afleiden dat deze vergoeding niet een recht uitmaakt, maar enkel een billijke tegemoetkoming vanwege de Staat wegens krenking van een belang, dat niet door de wet is beschermd?

De tekst van artikel 28, die veel overeenkomst vertoont met artikel 11 van de gecoördineerde wetten op de Raad van State, zou dit kunnen laten vermoeden, temeer daar ook tijdens de voorbereidende besprekingen herhaaldelijk daarnaar verwezen werd en o.m. door de Minister van Justitie werd verklaard dat de aanvrager geen « recht », maar alleen « belang » had bij de vergoeding⁷⁶. Uit een aandachtige ontleding van de tekst blijkt evenwel dat er een fundamenteel onderscheid bestaat tussen, aan de ene kant de vergoeding op grond van artikel 11 van de gecoördineerde wetten op de Raad van State en, aan de andere kant deze voorzien door artikel 28 van de wet van 13 maart 1973.

Inderdaad, de vergoeding die, wegens buitengewone schade, kan worden toegekend op grond van voormeld artikel 11 is slechts een *mogelijkheid*; de vergoeding integendeel, voorzien door voormeld artikel 28, is een *verplichting*, zodra de daartoe gestelde vereisten vervuld zijn; de Minister van Justitie (of eventueel de bijzondere Commissie) beschikt alsdan nog enkel over een *appreciatie-recht omtrent de hoegrootheid van het toe te kennen bedrag*. Dit volgt mijns inziens onbetwistbaar uit art. 28 § 3, tweede lid van de wet, waarvan de tekst als volgt luidt:

« De vergoeding wordt door de Minister van Justitie ten laste van de Schatkist toegekend indien de voorwaarden, bepaald in § 1 vervuld zijn ».

24. Indien men er ongetwijfeld moet toe besluiten dat de aanspraak op vergoeding, voorzien door artikel 28, een recht is, dan is het niettemin toch niet als een burgerlijk recht te beschouwen. Door het bedrag van de vergoeding te bepalen, niet volgens het criterium van het burgerlijk recht, maar « naar billijkheid en met inachtneming van alle omstandigheden van openbaar en privaat belang », kon de wetgever de beoordeling ervan onttrekken aan de gewone gerechten en zodoende dit recht als een *politiek recht* construeren⁷⁷.

25. Het onderscheid tussen de artikelen 27 en 28 van de wet werd in de loop van de besprekingen in de schoot van de Senaatscommissie hierdoor gekenmerkt dat het in het eerste geval zou gaan om een recht, omdat een fout werd begaan, vergoeding dus

wegens onrechtmatige daad, terwijl het in het tweede geval slechts zou gaan om buitengewone schade, vermits er geen fout werd gepleegd.

Dit lijkt mij geen juiste verantwoording te zijn om in het ene geval van een burgerlijk recht te spreken en in het andere geval niet. De aansprakelijkheid van de Staat wordt immers niet bepaald door onrechtmatig overheidsoptreden (artikel 1382 B.W.), maar evenzeer door foutloos handelen, indien dit met name de gelijkheid van de burgers tegenover de openbare lasten verbreekt⁷⁸. In bepaalde omstandigheden kan onwerkdadige voorlopige hechtenis, die uiteraard als dusdanig niet het gevolg is van een fout, inderdaad het gelijkheidsprincipe tegenover de openbare lasten verbreken, zodat niets zou beletten dat het daaruit ontstane recht op vergoeding, als een burgerlijk recht zou kunnen worden opgevat.

Indien artikel 28 van de wet dit recht niet een burgerlijk, maar een politiek karakter toekent, dan is het enkel omdat de wetgever het zó heeft beslist. Aan hem komt immers de bevoegdheid toe de rechten te kwalificeren⁷⁹ en – zoals Professor Mast het schrijft⁸⁰ – « als de wetgever aan een administratief rechtscollege de bevoegdheid opdraagt om over een subjectief recht uitspraak te doen, blijkt noodzakelijk hieruit dat hij dit recht niet als een burgerlijk recht beschouwt »⁸¹.

26. Dat de aanspraak op vergoeding, geregeld in artikel 28, niet als een burgerlijk recht door de wetgever werd erkend, heeft kritiek verwekt, die haar uitgangspunt heeft in de arresten van het Hof van Cassatie van 6 april 1960 (de zogenoemde kanaal- en schoorsteenarresten)⁸². In deze arresten erkent het Hof van Cassatie het bestaan van een burgerlijk recht op vergoeding, ook jegens de Staat, voor foutloos veroorzaakte schade, die haar oorsprong vindt in bovenmatige hinder, en waardoor het evenwicht verbroken wordt van de fundamentele gelijkheid, die de uitoefening van het eigendomsrecht kenmerkt.

Daarop voortbouwend werd de stelling verdedigd dat, indien een burgerlijk recht op schadevergoeding bestaat voor foutloze krenking van het eigendomsrecht, hetzelfde gelijkheidsbeginsel, – in het publiekrecht bovendien gekoppeld aan het beginsel van de gelijkheid van de burgers tegenover de openbare lasten –, vereist dat ook een burgerlijk recht op vergoeding zou erkend worden voor schade, die foutloos werd veroorzaakt door krenking van de zogenoemde persoonlijkheidsrechten, en met name aldus voor on-

⁷⁸ Zie nrs. 17 en 18; – *Parl. besch. – Kamer – Zitt.* 1968-69, nr. 472/1, Advies Raad van State, blz. 10.

⁷⁹ MAST, A., o.c., blz. 396-398 (het zogenoemde « organiek criterium »).

⁸⁰ MAST, A., « Grondwettelijk recht » (uitg. 1972), blz. 326, nr 350.

⁸¹ In dezelfde zin: conclusie van de hr. Procureur-generaal Ganshof van der Meersch, vóór Cass., 16 december 1965, Pas. 1966, I, 520.

⁸² R.C.J.B. – 1960, blz. 280 en 283 en het advies van de hr. advocaat-generaal P. Mahaux met noot van Prof. J. Dabin (blz. 286-308).

⁷⁵ *Parl. besch. – Kamer – Zitt.* 1968-69, nr. 472/1, Memorie van Toelichting, blz. 6; – *Parl. besch. – Kamer – Zitt.* 1968-69, nr. 472/6, Verslag, blz. 17; – *Parl. besch. – Senaat – Zitt.* 1971-72, nr. 392, Verslag, blz. 15.

⁷⁶ *Parl. besch. – Kamer – Zitt.* 1968-69, nr. 472/6, Verslag, blz. 17.

⁷⁷ *Parl. besch. – Kamer – Zitt.* 1968-69, nr. 472/1, Advies Raad van State, blz. 14.

werkdadige voorlopige hechtenis⁸³.

De wetgever is niet zover gegaan, – ook in Frankrijk niet⁸⁴ –, en heeft de aanspraak op vergoeding, die niettemin een recht is, beperkt tot een bedrag, waarvan de omvang enkel naar normen van billijkheid wordt vastgesteld.

27. Het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, ondertekend te Rome op 4 november 1950, werd door de wet van 13 mei 1955⁸⁵ in ons intern positief recht opgenomen. De betekenis ervan, hoofdzakelijk dan voor de strafrechtspleging, is belangrijker dan men gewoonlijk vermoedt, hetgeen blijkt uit recente studies aan dit onderwerp gewijd⁸⁶.

In het kader van deze uiteenzetting gaat onze aandacht vooral uit naar de verschillende bepalingen, opgenomen in artikel 5 van het Verdrag, dat niet enkel de gevallen opsomt waarin vrijheidsberoving toelaatbaar geacht wordt, maar bovendien de rechten van de gedetineerden omschrijft.

(a) Vrijheidsberoving mag slechts plaatshebben langs *wettelijke weg*, d.w.z. volgens de regelen voorgeschreven in het interne recht, en *in de gevallen, die limitatief in het Verdrag worden aangegeven*, met name :

- na veroordeling door een bevoegde rechtbank ;
- wegens weigering zich te onderwerpen aan een bevel van een rechtbank of om de uitvoering van een verplichting door de wet voorgeschreven te waarborgen ;
- met het oog op voorgeleiding vóór de bevoegde rechterlijke overheid, wanneer gegronde redenen aanwezig zijn voor verdenking wegens een misdrijf, of wanneer er redelijke gronden zijn om aan te ne-

men dat de noodzaak bestaat het plegen van een misdrijf, of de vlucht, na het plegen ervan, te beletten ;

- met het oog op de voorgeleiding van een minderjarige vóór de bevoegde overheid, of de uitvoering van een te zijnen opzichte op regelmatige wijze genomen beslissing van opvoeding onder toezicht ;
- met het oog op de uitvoering van een op regelmatige wijze genomen beslissing van vrijheidsberoving ten aanzien van personen, die gevaar opleveren voor verspreiding van besmettelijke ziekten, of ten aanzien van krankzinnigen, van alcoliekers, van toxicomanen of van landlopers ;
- met het oog op het beletten dat een persoon op onregelmatige wijze het grondgebied zou binnendringen, of wanneer een procedure tot uitwijzing of tot uitlevering aan gang is.

(b) Personen die, in één van de hierboven aangehaalde gevallen, van hun vrijheid beroofd werden, hebben recht om :

- binnen de kortst mogelijke tijd, en in een taal die zij begrijpen, ingelicht te worden over de redenen van hun aanhouding en van de tegen hen aangevoerde betichtingen ;
- vóór een magistraat te worden geleid, die een rechterlijke functie uitoefent, indien de vrijheidsberoving verband houdt met een verdenking wegens misdrijf, en hun zaak te zien berechten binnen een redelijke termijn, of tijdens de loop van de rechtspleging in vrijheid te worden gesteld ;
- verhaal in te dienen bij een rechtbank, opdat deze over de wettelijkheid van de vrijheidsberoving zou oordelen en die, wanneer dit niet het geval zou blijken te zijn, de invrijheidstelling zou bevelen.

Het niet-naleven van de bepalingen van artikel 5 van het Verdrag wordt tenslotte, – en dit is van uitzonderlijk belang –, gesanctioneerd door een recht op schadevergoeding (artikel 5-5).

Uit dit overzicht blijkt dat het recht op vergoeding voor degene, die van zijn vrijheid werd beroofd in omstandigheden, die strijdig zijn met het Verdrag, een heel wat ruimer gebied bestrijkt dan de voorlopige hechtenis, niettegenstaande de uitoefening ervan, in het Belgisch recht, geregeld werd door de wet van 13 maart 1973, die de wet van 20 april 1874 op de voorlopige hechtenis met een nieuw artikel 27 heeft aangevuld.

28. Een vrijheidsberoving in strijd met de bepalingen van artikel 5 van het Verdrag, kan zich onder verschillende vormen voordoen :

1. Ze kan vooreerst bevolen zijn in omstandigheden die, hetzij wat de grond, hetzij wat de vorm betreft, strijdig zijn met de interne wetgeving. In dit geval kan zij desgevallend zelfs een misdrijf van onwettige en willekeurige aanhouding opleveren (artikelen 147, 155 en 156 S.W.).

2. Vervolgens kan zij, hoewel formeel in overeenstemming met de interne wetgeving, toch inbreuk uit-

⁸³ VAN DE MEULEBROEKE, O., „*Le contrôle juridictionnel de la détention préventive*”, R.D.P. 1970-71, blz. 190.

F. CLEYMANS en J. UYTTERSROT, „*Het recht op schade-loosstelling bij onrechtmatige voorhechtenis*” – R.W., 1970-71, 1315, met verwijzing naar J. Dabin (R.C.J.B. – 1960, blz. 307), die, naar aanleiding van de cassatiearresten van 6 april 1960, zich afvraagt of de theorie van de foutloze aansprakelijkheid ook niet zou moeten worden uitgebreid tot de krenking van de persoonlijkheidsrechten.

⁸⁴ Art. 149 – Code pr. pénale (wet n° 70-643 van 17 juli 1970) voorziet dat «...une indemnité peut être accordée... lorsque cette détention lui a « causé un préjudice manifestement anormal et d'une particulière gravité » ; – De grondslag van de vergoeding is : « l'égalité des citoyens devant les charges publiques » (BRYON, CH., « Des dispositions de la loi n° 70.643 du 17 juillet 1970 » – Rev. Sc. crim., 1971, blz. 580).

⁸⁵ *Pasin.*, 1955, blz. 464 en volg. – In de wet van 13 maart 1973, gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 10 april 1973, blz. 4314 en volg., werd in artikel 5 *ten onrechte* als datum van het Verdrag vermeld « 18 mei 1955 ».

⁸⁶ VELU, J., „*Le régime de l'arrestation et de la détention préventive, à la lumière de l'évolution du droit international*” – R.D.P., 1965-1966, blz. 683-774 ;

– Idem, „*La convention européenne des droits de l'homme et la procédure pénale belge*” (in : *Mélanges offerts à Polys Modinos*), uitgave Pédone, Parijs – 1968, blz. 389-453.

maken op een Verdragsbepaling; dit zou met name het geval zijn, indien de in hechtenis genomen persoon niet binnen de kortst mogelijke tijd en in een taal, die hij begrijpt, werd ingelicht over de redenen van zijn aanhouding of over de aard van de tegen hem aangevoerde telastelegging, of nog indien de hechtenis de perken van een redelijke duur zou overschrijden.

3. Tenslotte kan zij op regelmatige wijze bevolen zijn op grond van een bepaling van de interne wetgeving, die echter in strijd is met het Verdrag.

Wat België betreft, deed een dergelijk geval zich voor met betrekking tot de zogenaamde « landlopers-zaken ». Het Europees Hof van de rechten van de mens, zetelend te Straatsburg, dat werd ingesteld door artikel 19 van het Verdrag, oordeelde in dit verband, in zijn arrest van 18 juni 1971⁸⁷, dat de politierechter, die, overeenkomstig de Belgische wet van 27 november 1891 tot beteugeling van de landloperij en de bedelarij, een beveiligingsmaatregel oplegt, slechts een administratieve en geen gerechtelijke controle uitoefent, in de zin zoals door artikel 5-4 van het Verdrag wordt bedoeld, en dat het ontbreken in het Belgisch recht van een voorziening, teneinde over de wettelijkheid van de opgelegde beveiligingsmaatregel te oordelen, voormelde bepaling van het Verdrag krenkt.

Zoals U bekend is, heeft de wetgever, naar aanleiding van dit arrest, de wet van 27 november 1891, waarvan een volledige herwerking in het vooruitzicht werd gesteld⁸⁸, onmiddellijk gewijzigd, door er een artikel 16bis aan toe te voegen, dat een rechtsmiddel, zoals bedoeld in het arrest van het Hof van Straatsburg, inricht⁸⁹.

29. De vraag of de Belgische wetgeving met betrekking tot de aantastingen van de individuele vrijheid in overeenstemming is met de eisen gesteld door artikel 5 van het Verdrag, werd reeds uitvoerig onderzocht door de hr. Jacques Velu, thans advocaat-generaal bij het Hof van Cassatie⁹⁰. Uit deze studie schijnt wel te mogen worden besloten dat ons intern recht op geen enkel punt duidelijk in strijd zou zijn met de Verdragsbepalingen⁹¹, hoewel de draagwijdte die aan sommige hiervan gegeven werd, het niettemin wenselijk maakt dat onze interne wetgeving op sommige punten zou worden bijgewerkt. Dit zou met name o.m. hierin kunnen bestaan dat een wettelijke regeling zou worden voorzien voor de zogenoemde aanhouding ter

⁸⁷ Een overzicht van de rechtspleging, die leidde tot het arrest van 18 juni 1971 vindt men in: Comm. Européenne des droits de l'homme, DH (72) 7, blz. 17-19; - zie ook: VANHOUDT C.J., „Van landlopers en bedelaars naar maatschappelijk onaangepasten” (in: „Recht in beweging” - Kluwer 1973, Dl. II), blz. 1209-1213.

⁸⁸ Wetsontwerp van 17 juni 1971 - Parl. besch. - Kamer - Zitt. 1970-71, nr. 1014/1.

⁸⁹ Wet van 6 augustus 1971, Belg. Stsbl., 25 augustus 1971, blz. 9824.

⁹⁰ Zie noot 86.

⁹¹ BEKAERT, H., „La manifestation de la vérité dans le procès pénal” - blz. 217.

voorgeleiding⁹², regeling waarbij een verplichting tot motivering van de bevelen tot medebrenging zou worden opgelegd⁹³, terwijl naar een bevredigende oplossing zou worden gestreefd van het zo kiese vraagstuk van de zogenoemde « substitutieven » van de voorlopige hechtenis... enz.⁹⁴ Op één punt alvast heeft de wet van 13 maart 1973 ons intern rechtssysteem aan de eisen van het Verdrag aangepast, nl. hierin dat de mogelijkheid werd voorzien om vóór een « nationale instantie » de vergoeding te vorderen wegens vrijheidsberoving in strijd met het Verdrag, zoals bepaald in zijn artikelen 5 en 13.

30. Indien het weliswaar, in het Belgisch grondwettelijk bestel, onmogelijk is een vordering in te stellen tegen de Staat, gericht tegen de rechtsregel zelf, die een schending van het Verdrag zou inhouden⁹⁵, dan bestaat thans niettemin, - en dit ingevolge artikel 27 van de wet van 20 april 1874, dat alle gevallen beoogt waarin artikel 5 van het Verdrag werd geschonden -, de mogelijkheid om, langs het recht op schadevergoeding om, de vereiste aanpassing van de interne wetgeving te bewerken^{95bis}.

Zodoende wordt tenslotte ook, in een zekere mate, de aansprakelijkheid van de Staat voor daden van de wetgever erkend.

31. Algemeen wordt aangenomen dat artikel 5 van het Verdrag, dat een normatief karakter heeft, onmiddellijke gevolgen heeft in de interne rechtsorde, m.a.w. dat het « self-executing » is⁹⁶.

Was het dan nog nodig het recht op vergoeding uitdrukkelijk te voorzien in artikel 27 van de wet van 20 april 1874 en er de uitoefening van in de interne rechtsorde te regelen?

Hierop werd bevestigend geantwoord⁹⁷.

⁹² VELU, J., o.c., R.D.P., 1965-1966, blz. 708-711.

⁹³ VELU, J., o.c., R.D.P., 1965-1966, blz. 704.

⁹⁴ VELU, J., o.c., R.D.P., 1965-1966, blz. 703; - Zie ook: ROLIN, H., „Loi sur la détention préventive et les étrangers” - J.T., 1973, blz. 265, waarin de auteur de invoering bepleit in het Belgisch recht van de « contrôle judiciaire », substitutief voor preventieve hechtenis, dat in Frankrijk werd ingevoerd door de wet van 17 juli 1970 (art. 138-143 C.P.P.).

⁹⁵ VELU, J., o.c., R.D.P., 1965-1966, blz. 733-734.

^{95bis} MERTENS, P., „Le droit de recours effectif devant les instances nationales en cas de violation d'un droit de l'homme” - blz. 123-124 (Institut d'études européennes U.L.B.).

⁹⁶ Procureur-generaal GANSHOF VAN DER MEERSCH, W.J., „Organisations européennes” - Dl. I, blz. 348-357; - VELU, J., „La convention européenne des droits de l'homme et la procédure pénale belge” (Mélanges offerts à Polys Modinos), blz. 391-392; - RIMANQUE, K., „Jurisprudentie van de organen van het Europees Verdrag” (in: Recht in beweging, Kluwer 1973, Dl. II), blz. 787.

⁹⁷ VELU, J., o.c., R.D.P., 1965-66, blz. 742; - zie ook: Parl. besch. - Kamer - Zitt. 1968-69, nr. 472/1, blz. 4, waarin gewezen wordt op de noodzaak in de Belgische wetgeving een recht tot vergoeding te erkennen voor vrijheidsberoving, die strijdig is met artikel 5 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens, teneinde aldus de interne wetgeving in overeenstemming te brengen met de bepalingen van het Verdrag.

Deze stelling lijkt mij onbetwistbaar, indien men aanneemt dat *alle* rechterlijke handelingen (in de ruime zin opgevat, zoals hoger werd uiteengezet) die, – behoudens het geval dat zij een misdrijf uitmaken of een verhaal op de rechter toelaten –, ongetwijfeld vrijstelling van aansprakelijkheid teweegbrengen voor degenen, die ze hebben verricht, ook noodzakelijkerwijze de niet-aansprakelijkheid van de Staat voor gevolg moeten hebben⁹⁸. In het licht van de evolutie van de opvattingen omtrent de overheidsaansprakelijkheid, – die zelfs zonder fout in hoofde van haar orgaan kan tot stand komen –, kan met zich toch afvragen of de vrijstelling van aansprakelijkheid van de Staat volledig moet zijn, ook voor rechterlijke handelingen waaraan geen gezag van gewijsde verbonden is⁹⁹.

Indien de wet, om begrijpelijke redenen, die in het domein van het strafprocesrecht verband houden met de noodzakelijke onafhankelijkheid, waarmee zowel het gerechtelijk strafonderzoek als de uitoefening van de strafvordering moet kunnen geschieden, voorziet dat alle rechterlijke handelingen moeten gedekt zijn door een vrijstelling van aansprakelijkheid op burgerlijk gebied in hoofde van degenen, die ze hebben verricht¹⁰⁰, dan hoeft dit, naar mijn oordeel, niet noodzakelijkerwijze in te sluiten dat ook de Staat dezelfde vrijstelling van aansprakelijkheid zou genieten.

In het reeds eerder aangehaald vonnis van 1 september 1970¹⁰¹ van de burgerlijke rechtbank te Brussel werd een stap in die richting gezet. Een eis tot schadevergoeding, ingesteld tegen de Staat op grond van schending van artikel 5 van het Verdrag, werd door de rechtbank *ontvankelijk* verklaard en alleen afgewezen op grond van de overweging, dat hij niet gegrond was.

Door de uitdrukkelijke bepaling van artikel 27 van de wet van 20 april 1874, heeft dit probleem thans een wettelijke oplossing gekregen.

De erkenning van het recht op vergoeding in voormelde wetsbepaling is slechts de bevestiging van de regel vastgelegd in artikel 5 van het Verdrag, terwijl de aansprakelijkheid van de Staat voor die vergoeding, – eis die niet gesteld wordt door het Verdrag¹⁰² –, een oplossing is, die in de lijn ligt van de evolutie van overheidsaansprakelijkheid voor rechterlijke handelingen. Deze oplossing verzoent op een gelukkige wijze de verplichtingen, die uit het Verdrag voortspuiten, met handhaving van het bestaande stelsel van de persoonlijke immuniteit voor degene die de schadeverwekkende rechterlijke handeling stelde, waarvan, – zoals men terecht heeft laten opmerken –, iedere af-

wijking, een gevaarlijke belemmering voor een doelmatige uitoefening van de strafvordering zou hebben teweeggebracht¹⁰³.

32. Te oordelen naar de aard van de geschillen met betrekking tot artikel 5 van het Verdrag, die aan het oordeel van het Europees Hof voor de rechten van de mens werden onderworpen, mag worden verwacht dat de vorderingen tot schadevergoeding, die eventueel vóór de burgerlijke rechtbanken zullen worden aanhangig gemaakt ingevolge artikel 27 van de wet op de voorlopige hechtenis, meestal – zo niet uitsluitend – zullen gesteund zijn op een beweerde krenking van artikel 5-3 van het Verdrag, m.a.w. dat de voorlopige hechtenis de perken van een redelijke duur heeft overschreden¹⁰⁴. Voor de interpretatie van het begrip « redelijke duur van voorlopige hechtenis » is de jurisprudentie van het Europese Hof voor de rechten van de mens, hoewel ze niet omvangrijk is, toch van zeer grote betekenis.

In het arrest « Wemhoff » van 27 juni 1968¹⁰⁵ heeft het Hof een dubbel criterium vooropgesteld om de « redelijke » duur van de voorlopige hechtenis te bepalen, nl. :

1. Volstaan de motieven, die op een zeker ogenblik worden ingeroepen door de nationale rechter, *in feite* om de voorlopige hechtenis verder te handhaven ?
2. Houden die motieven de weerlegging in van de argumenten, die door de verdachte worden ingeroepen, om zijn voorlopige vrijlating te staven ?

Het is belangrijk hierbij op te merken dat het Europees Hof de motieven, aangehaald door de nationale rechter, toetst aan de feiten en omstandigheden eigen aan de zaak¹⁰⁶.

De beoordeling van de « redelijke duur » van de voorlopige hechtenis houdt dus uiteraard een appreciatie in van feitelijke aard. Daaromtrent kunnen de

¹⁰³ Zie noot 100.

¹⁰⁴ ALBERS, H., „De voorlopige hechtenis en het Hof van Straatsburg” – R.W., 1972-73, 1745-1754.

Zie ook : de arresten « Wemhoff » (D.25.246) en « Neumeister » (D.25.226) van 27 juni 1968 en de arresten « Stögmüller » (D.33.831) en « Matznetter » (D.33.830) van 10 november 1969.

¹⁰⁵ D.25.246, blz. 25, nr 12.

¹⁰⁶ Zie noot 104 ; – VELU, J., o.c., R.D.P., 1965-66, blz. 719-722, waarin een ontleding wordt gemaakt van de jurisprudentie van de Commissie in verband met het begrip « redelijke duur van de voorhechtenis ».

De Belgische rechtspraak acht de redelijke duur van de voorlopige hechtenis niet overschreden, wanneer onderzoeksdaden, noodzakelijk voor de openbaring van de waarheid, nog aan gang zijn en wanneer zij zonder ongerechtvaardigde vertraging worden uitgevoerd (Cass. 16 maart 1964, Pas. 1964, I, 762) ;

– Gent (Kamer inbeschuldigingstelling, 17 november 1965, in zake P...E..., onuitg.) – Het begrip « redelijke duur » dient in concreto te worden beoordeeld in het licht van de gegevens eigen aan iedere zaak afzonderlijk (Cass. 20 maart 1972, Pas. 1972, I, 677 + noot 7).

⁹⁸ Zie nr. 15.

⁹⁹ Zie nrs. 15 en 18 ; – MERTENS, P., o.c., blz. 133.

¹⁰⁰ VELU, J., o.c., R.D.P., 1965-66, blz. 742.

¹⁰¹ R.W., 1970-71, kol. 257 en volg.

¹⁰² Parl. besch. – Kamer – Zitt. 1968-69, nr 472/1, Advies Raad van State blz. 12 ; VELU, J., „Le droit à la liberté et à la sécurité de la personne” – R.D.P., 1968-69, blz. 195.

opvattingen van de nationale gerechten onderling verschillen; hun mening kan bovendien ook verschillen van die, welke door de organen, belast met het toezicht op de naleving van het Verdrag, en uiteindelijk door het Europees Hof voor de rechten van de mens er zou kunnen worden op nagehouden.

Indien de jurisprudentie van het Europees Hof weliswaar criteria heeft vastgelegd om de «redelijke duur» van een voorlopige hechtenis te beoordelen, biedt ze niettemin toch geen pasklare oplossing.

De aangelegde criteria wijzen er nochtans op hoe belangrijk het voor de nationale gerechten is, – in het licht van artikel 5-3 van het Verdrag –, hun beslissingen in verband met de voorlopige hechtenis te motiveren met inachtneming van de feitelijke gegevens, eigen aan de zaak of aan de persoonlijkheid van de verdachte. De concrete motiveringsverplichting, thans voorgeschreven door de wet van 13 maart 1973, is dus niet enkel een eis van intern, maar bovendien van internationaal recht.

33. Wanneer een eis tot schadevergoeding, ingesteld op grond van artikel 27 van de wet van 20 april 1874, door een eindbeslissing van een Belgisch gerecht werd afgewezen, kan betrokkene zich nog richten tot de organen, die met het toezicht op de naleving van het Verdrag belast zijn¹⁰⁷. Desgevallend kan dan het Europees Hof, op grond van artikel 50 van het Verdrag, een «billijke genoegdoening» toestaan, indien het van oordeel is, – in strijd met de beslissing van de nationale rechter –, dat toch inbreuk werd gepleegd op artikel 5 van het Verdrag.

De verdragsluitende partijen moeten zich schikken naar de beslissingen van het Hof (artikel 53 van het Verdrag).

Hoe zal echter die beslissing in België ten uitvoer kunnen gelegd worden? Artikel 27 van de wet van 20 april 1874 heeft dit geval niet voorzien. Een oplossing ware nochtans geweest, zoals ten andere werd gesuggereerd¹⁰⁸, dat de wet in dat geval zou voorschrijven dat de vergoeding, toegekend bij beslissing van het Europees Hof, door de Minister van Justitie zou worden toegestaan ten laste van de Schatkist.

34. Bij wijze van overgangsmaatregel, voorziet artikel 7 van de wet van 13 maart 1973 dat de nieuwe artikelen 27, 28 en 29, toegevoegd aan de wet op de voorlopige hechtenis, alleen toepassing vinden «...op de personen die, onder de voorwaarden gesteld in deze artikelen, zijn aangehouden of gevangen gehouden krachtens een na de inwerkingtreding van deze wet genomen maatregel of gegeven bevel».

In de mate waarin deze overgangsbepaling beperkingen stelt aan het vergoedingsstelsel, ingevoerd door artikel 28, d.w.z. de vergoeding wegens bepaalde ge-

vallen van onwerkdadige voorlopige hechtenis, stelt ze geen problemen.

Maar, kan diezelfde beperking ook gelden voor het recht op vergoeding, dat voortspruit uit artikel 5 van het Verdrag? Dit lijkt betwistbaar, omdat de Verdragsregels, die onmiddellijke gevolgen hebben, voorrang hebben op de bepalingen van intern recht, zij wezen van vroegere of van latere datum dan het Verdrag¹⁰⁹. Het recht op vergoeding, erkend door artikel 5 van het Verdrag, werd in het intern positief recht opgenomen door de wet van 13 mei 1955, terwijl het nieuwe artikel 27 van de wet op de voorlopige hechtenis niets meer doet dan de uitoefening ervan regelen in de interne rechtsorde. Wij menen niet dat een wet de uitwerking van een Verdragsregel zou kunnen beperken.

35. Het recht op vergoeding op grond van artikel 27 vindt zijn oorsprong in de miskenning van een Verdragsregel, die meestal ook een foutieve handeling is in de zin van artikel 1382 B.W.¹¹⁰.

De aanspraak op vergoeding, voorzien door artikel 28, is integendeel nooit het gevolg van enige fout en beoogt enkel herstel van de onbillijke gevolgen van een correcte toepassing van de wet op de voorlopige hechtenis, die niettemin een buitengewone schade heeft veroorzaakt.

In tegenstelling tot de *onrechtmatige* hechtenis, die het gevolg is van de *miskening* van een rechtsregel, gaat het in artikel 28 om de zogenoemde *onwerkdadige* hechtenis.

Deze term, waarvan in de rechtspraktijk vrij algemeen gebruik wordt gemaakt, dekt nochtans geen vast omlijnd juridisch begrip en omvat, in zijn ruimste betekenis, elke voorlopige hechtenis, die gevolgd wordt, hetzij door vrijpraak of buitenvervolginstelling, hetzij door een strafoplegging van een kortere duur¹¹¹.

¹⁰⁹ Cass., 27 mei 1971, J.T., 1971, blz. 460 en het advies van Procureur-generaal W.J. Ganshof van der Meersch, meer in het bijzonder blz. 469; Zie ook: RIMANQUE, K., o.c., (in: Recht in beweging, Dl. II), blz. 787.

¹¹⁰ De voorbereidende werken steunen de aansprakelijkheid van de Staat wegens hechtenis, in strijd met artikel 5 van het Verdrag betreffende de rechten van de mens, op artikel 1382 B.W.

(Verslag Senaatscommissie, *Parl. besch. – Senaat – Zitt.* 1971-72, nr 392, blz. 23). De schending van het Verdrag is nochtans niet noodzakelijkerwijze het gevolg van een fout. Men kan immers aannemen dat de onderzoeksgerechten, op grond van bepaalde gegevens, van oordeel zijn dat de voorlopige hechtenis diende te worden gehandhaafd, terwijl de burgerlijke rechtbank, gevat van een eis tot schadevergoeding wegens beweerde schending van artikel 5 van het Verdrag, integendeel de redelijke duur van de hechtenis overschreden acht. In dat geval verschilt de appreciatie van twee verschillende rechtscolleges, maar kan men beweren dat de onderzoeksgerechten in dat geval een «fout» hebben begaan?

¹¹¹ *Parl. besch. – Kamer – Zitt.* 1968-69, nr. 472/1, Advies Raad van State, blz. 10.

¹⁰⁷ Art. 26 van het Verdrag; – VELU, J., o.c., R.D.P., 1965-66, blz. 742-744.

¹⁰⁸ VAN DE MEULEBROEKE, O., o.c., R.D.P., 1970-71, blz. 191-193.

De eventueel onbillijke gevolgen van onwerkdadige hechtenis konden, in sommige gevallen, weggewerkt worden door de praktijk van de ambtshalve genadeverlening waardoor ze, hetzij verrekend werd op nog ten uitvoer te leggen vrijheidsberovende straffen, hetzij aanleiding gaf tot gehele of gedeeltelijke kwijtschelding van geldboeten.

Vroegere voorstellen tot het invoeren van een vergoedingsstelsel voor onwerkdadige hechtenis, gingen soms zeer ver en voorzagen zelfs een dergelijke vergoeding voor het geval de ondergane voorhechtenis de later opgelegde straf overtrof¹¹².

Dergelijke stelsels zijn, naar mijn opvatting, strijdig met de beginselen, die enerzijds de voorlopige hechtenis, en anderzijds de strafoplegging beheersen.

Immers, de doelstelling van de voorlopige hechtenis is volstrekt verschillend van die van de strafoplegging.

Voorlopige hechtenis, die een maatregel is, die soms volstrekt noodzakelijk is voor de goede gang van het gerechtelijk strafonderzoek, dat enkel de openbaring van de waarheid beoogt, of om de openbare veiligheid te waarborgen, kan veelal, gelet op haar eigen finaliteit, volledig verantwoord zijn, ook wanneer naderhand de rechtbank, om redenen die volledig los staan van de doelstellingen van het gerechtelijk strafonderzoek, oordeelt een straf te moeten opleggen, die korter is dan de ondergane voorhechtenis¹¹³.

Zolang de voorlopige hechtenis, die door een vonnis van veroordeling gevolgd wordt, wat haar duur betreft, binnen de perken blijft van haar eigen reden van bestaan, kan zij niet onbillijk zijn. Overtreft zij die duur, dan zou zij een inbreuk uitmaken op artikel 5 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens, en uit dien hoofde aanleiding kunnen geven tot een recht op schadevergoeding.

36. De wet van 13 maart 1973 opent, om de evengemelde redenen, geen aanspraak op vergoeding voor voorlopige hechtenis, die de duur van de later opgelegde straf overtreft¹¹⁴.

Terecht werd dan ook in de wet van 13 maart 1973, waaraan artikel 28 van de wet op de voorlopige hechtenis werd toegevoegd, de terminologie « onwerkdadige hechtenis » niet gebruikt.

Sommige auteurs spreken van « ongerechtvaardigde » voorhechtenis¹¹⁵.

Ook deze terminologie lijkt ons voor kritiek vatbaar, omdat zij de gedachte aan een onrechtmatige daad oproept. In de mate waarin voorlopige hechtenis, in een bepaald stadium van het gerechtelijk strafonderzoek, nodig bleek om de waarheid aan het licht te brengen, kan zij niet ongerechtvaardigd zijn, ook niet wanneer achteraf een vrijspraak of een buitenvervolginstelling volgt.

Het lijkt ons daarom juister het vergoedingsstelsel, dat door artikel 28 van de wet wordt ingericht, aan te duiden onder de benaming van « aanspraak op vergoeding wegens bepaalde gevallen van onwerkdadige hechtenis », omdat zodoende de beperkte betekenis van de term « onwerkdadige hechtenis » onderstreept wordt en tevens iedere gedachte aan een onrechtmatige daad vermeden wordt.

37. De vier gevallen waarin artikel 28 de aanspraak op vergoeding mogelijk maakt vindt men reeds, onder een andere vorm uitgedrukt, terug in het oorspronkelijk ontwerp. Het zijn met name de volgende :

- na rechtstreekse of onrechtstreekse buitenzakestelling door een definitieve rechterlijke beslissing ;
- na buitenvervolginstelling, indien het bewijs van onschuld geleverd wordt ;
- na verjaring van de strafvordering, in bepaalde gevallen ;
- na buitenvervolginstelling, waardoor werd vastgesteld dat het feit geen misdrijf was.

Het oorspronkelijk ontwerp maakte geen onderscheid tussen de twee gronden, waarop een buitenvervolginstelling kan tot stand komen¹¹⁶. Tijdens de besprekingen in de schoot van de Kamercommissie werd er terecht de aandacht op gevestigd dat een buitenvervolginstelling wegens het ontbreken van bezwaren nooit een definitief karakter heeft, terwijl dit wel het geval is voor een buitenvervolginstelling, die vaststelt dat het feit geen misdrijf is¹¹⁷. In het eerste geval als bijkomende voorwaarde voor de mogelijkheid tot vergoeding de bewijsoverlevering van de onschuld eisen is redelijk, doch niet in het tweede geval. Daaruit is dan, t.a.v. de mogelijkheid tot vergoedingsaanspraak, het onderscheid ontstaan tussen de twee soorten buitenvervolginstelling.

Onderzoeken wij nu even deze verschillende gevallen.

¹¹² Zie nr. 11 ; – In deze zin het wetsvoorstel FR. BAERT van 22 oktober 1968, (*Parl. besch. – Senaat – buiteng. zitt.*, nr. 141), dat evenwel een beperking voorzag :

« Heeft eveneens recht op schadeloosstelling... degene van wie uit een in kracht van gewijsde gegane gerechtelijke beslissing blijkt dat hij *tenminste één maand langer* in voorlopige hechtenis heeft doorgebracht dan de vrijheidsberoving waartoe hij bij eindbeslissing is veroordeeld ».

¹¹³ VERSÉE, TH., o.c., blz. 126, nr. 40.

¹¹⁴ *Parl. besch. – Kamer – Zitt.* 1968-69, nr. 472/1, Memorie van Toelichting, blz. 4.

« ... Moest men ertoe besluiten een vergoeding toe te kennen omdat de vrijheidsstraf langer is dan de ondergane hechtenis dan zou men in een zekere mate de onafhankelijkheid aantasten van onderzoeks- en vonnisgerechten... »

¹¹⁵ UGEUX, G., o.c., R.D.P., 1953-54, blz. 324 ; – In de reeds eerder vermelde studie van F. Cleymans en J. Uyttersprot, (R.W., 1969-70, 1319), gebruiken deze auteurs zelfs – ten onrechte – de uitdrukking « onrechtmatige hechtenis » ; – SASSERATH (o.c., R.D.P. 1924, blz. 167) wijst erop dat de uitdrukking « détention préventive injustifiée » best geweerd wordt.

¹¹⁶ *Parl. besch. – Kamer – Zitt.* 1968-69, nr. 472/1, blz. 16.

¹¹⁷ *Parl. besch. – Kamer – Zitt.* 1968-69, nr. 472/6, blz. 19 ; – FAUSTIN-HÉLIE, o.c., *DI. II*, nr. 2893.

1. *Rechtstreekse en onrechtstreekse buitenzakestelling.*

A. *Rechtstreekse buitenzakestelling.*

38. De wet bedoelt in de eerste plaats de gevallen van *vrijspraak* door een in kracht van gewijsde gegane rechterlijke beslissing.

Toch lijkt de tekst ruimer te zijn opgevat en ook te moeten gelden voor de buitenvervolginstelling van geestesgestoorden door de onderzoeksgerechten, die zetelen als vonnisgerechten, indien ze vaststellen dat de verdachte de hem ten laste gelegde feiten niet gepleegd heeft. Indien ze in kracht van gewijsde gegaan zijn, zijn dergelijke beschikkingen immers gelijk te stellen met een definitieve vrijspraak.

39. Bij de bespreking van vroegere wetsvoorstellen en ook in de rechtsleer werd reeds gewezen op het gevaar van zonder meer een aanspraak op vergoeding mogelijk te maken in geval van vrijspraak¹¹⁸.

De vrijspraak van een verdachte stelt immers niet noodzakelijkerwijze zijn onschuld vast, zoals sommige rechterlijke beslissingen van herziening, maar betekent enkel dat zijn schuld niet is bewezen¹¹⁹.

Dat een verdachte, zolang hij niet door een definitieve rechterlijke beslissing, die zijn schuld vaststelt, moet geacht worden onschuldig te zijn, is ongetwijfeld een noodzakelijke fictie in een rechtssysteem, dat geheel gericht is op de bescherming van de individuele vrijheid van de burger. Maar het is niettemin een fictie, die weliswaar volledig verantwoord is voor de opbouw van een stelsel van *strafrechtspleging*, maar daarom nog niet, buiten dit verband, waarin ze haar specifieke rol te vervullen heeft, kan gelicht worden, om ze te gaan beschouwen als een *realiteit* zonder meer, waaraan gevolgen moeten verbonden worden, die de grenzen van de strafrechtspleging overschrijden.

Het onderscheid tussen het niet-bewezen zijn van de schuld, eigenschap van een vrijspraak, en de erkenning van de onschuld werd ook vroeger reeds aangevoerd als een argument tegen de vergoeding van onwerkdadige hechtenis, die zou voortspuiten uit de vrijspraak als dusdanig. Het werd echter steeds van de hand gewezen, omdat het noodzakelijk maakte een onderscheid in te voeren tussen twee soorten van vrijspraken: de ene, waaruit onschuld zou af te leiden zijn, de andere die er twijfel over liet bestaan¹²⁰. Ook tijdens de bespreking van de huidige wet kwam het probleem van de draagwijdte van de vrijspraak opnieuw in de discussie en gaf het zelfs aanleiding tot een amendement dat een dergelijk onderscheid beoogde in te voeren¹²¹. Het kende geen gevolg, omdat het ertoe zou leiden aan de Minister van Justitie en aan de bijzondere Commissie, die over de aanvragen te beslissen

hebben, een appreciatierecht te verlenen, van aard om het gezag van het rechterlijk gewijsde aan te tasten¹²².

De Franse wet van 17 juli 1970 lost deze moeilijkheid op door te bepalen dat het Hof van Cassatie (dat in Frankrijk over de vergoedingsaanspraken wegens onwerkdadige voorhechtenis te oordelen heeft) de vergoeding enkel op billijkheidsgronden toekent, *zonder zijn beslissingen te motiveren*, zodat ze het rechterlijk gewijsde niet kunnen schenden.

40. Tot welke onbillijke toestanden de *verplichting* tot vergoeding in geval van vrijspraak, – zoals artikel 28-§ 1,a en § 3, tweede lid, het voorschrijft –, kan leiden, moge blijken uit twee voorbeelden, die zeker niet denkbeeldig te noemen zijn.

Men kan zich gemakkelijk voorstellen dat een verdachte vrijgesproken wordt op grond van twijfel, terwijl later, wegens het rijzen van nieuwe bezwaren, een strafvordering wordt ingesteld tegen zijn mededaders of zijn medeplichtigen, vordering die niet enkel hun schuld vaststelt maar ook deze van de voorheen wegens twijfel vrijgesprokene hoofdschuldige. Niettemin zal betrokkene aanspraak kunnen maken op een vergoeding (tenware zou vaststaan dat de voorlopige hechtenis, die hij ondergaan heeft, aan zijn persoonlijk toedoen is te wijten), terwijl zijn mededaders of medeplichtigen, wier schuld misschien geringer zal gebleken zijn, zullen veroordeeld worden.

De vergoeding wegens onwerkdadige hechtenis, na vrijspraak op grond van twijfel, zou nog onbillijker zijn, indien zijn schuld naderhand zou blijken, terwijl zijn slachtoffer wegens het gezag van het gewijsde, dat verbonden is aan de rechterlijke beslissing van vrijspraak, zich iedere mogelijkheid tot schadeloosstelling ontzegd ziet¹²³.

En dit is nochtans het resultaat waartoe artikel 28 kan leiden, omdat de Minister van Justitie enkel een appreciatierecht heeft met betrekking tot het *bedrag* van de vergoeding, maar ze niet kan weigeren, indien de voorwaarden daartoe wettelijk vervuld zijn.

Ook hier biedt de Franse wet van 17 juli 1970 een betere oplossing, evenals de bepalingen van het Nederlands wetboek van strafvordering, die geen van beiden een verplichting tot vergoeding opleggen, maar de wenselijkheid overlaten aan de vrije beoordeling¹²⁴.

B. *Onrechtstreekse buitenzakestelling.*

41. Aanspraak op vergoeding is eveneens voorzien wanneer de verdachte onrechtstreeks buiten zake werd gesteld.

¹¹⁸ MASIUS, J., o.c., B.J., 1874, blz. 1060-1061.

¹¹⁹ TAK, P.J.P., o.c., Tijdschr. Strafr., 1970, blz. 14.

¹²⁰ MASIUS, J., o.c., B.J., 1874, blz. 1062; – FETTWEIS, A., o.c., Rev. intern. dr. pénal, 1953, blz. 161.

¹²¹ Parl. besch. – Kamer – Zitt. 1968-69, Amendement Charpentier, nr. 472/4.

¹²² Parl. besch. – Kamer – Zitt. 1968-69, nr. 472/6, Verslag Kamercommissie, blz. 17.

¹²³ Parl. besch. – Kamer – Zitt. 1968-69, nr. 472/4, Amendement Charpentier, blz. 2.

¹²⁴ MINKENHOF, A., „De Nederlandse strafvordering” – uitg. 1970, blz. 77: «Schadevergoeding wordt toegekend, indien en voor zover daartoe volgens de rechter gronden «van billijkheid aanwezig zijn. Ook de bepaling van het bedrag is dus geheel aan de rechter overgelaten».

Deze term, die nergens anders in het wetboek van strafvordering te vinden is, vraagt om enige opheldering.

Uit de voorbereidende werken blijkt dat hiermee in de eerste plaats bedoeld wordt dat de onschuld van verdachte blijkt uit de veroordeling van een andere persoon wegens hetzelfde feit¹²⁵.

Er weze hier vooreerst opgemerkt dat de onschuld van de verdachte in dergelijk geval slechts zal blijken, indien is uitgemaakt dat aan het feit, waarvoor naderhand een derde werd veroordeeld, gepleegd werd zonder de medewerking van deelnemers. De hypothese van de onrechtstreekse buitenzakestelling is in dit opzicht nauw verwant met de grond tot herziening, die voortspuit het artikel 442-1° Wtb. v. Strafvordering¹²⁶. Doch, was het wel nodig dit ongewoon begrip « onrechtstreekse buitenzakestelling » in de wet op te nemen?

Vermits het hier uiteraard gaat om een verdachte, die in voorlopige hechtenis was genomen, impliceert deze hypothese dat het gerechtelijk strafonderzoek te zijnen opzichte werd afgesloten door een beschikking van buitenvervolginstelling, die slechts een voorlopig karakter heeft. Zodoende bevindt hij zich in het geval voorzien door artikel 28 § 1-b, nl. dit van een verdachte, die buiten vervolging werd gesteld en dus slechts aanspraak op vergoeding kan laten gelden, indien hij zijn onschuld bewijst.

Welnu, hij bewijst zijn onschuld door de in kracht van gewijsde gegane rechterlijke beslissing, waardoor een derde veroordeeld werd wegens het feit, waarvoor hij voordien voorlopige hechtenis onderging.

De onrechtstreekse buitenzakestelling is derhalve niets anders dan een toepassingsgeval van de buitenvervolginstelling, gevolgd door het bewijs van onschuld, zoals werd voorzien door artikel 28 § 1-b.

42. In de Memorie van Toelichting werd terloops aangestipt dat de onrechtstreekse buitenzakestelling ook kan blijken uit « ...een vonnis gewezen door een ander gerecht dan een strafrecht »¹²⁷, zonder verdere verduidelijking. Welke draagwijdte moet aan die uitspraak gegeven worden? Men kan alleen onderstellen dat hier het geval wordt bedoeld van een verdachte, die voorlopige hechtenis onderging en buiten vervolging werd gesteld, terwijl naderhand een ander persoon, wegens hetzelfde feit, door een definitieve rechterlijke beslissing van een burgerlijk gerecht tot schadevergoeding werd veroordeeld.

Doch hier opnieuw is, zoals in de zoëven besproken hypothese, de aanspraak niet gesteund op een onrechtstreekse buitenzakestelling, – begrip dat in de strafrechtspleging onbestaande is –, maar wel op de bui-

tenvervolginstelling, aangevuld met het bewijs van onschuld, zoals voorzien door artikel 28 § 1-b.

43. Tussen beide gevallen, die als onrechtstreekse buitenzakestelling kunnen gelden, bestaat er nochtans een zeker verschil.

De veroordeling van een derde door een strafrecht, belet, wegens het gezag van gewijsde erga omnes dat aan een dergelijke beslissing verbonden is, iedere vervolging wegens hetzelfde feit van de andere verdachte, die vroeger buiten vervolging werd gesteld (steeds in de veronderstelling, wel te verstaan, dat hij geen deelnemer was). Een veroordeling door een burgerlijk gerecht, b.v. tot schadevergoeding, heeft geen dergelijk gevolg¹²⁸.

Doch dit bewijst temeer dat de onrechtstreekse buitenzakestelling waarvan artikel 28 § 1-a gewag maakt, tenslotte samenvalt met een buitenvervolginstelling aangevuld met het bewijs van onschuld, zoals bedoeld in artikel 28 § 1-b.

2. *Buitenvervolginstelling, aangevuld met het bewijs van onschuld.*

44. De beschikking van buitenvervolginstelling van een verdachte heeft geen gezag van gewijsde en belet, in tegenstelling met een beslissing van vrijpraak, – zelfs op grond van twijfel –, het hernemen van nieuwe vervolgingen niet.

De situatie van een verdachte, die door een onderzoeksgerecht buiten vervolging werd gesteld, is niettemin zeer verwant met die van de verdachte, die wegens twijfel werd vrijgesproken.

En nochtans is zijn toestand, met betrekking tot het vergoedingsstelsel voor onwerkdadige voorlopige hechtenis, veel nadeliger, vermits hij slechts aanspraak op vergoeding kan maken, indien hij zijn onschuld bewijst, hetgeen niet geëist wordt van degene die werd vrijgesproken. Zijn toestand kan aldus ongeveer vergeleken worden met die van de veroordeelde, die de herziening aanvraagt.

Dat van de verdachte, die buiten vervolging werd gesteld, het bewijs van zijn onschuld gevergd wordt, is niet op zichzelf als een overdreven eis aan te zien.

Abnormaal is veeleer dat een dergelijke eis niet gesteld wordt in geval van vrijpraak, omdat tegen hem, die vrijgesproken werd, op het ogenblik van de regeling van de procedure vóór het onderzoeksgerecht alleszins bezwaren bestonden, wat niet het geval was tegen degene, die buiten vervolging werd gesteld.

Terecht liet men trouwens opmerken dat een verdachte, met het oog op een latere eventuele vergoeding wegens onwerkdadige voorhechtenis, er alle belang bij had, – ook bij het ontbreken van bezwaren –, naar het vonnisgerecht te worden verwezen, om aldaar te worden vrijgesproken, al was het maar wegens twij-

¹²⁵ Parl. besch. – Kamer – Zitt. 1968-69, nr. 472/1, Memorie van Toelichting, blz. 8; – Parl. besch. – Senaat – Zitt. 1971-72, Verslag Commissie, blz. 12.

¹²⁶ SAINT-REMY, A., „La révision des condamnations pénales” – Les Nov., Proc. pén., Dl. II-1, nr. 95.

¹²⁷ Parl. besch. – Kamer – Zitt. 1968-69, nr. 472/1, blz. 8.

¹²⁸ VANHOUDT, C.J., « Preadvies over leer en bepalingen omtrent de regel „non bis in idem” naar Belgisch strafrecht ».

(Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland, Jaarboek V – 1953-1954), blz. 157.

fel¹²⁹. Aldus zou hij ontslagen zijn van iedere bewijsoverlevering van zijn onschuld.

Deze anomalie is aan de wetgever niet ontgaan, doch het stelde hem voor de keuze :

- ofwel, iedere aanspraak tot vergoeding uit te sluiten voor de verdachte, die buiten vervolging werd gesteld ; reeds in de Memorie van Toelichting¹³⁰ werd deze opvatting verworpen, omdat het niet billijk was de mogelijkheid tot vergoeding te onthouden aan degene, tegen wie uiteindelijk geen bezwaren bleken te bestaan, terwijl degene, tegen wie wel bezwaren gerezen waren en juist daarom naar het vonnisgerecht werd verwezen, wel daarop aanspraak zou kunnen maken alleen omdat hij bij gebrek aan bewijzen was vrijgesproken ;
- ofwel, hem een aanspraak op vergoeding geven, net zoals in geval van vrijspraak ; hiertegen bestond dan het bezwaar, dat zodoende de Minister van Justitie, indien hij, na buitenvervolginstelling, een vergoeding toekende, uiteindelijk de schijn zou verwekken aan die buitenvervolginstelling een definitief karakter te erkennen¹³¹.

45. Er werd dan een tussenoplossing voorgesteld, die erin bestond een bijzondere rechtspleging te organiseren, waardoor de onderzoeksgerechten aan een beschikking van buitenvervolginstelling een definitief karakter zouden kunnen verlenen¹³².

Dit stelsel werd zelfs omgezet in een tekstontwerp, dat door de Kamer van Volksvertegenwoordigers werd aangenomen¹³³, en dat hierin bestond :

- bij de regeling van de procedure zou het onderzoeksgerecht kunnen vaststellen dat de verdachte definitief buiten vervolging werd gesteld ;
- bij ontstentenis van een dergelijke vaststelling zou de betrokkene, door middel van een verzoekschrift, aan het onderzoeksgerecht, dat de buitenvervolginstelling had bevolen, kunnen vragen aan de beslissing een definitief karakter te verlenen ; in dit geval zou een nieuw debat vóór het onderzoeksgerecht plaats vinden in aanwezigheid van de burgerlijke partij ; was er geen burgerlijke partij in de zaak, dan voorzag de tekst dat de eventuele definitieve beschikking van buitenvervolginstelling in geen geval de belangen van de benadeelden zou kunnen schaden.

46. De Senaatscommissie stelde terecht vast dat een dergelijk systeem er tenslotte op neerkwam aan de onderzoeksgerechten de bevoegdheid van vonnisgerechten te verlenen, en dat men dan evengoed aan de verdachte, die buiten vervolging was gesteld, het

recht kon verlenen zich rechtstreeks tot het vonnisgerecht te wenden om er om zijn vrijspraak te verzoeken¹³⁴. Het is wellicht overbodig dienaangaande te laten opmerken dat een dergelijke procedure er zou op neerkomen een beslissing van vrijspraak te vereenzelvigen met een beslissing van onschuldverklaring.

Het systeem in de Kamer van Volksvertegenwoordigers aangenomen werd dan ook verzaakt, om terug te keren naar het oorspronkelijk ontwerp, waarbij de Minister van Justitie zou oordelen of de buitenvervolginstelling gestelde verdachte het bewijs van zijn onschuld had aangebracht.

Het spreekt echter vanzelf dat, indien de Minister van Justitie of de bijzondere Commissie na buitenvervolginstelling een vergoeding zouden toekennen, deze beslissing aan de beschikking van het onderzoeksgerecht geen definitief karakter zou verlenen en dat, bij het rijzen van nieuwe bezwaren, niettemin de strafvervolgingen zouden kunnen hervat worden.

3. Verjaring van de strafvordering.

47. Het oorspronkelijk ontwerp voorzag dat ook aanspraak op vergoeding zou kunnen gemaakt worden wanneer de strafvordering door verjaring vervallen was. De tekst, die in algemene bewoordingen was opgesteld, was zeker veel te ruim opgevat, en zou o.m. tot gevolg gehad hebben dat vergoeding zou moeten worden toegekend ook aan de verdachte, die slechts de verjaring van de strafvordering had bereikt nadat de voorlopige hechtenis reeds was opgeheven. Door de Minister van Justitie werd tijdens de bespreking van het ontwerp in de Kamercommissie gewezen op de immorele aspecten, die aan vergoeding, enkel gesteund op verjaring van de strafvordering, kunnen vastzitten¹³⁵.

De misbruiken, waartoe een dergelijk stelsel aanleiding zou kunnen geven, werden duidelijk in het licht gesteld in de studie van raadsheer Raymond Screvens¹³⁶.

Een verdachte, die aangehouden en vrijgelaten werd op een ogenblik waarop de verjaring nog niet was bereikt, zou op vergoeding aanspraak kunnen maken, indien hij erin slaagt, door het aanwenden van allerlei proceduremiddelen, een tijdige behandeling van zijn zaak door het vonnisgerecht te beletten en zodoende de verjaring te bereiken.

Ook het vervolgingsbeleid van het openbaar ministerie zou door dit stelsel ernstig kunnen belemmerd worden. Immers, zelfs na verwijzing van de verdachte naar het vonnisgerecht, gebeurt het thans dat het openbaar ministerie, uit overwegingen van maatschappelijk nut, de strafvordering laat verjaren. Indien de verjaring als dusdanig, ongeacht het tijdstip waarop ze intreedt, van aard zou zijn om een vergoe-

¹²⁹ *Parl. besch.* – Kamer – Zitt. 1968-69, nr. 472/6, Verslag van de Commissie, blz. 20.

¹³⁰ *Parl. besch.* – Kamer – Zitt. 1968-69, nr. 472/1, blz. 8.

¹³¹ *Parl. besch.* – Kamer – Zitt. 1968-69, nr. 472/6, Verslag van de Commissie, blz. 19.

¹³² *Idem*, blz. 19 en volg.

¹³³ *Parl. Hand.* – Kamer – Zitting 26 november 1970, blz. 15 en volgende ; – *Parl. besch.* – Senaat – Zitt. 1970-71, nr. 87.

¹³⁴ *Parl. besch.* – Senaat – Zitt. 1971-72, nr. 392, Verslag van de Commissie, blz. 12.

¹³⁵ *Parl. besch.* – Kamer – Zitt. 1968-69, nr. 472/6, blz. 19.

¹³⁶ SCREVEN, R., o.c., R.D.P., 1970-71, blz. 566-567.

ding wegens onwerkdadige hechtenis tot gevolg te hebben, dan zou de verdachte, in dat geval, niet alleen de gunst genieten van niet te worden veroordeeld, maar zou hij bovendien, zelfs wanneer hij schuldig zou zijn, nog een vergoeding kunnen bekomen.

48. Om aan de tekst een meer beperkte draagwijdte te geven, werd door de hr. Charpentier een amendement voorgesteld, waardoor de aanspraak op vergoeding slechts mogelijk zou zijn « indien de hechtenis langer heeft geduurd dan het ogenblik waarop de strafvordering vervallen is wegens verjaring ».

Dit amendement werd hoofdzakelijk gemotiveerd door de overweging dat « ...het volstond dat de magistraten twee data controleerden om te weten dat de hechtenis niet meer veroorloofd was »¹³⁷.

Zo eenvoudig is het in werkelijkheid toch weer niet.

Wanneer het gaat om een misdrijf, dat op een welbepaald moment voltrokken wordt, is het natuurlijk gemakkelijk vast te stellen dat de verjaring van de strafvordering is bereikt; er is dan ook niet te vrezen dat in dergelijke gevallen, waarin de eventuele verjaring inderdaad moet opvallen, voorlopige hechtenis zal worden bevolen. Doch heel anders is het gesteld voor misdrijven, zoals bv. bankbreuk, woeker, misbruik van vertrouwen en dies meer, waarvan de datum, waarop ze gepleegd werden, veelal slechts door een moeizaam onderzoek kan worden vastgesteld.

Dit amendement, dat geen verder gevolg kende in de Kamercommissie¹³⁸, werd nadien, in de Senaatscommissie¹³⁹, in een enigszins gewijzigde formulering terug opgenomen en is uiteindelijk wet geworden. Deze gelukkige beperking zal ongetwijfeld van aard zijn om te voorkomen dat, wegens verjaring van de strafvordering, vergoeding zou moeten worden toegekend in gevallen, waarin dit manifest met de billijkheid in strijd zou zijn.

Toch kan niet ontkend worden dat, zelfs mits de beperkingen voorzien in artikel 28 § 1-c, de vergoeding gesteund op verjaring het gevaar inhoudt van een ernstige belemmering voor de uitoefening van de strafvordering, en met name dan in sommige zeer ernstige zaken, waarin van meetaf aan de datum van de feiten niet met zekerheid kan worden vastgesteld, en waarin nochtans voorlopige hechtenis, voor de noodwendigheden van het gerechtelijk strafonderzoek, allernoodzakelijkst kan blijken.

4. *Buitenvervolginstelling met vaststelling dat het feit geen misdrijf is.*

49. De buitenvervolginstelling, waarbij wordt vastgesteld, overeenkomstig artikel 128 van het wetboek van strafvordering, dat het feit geen misdrijf is, onderscheidt zich hierdoor van de buitenvervolginstelling wegens het ontbreken van bezwaren, dat ze een

definitief karakter heeft¹⁴⁰. Het zou onlogisch geweest zijn voor dit soort buitenvervolginstelling nog bovendien het bewijs van de onschuld te eisen¹⁴¹, want dit zou de verdachte nog in een meer nadelige situatie gebracht hebben, dan die van een verdachte, die wegens twijfel werd vrijgesproken.

Dergelijke beslissingen door de onderzoeksgerechten komen in de praktijk echter slechts zeer zelden voor.

50. De zoëven besproken gronden tot vergoeding wegens onwerkdadige hechtenis zullen evenwel slechts in aanmerking komen, indien verzoeker bovendien aan twee voorafgaande voorwaarden voldoet:

- een positieve voorwaarde: de voorlopige hechtenis moet langer dan acht dagen geduurd hebben;
- een negatieve voorwaarde: de voorlopige hechtenis mag niet aan zijn persoonlijke gedraging te wijten zijn.

Deze twee voorafgaande voorwaarden, hoofdzakelijk dan de tweede, beperken in aanzienlijke mate het aantal gevallen waarin de aanspraak werkelijk tot een vergoeding zal leiden.

A. *Voorlopige hechtenis van meer dan acht dagen.*

51. Naar luid van de Memorie van Toelichting¹⁴², vindt deze beperking haar oorsprong in de overweging dat de gevolgen van een voorhechtenis van mindere duur niet zulke ernstige gevolgen kan hebben.

Een amendement van de hr. Lindemans om die termijn te herleiden tot drie dagen¹⁴³, omdat dit reeds voldoende kan zijn om de beroepsbezigheden van betrokkene ernstig te hinderen werd verworpen. Er werd immers gewezen op de noodzaak om de termijn voor bevestiging van het bevel tot aanhouding te eerbiedigen en om, na eventuele bevestiging, de mogelijkheid tot het inwinnen van de nodige gegevens en inlichtingen gaaf te houden¹⁴⁴. Men heeft hiertegen laten gelden dat de omvang van de schade, die voortspruit uit voorlopige hechtenis, weliswaar in een zekere mate mede bepaald wordt door de duur ervan, maar dat toch ook daarnaast andere factoren een belangrijke rol kunnen vervullen¹⁴⁵.

Te oordelen naar de verantwoording van deze bepaling in de Memorie van Toelichting, moet men blijkbaar de vaststelling van deze vaste termijn zien in het licht van het begrip « buitengewone » schade, waardoor enkel voor vergoeding in aanmerking genomen wordt de schade, die de gelijkheid van de burgers tegenover de openbare lasten verbreekt¹⁴⁶.

De Franse wet van 14 juli 1970 voorziet, in een zelfde gedachtengang, dat slechts buitengewone schade voor vergoeding in aanmerking komt, doch ver-

¹⁴⁰ Zie noot 117.

¹⁴¹ Zie nr. 37.

¹⁴² Parl. besch. – Kamer – Zitt. 1968-69, nr. 472/1, blz. 8.

¹⁴³ Parl. besch. – Kamer – Zitt. 1968-69, nr. 472/2.

¹⁴⁴ Parl. besch. – Kamer – Zitt. 1968-69, nr. 472/6, blz. 18.

¹⁴⁵ SCREVEN, R., o.c., R.D.P., 1970-71, blz. 568.

¹⁴⁶ Zie nr. 18.

¹³⁷ Parl. besch. – Kamer – Zitt. 1968-69, nr. 472/4, blz. 2.

¹³⁸ Parl. besch. – Kamer – Zitt. 1968-69, nr. 472/6, blz. 20.

¹³⁹ Parl. besch. – Senaat – Zitt. 1971-72, nr. 392, blz. 22.

bindt dit begrip niet aan een vaste duur van voorhechtenis.

B. *Voorlopige hechtenis niet te wijten aan de persoonlijke gedraging van de verdachte.*

52. Dat de voorlopige hechtenis niet mag te wijten zijn aan de persoonlijke gedraging van de verdachte, is ongetwijfeld de belangrijkste beperking, die aan de aanspraak op vergoeding gesteld wordt en die, bij het onderzoek naar de gegrondheid van de aanvragen, een zeer ruime beoordelingsvrijheid biedt.

Bij de voorbereiding van de wet werd beklemtoond dat het juist de bedoeling was een ruim appreciatie-recht te verzekeren, en dat daarom niet mocht geëist worden dat de voorlopige hechtenis het gevolg zou zijn van een fout vanwege de verdachte, begrip dat veel enger is¹⁴⁷.

Ook deze beperking vloeit voort uit het begrip « buitengewone » schade, omdat geen vergoeding wegens verbreking van de gelijkheid van de burgers tegenover de openbare lasten denkbaar is, indien ze haar oorsprong vindt in de gedragingen zelf van degene, die ze ondergaat¹⁴⁸, ook wanneer die gedraging niet als een fout, in de enge betekenis van het woord, kan worden aangezien.

De rechtspraak zal moeten leren welke draagwijdte aan deze beperking zal gegeven worden¹⁴⁹.

Ze lijkt evenwel een belangrijk correctief te zijn aan een stelsel, waarin, — zoals hoger werd uiteengezet —, de vergoeding een *verplicht* karakter heeft, en niet zoals in Frankrijk en Nederland volledig en uitsluitend op billijkheidsgronden berust¹⁵⁰.

53. Artikel 26 § 2 bepaalt dat het *bedrag* van de vergoeding wordt vastgesteld naar billijkheid en met inachtneming van alle omstandigheden van openbaar en privaat belang.

Deze tekst is nagenoeg de weergave van het vroeger artikel 7 (thans artikel 11) van de wet op de Raad van State, toegepast op de voorlopige hechtenis, echter met dien verstande dat artikel 26 § 1 de gevallen aangeeft waarin een buitengewone schade kan ontstaan.

Het bedrag van de vergoeding dekt dus niet noodzakelijkerwijze alle eventueel geleden schade, maar wordt « ex aequo et bono » vastgesteld¹⁵¹. Niet alleen materiële, doch ook morele schade komt daarbij in aanmerking¹⁵². Doch bij de vaststelling van het bedrag

dienen de private belangen te worden afgewogen tegen de openbare belangen¹⁵³. De Minister van Justitie verwees dienaangaande uitdrukkelijk naar de rechtspraak van de Raad van State met betrekking tot de vergoeding wegens buitengewone schade¹⁵⁴.

54. De aanspraak op vergoeding, die voortspruit uit artikel 28, heeft slechts een *residuaire* karakter. De tekst laat hieromtrent geen twijfel, vermits de aanspraak op vergoeding maar mogelijk is « ...indien betrokkene geen vordering vóór de gewone gerechten kan instellen ».

Ook hier is de overeenkomst met de vordering wegens buitengewone schade, die vóór de Raad van State kan worden ingesteld, opvallend.

Eerder reeds werden de gevallen vermeld, die een vordering vóór de gewone gerechten mogelijk maken.

55. In eenzelfde zaak kunnen de voorwaarden vervuld zijn die, én een vordering op grond van artikel 27, én een vordering op grond van artikel 28, mogelijk maken. Dit zou met name het geval kunnen zijn voor een voorlopige hechtenis, gevolgd door een vrijspraak, die tevens een krenking zou uitmaken van artikel 5 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens.

Het komt mij voor dat alsdan de aanspraak op vergoeding wegens onwerkdadige hechtenis slechts zou kunnen geschieden, na afwijzing van de vordering wegens onrechtmatige hechtenis.

Het geval werd uitdrukkelijk geregeld door artikel 28 § 3, vierde lid, van de wet, voor het geval van gerechtelijke vervolgingen wegens een van de misdrijven omschreven in de artikelen 147, 155 en 156 S.W. In dat geval begint de termijn van zes maanden, binnen dewelke de Minister van Justitie moet beslissen over de aanvragen tot vergoeding, maar te lopen na definitieve uitspraak over de strafvordering. Men wilde hierdoor vermijden dat zou worden beslist over de aanspraak op vergoeding, zolang de vordering tot schadevergoeding vóór de gewone gerechten nog kon worden ingesteld. Tijdens de bespreking in de Senaatscommissie¹⁵⁵ werd terloops opgemerkt dat er ook nog andere gevallen waren, waarin een vordering vóór de gewone gerechten kon worden ingesteld. Dit is met name zo in geval van verhaal op de rechter (art. 1140 Ger.Wtb.) en in geval van inbreuk op artikel 5 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens. Er werd daarom op zeker ogenblik voorgesteld

¹⁴⁷ *Parl. besch.* — *Kamer* — Zitt. 1968-69, nr. 472/6, blz. 18; — *Parl. besch.* — *Senaat* — Zitt. 1971-72, nr. 392, blz. 21; — SCREVEN, R., o.c., R.D.P., 1971-72, blz. 568.

¹⁴⁸ Vgl. DE LAUBADÈRE, A., o.c., blz. 476, nr. 892; — TAK, P.J.P., o.c., Tijdschr. Strafr., 1970, blz. 16.

¹⁴⁹ Tijdens de besprekingen in de Kamercommissie voor Justitie gaf de Minister enkele voorbeelden (*Parl. besch.* — *Kamer* — Zitt. 1968-69, nr. 472/6, blz. 17).

¹⁵⁰ Nrs. 23 en 40.

¹⁵¹ CAMBIER, C., „*Droit administratif*” — blz. 518.

¹⁵² *Parl. besch.* — *Kamer* — Zitt. 1968-69, nr. 472/6, blz.

21. — Art. 11 van de gecoördineerde wetten op de Raad van State voorziet thans ook de mogelijkheid van vergoeding voor *morele* schade; het vroegere artikel 7 beoogde enkel materiële schade (A. MAST, o.c., blz. 487 + noot 4).

¹⁵³ MAST, A., „*Le conseil d'Etat et le contentieux de l'indemnité*” (in: „*Mélanges Jean Dabin*”, Dl. II), blz. 785-786.

¹⁵⁴ *Parl. besch.* — *Kamer* — Zitt., 1968-69, nr. 472/6, blz. 20.

¹⁵⁵ *Parl. besch.* — *Senaat* — Zitt. 1971-72, nr. 392, blz. 34-35.

dat, in geval van vordering vóór de gewone gerechten, de termijn van zes maanden slechts aanvang zou nemen vanaf het einde van het rechtsgeding. Dit bleef echter zonder gevolg. Toch menen wij hieruit te moeten afleiden dat, zolang een vordering vóór een gewoon gerecht aanhangig is, de aanspraak op vergoeding op grond van artikel 28 niet ontvankelijk is.

Dat enkel een schorsing van de beslissing van de Minister van Justitie voorzien is in geval van vervolgingen wegens inbreuk op de artikelen 147, 155 en 156 S.W., kan wellicht hierdoor worden verklaard dat het initiatief van die vervolgingen in de regel niet ligt bij degene, die vergoeding aanvraagt, zodat de mogelijkheid niet uitgesloten is dat hij een aanspraak op vergoeding op grond van artikel 28 zou hebben laten gelden, terwijl strafvervolgingen werden ingesteld wegens onwettige en willekeurige vrijheidsberoving. Wel integendeel, verhaal op de rechter en vordering tot schadevergoeding wegens inbreuk op artikel 5 van het Verdrag betreffende de bescherming van de rechten van de mens zijn vorderingen, waarvan het initiatief uitgaat van degene, die beweert schade te hebben geleden. Indien hij tegelijkertijd een vordering vóór de gewone gerechten zou instellen en een aanspraak op vergoeding zou laten gelden bij de Minister van Justitie, dan zou deze laatste aanspraak niet ontvankelijk zijn.

56. Artikel 28 § 3, eerste lid, van de wet regelt de procedure. De aanvraag moet tot de Minister van Justitie worden gericht in de vorm van een verzoekschrift, waarover de Minister, – onder voorbehoud van wat bepaald is in art. 28 § 3, vierde lid –, binnen de zes maanden beslist. De verzoeker kan zich voorzien (in de wet « beroep » genoemd) bij een commissie bestaande uit de Eerste Voorzitter van het Hof van Cassatie, de Eerste Voorzitter van de Raad van State en de Deken van de Nationale Orde van advocaten :

(1) tegen de beslissingen van de Minister van Justitie, wanneer

- ofwel, de aanspraak afgewezen wordt, d.w.z. wanneer de Minister geoordeeld heeft dat de voorwaarden, gesteld door artikel 28 § 1, niet vervuld zijn ;
- ofwel, het toegekende bedrag ontoereikend wordt geacht ;

(2) indien de Minister van Justitie binnen de zes maanden over de aanvraag niet heeft beslist.

57. Het oorspronkelijk ontwerp, dat volledig was opgevat in de geest van de herstelvergoeding van buitengewone schade, geregeld door het toen geldende artikel 7 van de organieke wet van 23 december 1946 houdende instelling van de Raad van State, voorzag dat de Minister over de aanvragen zou beslissen, doch met de mogelijkheid voor de verzoeker zich te wenden tot de Raad van State, afdeling administratie, indien de vergoeding geweigerd werd of het toegekende bedrag ontoereikend werd geacht. In dit geval diende de Minister dan binnen zestig dagen, te reke-

nen van de datum van het advies van de Raad van State, definitief uitspraak te doen¹⁵⁶.

Tijdens de bespreking in de Kamercommissie werden hiertegen geen fundamentele bezwaren geopperd, tenzij dat de definitieve beslissing, na advies van de Raad van State, niet door de Minister zou genomen worden maar bij gemotiveerd Koninklijk besluit¹⁵⁷. In de Senaatscommissie evenwel, onderging de tekst op dit punt een grondige wijziging.

Bevoegdheid verlenen aan de Raad van State met betrekking tot vergoeding wegens onwerkdadige hechtenis werd niet wenselijk geacht, ook niet nadat door de wet van 3 juni 1971 aan de Raad van State beslissingsbevoegdheid werd verleend (artikel 11 van de gecoördineerde wetten op de Raad van State), omdat dit administratief rechtscollege, dat onder de uitvoerende macht ressorteert, geacht werd minder vertrouwd te zijn met rechterlijke aangelegenheden en het bovendien niet wenselijk voorkwam dat het zich in de beoordeling van strafzaken zou mengen¹⁵⁸. Men liet bovendien opmerken dat de Raad van State tenslotte enkel bevoegdheid had inzake herstelvergoeding wegens buitengewone schade, veroorzaakt door administratieve en niet door gerechtelijke beslissingen¹⁵⁹.

Ook het Nederlands stelsel, dat hiervoor bevoegdheid verleent aan de rechterlijke macht, werd van de hand gewezen, omdat het als « ...ondenkbaar werd aangezien dat rechters de fouten en vergissingen van hun collega's zouden beoordelen »¹⁶⁰. Hierbij verloor men blijkbaar toch wel uit het oog dat, bij het beoordelen van beweerde inbreuken op artikel 5 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens, het ook de rechtbanken zijn die moeten oordelen over vergissingen, begaan door de rechterlijke macht.

De voorkeur ging daarom uit naar een oplossing, geïnspireerd door de Franse wet van 14 juli 1970, die de beoordeling van de vergoedingsaanvragen wegens onwerkdadige hechtenis *uitsluitend* toevertrouwt aan een Commissie, samengesteld uit drie magistraten van de zetel van het Hof van Cassatie¹⁶¹.

De Commissie, die in België over de vergoedingsaanvragen moet beslissen ingevolge artikel 28 § 4, verschilt nochtans van de regeling ingericht door de Franse wet, niet enkel wegens haar samenstelling^{161bis}, maar vooral, omdat ze slechts als beroepsinstantie optreedt.

¹⁵⁶ Parl. besch. – Kamer – Zitt. 1968-69, nr. 472/1, blz. 16.

¹⁵⁷ Parl. besch. – Kamer – Zitt. 1968-69, nr. 472/6, blz. 30-31 ; – zie ook amendement Lindemans, Parl. besch. – Kamer – Zitt. 1968-69, nr. 472/2.

¹⁵⁸ Parl. besch. – Senaat – Zitt. 1971-72, nr. 392, blz. 20 en 36.

¹⁵⁹ Idem, blz. 15 en 36 ; – BUTTGENBACH, A., „Droit administratif“, blz. 442, nr. 506 sexto + noot 8.

¹⁶⁰ Idem, blz. 24.

¹⁶¹ Idem, blz. 16, 36 en 37.

^{161bis} Zie nr. 56.

58. De bevoegdheid van deze commissie is ongetwijfeld van jurisdictionele aard zoals die van de Raad van State wanneer hij oordeelt over eisen van herstelvergoeding voor buitengewone schade¹⁶².

Dit heeft voor gevolg dat ze haar beslissingen moet motiveren¹⁶³.

Bij ontstentenis van een bepaling, zoals in de Franse wet, die uitdrukkelijk voorschrijft dat de beslissingen van de Commissie van magistraten niet met redenen zijn omkleed, lijdt deze oplossing in België geen twijfel. De motiveringsverplichting zal ongetwijfeld geen moeilijkheden opleveren, indien een vergoedingsaanspraak afgewezen wordt, omdat de wettelijk daartoe vereiste voorwaarden niet vervuld zijn, bv. omdat de voorlopige hechtenis aan het persoonlijk toedoen van de verzoeker te wijten was of omdat hij, na buitenvervolginstelling, in gebreke is gebleven zijn onschuld te bewijzen.

Bijzonder kies wordt het integendeel wanneer, niet tegenstaande de aanspraak gesteund is op vrijspraak, het toekennen van een vergoeding evident onbillijk zou zijn, b.v. omdat nieuwe gegevens op overtuigende wijze de schuld aantonen.

In Nederland, waar de rechtbanken over de vergoedingsaanspraken oordelen, werd herhaalde malen de eis afgewezen met de overweging dat de rechter «geenszins de overtuiging had gekregen, dat de vroegere verdachte onschuldig zou zijn». Aldus wordt dan toch beklemtoond dat de vrijspraak enkel betekent dat de schuld niet is bewezen, niet dat de onschuld blijkt¹⁶⁴.

Of een dergelijke motivering in overeenstemming zou te brengen zijn met het stelsel van artikel 28 lijkt ons betwistbaar. Deze bepaling legt de verplichting van het bewijs der onschuld enkel op in geval van buitenvervolginstelling wegens het ontbreken van bezwaren, niet in geval van vrijspraak¹⁶⁵.

Er weze tenslotte aangestipt dat tegen de beslissing van de Commissie geen enkel verhaal openstaat (art. 28 § 5, vierde lid) en dat ze, op verzoek van de belanghebbende, bij uittreksel in het Belgisch Staatsblad wordt bekendgemaakt, zonder vermelding evenwel van het toegekende bedrag¹⁶⁶.

59. Zoals in geval van herziening de door artikel 447 van het wetboek van strafvordering voorziene vergoeding ten laste van de Staatskas toegekend wordt aan de gewezen veroordeelde of zijn rechthebbenden,

¹⁶² Zie hierover: MAST, A., „Overzicht van het Belgisch administratief recht”, blz. 374 en volg. – advies Procureur-generaal W.J. GANSHOF VAN DER MEERSCH vóór Cass. 27 december 1956, *Pas*, 1956, I, 436 en volg.

¹⁶³ Idem, *Pas*, 1956, I, 438 en 442.

¹⁶⁴ MINKENHOF, A., o.c., blz. 78 + noot 1; – TAK P.J.P., o.c., *Tijdschr. strafv.*, 1970, blz. 12-13.

¹⁶⁵ Nrs. 39-40.

¹⁶⁶ Vgl. art. 447 Wtb. v. Strafv. – Er weze bovendien opgemerkt dat art. 6 van de wet van 13 maart 1973 het beroep bij de Commissie ook voorziet in geval van vergoeding bij herziening (aanvulling van artikel 447 Wtb. v. Strafv.).

bepaalt artikel 29 dat het recht op de aanspraak op vergoeding, die voortspruit uit de artikelen 27 en 28, aan de rechtverkrijgenden kan worden toegekend.

60. De vraag kan worden gesteld of de aanspraak op vergoeding, voorzien door artikel 28, enkel kan gemaakt worden voor onwerkdadige voorlopige hechtenis, die ontstaan is uit de toepassing van de wet van 20 april 1874, en of derhalve iedere aanspraak uitgesloten is voor voorlopige hechtenis in douanezaken en in militaire strafrechtspleging.

De voorbereidende werken verstrekken op die vraag geen antwoord. Weliswaar maakt artikel 28 deel uit van de wet van 20 april 1874 en zou men kunnen voorhouden dat het vergoedingsstelsel, door die bepaling voorzien, enkel geldt voor voorlopige hechtenis, die in die wet haar oorsprong vond¹⁶⁷.

Helemaal overtuigend lijkt ons dit evenwel niet.

Ook artikel 27 maakt deel uit van de wet van 20 april 1874, en nochtans schept het een recht op vergoeding voor *iedere* vrijheidsberoving, die strijdig is met artikel 5 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens.

Aan de andere kant bepaalt artikel 28 dat *elke* persoon, die in voorlopige hechtenis werd genomen, aanspraak op vergoeding mag maken, indien hij aan bepaalde voorwaarden voldoet.

De artikelen 27 en 28 vormen één geheel. Men kan bezwaarlijk aannemen dat alleen artikel 27 alle vrijheidsberovingen zou beogen, terwijl artikel 28, – dat weliswaar slechts de voorlopige hechtenis betreft –, enkel toepasselijk zou zijn op de voorlopige hechtenis bedoeld in de wet van 20 april 1874. Alleszins mag aangenomen worden dat dit niet het oogmerk van de wetgever is geweest.

61. Valt er te verwachten dat dikwijls vergoeding zal dienen te worden toegekend?

Wij denken het niet.

De bestaande statistieken¹⁶⁸ laten niet toe desbetreffend voorspellingen te maken. Ze werden immers niet opgesteld volgens de criteria, die de wet van 13 maart 1973 voor de vergoeding stelt.

Zo laten ze bijvoorbeeld niet toe uit te maken hoeveel gevallen daarin begrepen zijn van hechtenis, die minder dan acht dagen heeft geduurd. Bovendien zou uit statistieken nooit kunnen worden afgeleid of de hechtenis, ook al heeft ze meer dan acht dagen geduurd, al of niet aan het persoonlijk toedoen van de aangehoudene te wijten was.

In een studie, gepubliceerd in 1965, heeft raadsheer Th. Versée¹⁶⁹ o.m. voor het gerechtelijk arron-

¹⁶⁷ VAN DE MEULEBROEKE, O., o.c., R.D.P., 1970-71, blz. 189; – SCREVEN, R., o.c., R.D.P., 1970-71, blz. 571.

¹⁶⁸ Zie de statistieken over de jaren 1965, 1966 en 1967 opgenomen in de studie van R. SCREVEN, R.D.P., 1970-71, blz. 573.

¹⁶⁹ VERSÉE, TH., „Preadvies over de vrijheidsbeneming in het Belgisch strafproces” (Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland), o.c., blz. 124-126.

dissement Gent een statistiek opgemaakt, betrekking hebbend op het jaar 1963.

Dit leidde tot de vaststelling dat in dat jaar, op 305 bevelen tot aanhoudingen, er in 5 gevallen, een beschikking van buitenvervolginstelling was geweest, terwijl in 6 gevallen de zaak met een vrijspraak werd beëindigd, in totaal dus 11 gevallen, waarvan er echter 6 waren waarin de voorlopige hechtenis minder dan acht dagen had geduurd.

Slechts in 5 gevallen zou dus een aanspraak op vergoeding mogelijk geweest zijn, voor zover wel te verstaan de hechtenis niet aan het persoonlijk toedoen van betrokkenen zou te wijten zijn¹⁷⁰.

Op mijn beurt heb ik, steeds voor het gerechtelijk arrondissement Gent, de cijfers onderzocht met betrekking tot de jaren 1970, 1971, 1972 en 1973 (tot 1 juli).

Dit gaf het volgend resultaat, met terzijdelating van de gevallen waarin de voorlopige hechtenis minder dan acht dagen had geduurd :

1970 – op 618 bevelen tot aanhouding – 8 gevallen.
1971 – op 599 bevelen tot aanhouding – 5 gevallen.
1972 – op 625 bevelen tot aanhouding – 2 gevallen.
1973 – op 198 bevelen tot aanhouding
(toestand op 1 juli 1973) – 1 geval.

Hier opnieuw moet uiteraard er mee rekening worden gehouden dat in al die gevallen slechts vergoeding zou kunnen worden toegekend, indien zou zijn uitgemaakt dat de voorlopige hechtenis niet aan het persoonlijk toedoen van de betrokkenen te wijten was.

62. In Frankrijk, waar de wet van 17 juli 1970, wat het vergoedingsstelsel betreft, terugwerkt tot 1 januari 1969, werden tijdens het gerechtelijk jaar 1971-72 bij de commissie 37 gevallen aanhangig gemaakt. Daarvan werden er 16 afgehandeld. In 5 gevallen werd een vergoeding toegekend¹⁷¹.

In Nederland wordt gemiddeld per jaar in 4 gevallen vergoeding toegekend¹⁷².

Het zal uiteindelijk de praktijk zijn, die zal moeten toelaten een waardeoordeel te vellen over het vergoedingsstelsel, dat door de wet van 13 maart 1973 wordt gehuldigd.

Het beginsel zelf ervan kan als dusdanig als een gezonde innovatie worden aangemerkt.

Dat de wet in alle gevallen, waarin voorlopige hechtenis tot onbillijke gevolgen aanleiding zou kunnen geven, de oplossing zal brengen, mag echter niet verwacht worden.

Dit is niet realiseerbaar, welk stelsel van vergoeding men ook moge bedenken. Het kan inderdaad gebeuren dat een verdachte, die buiten vervolging werd gesteld, zijn aanspraak op vergoeding afgewezen ziet omdat hij het bewijs van zijn onschuld niet kan leveren, niettegenstaande hij misschien onschuldig is. Maar evenzeer kan de vergoeding een onbillijk karakter krijgen, wanneer ze zou moeten toegekend worden aan een verdachte, die wegens twijfel werd vrijgesproken, niettegenstaande zijn schuld nadien bleek. Hier kan een fundamentele kritiek tegen het stelsel, zoals het werd opgevat, ingebracht worden, meer bepaald tegen het verplicht karakter van de vergoeding, zodra de wettelijke voorwaarden vervuld zijn. De thans vigerende wetgevingen zowel in Frankrijk, in Nederland, en ook in Duitsland voorzien de mogelijkheid, doch niet de verplichting tot vergoeding.

Dit schept een beoordelingsvrijheid, niet alleen ten aanzien van het bedrag, dat zal worden toegekend, maar ten aanzien van de opportuniteit van het principe zelf van het toekennen van een vergoeding.

Het vergoedingsstelsel steunt op de erkenning van de foutloze aansprakelijkheid van de Staat wegens rechterlijke handelingen, maar beperkt die aansprakelijkheid meteen tot rechterlijke handelingen, die de voorlopige hechtenis betreffen.

Deze beperking is gezond, omdat de maatschappelijke bescherming een doelmatig en onafhankelijk gerechtelijk optreden vereist. Daarom is de begrenzing van de overheidsaansprakelijkheid ten aanzien van rechterlijke handelingen, en niet in het minst wanneer ze de strafrechtspleging betreffen, een absolute noodzaak.

In Duitsland is thans een wetsontwerp in bespreking, dat de mogelijkheid tot vergoeding zou uitbreiden, o.m. tot schade geleden door inbeslagneming, door voorlopige intrekking van rijbewijs en dies meer¹⁷³. Men betreedt hierdoor, naar mijn oordeel, een gevaarlijke weg.

Tijdens één van de vergaderingen van de Kamercommissie voor Justitie, wees de Minister erop dat de ontworpen regeling een proeftijd zou moeten doormaken, alvorens later, eventueel na de nodige wijzigingen, in het nieuwe wetboek van strafrechtspleging te worden opgenomen¹⁷⁴.

De toepassing van de wet zal ons haar gunstige resultaten, maar zeker ook haar tekorten beter doen inzien, en zodoende een opbouwende kritiek mogelijk maken.

¹⁷⁰ Idem, o.c., blz. 125 en de voetnoten 1 en 3.

¹⁷¹ LINDON, R., „Perfections et imperfections de la décision judiciaire”, Rec. Dalloz Sirey, 1973, Chron. XX, blz. 144.

¹⁷² MINKENHOF, A., o.c., blz. 78 ; – TAK P.J.P., o.c., Tijdschr. v. Strafr., 1970, blz. 26-27.

¹⁷³ SCREVEN, R., o.c., R.D.P., 1970-71, blz. 547 ; – Zie ook hierover : JESCHECK, H., „La réforme de la détention préventive en Allemagne et le droit belge” – R.D.P., 1970-71, blz. 474.

¹⁷⁴ Parl. besch. – Kamer – Zitt. 1968-69, nr. 472/6, blz. 30.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER—16 MAART 1973

Voorzitter : Ridder Rutsaert

Raadsheer-verslaggever : de h. de Vreese

Advocaat-generaal : de h. Depelchin

Advocaat : Mr. A. Bayart

Bewijs—Ondertekening van een balans waarin de schuld van de vennootschap tegenover de ondertekenaar niet vermeld wordt.

Art. 77 Vennootschapswet bepaalt weliswaar, dat de jaarlijkse inventaris al de schulden van de vennootschap moet aangeven en dat de balans de schulden van de vennootschap vermeldt, maar het niet-voorkomen van een schuld in die stukken sluit uit zichzelf niet in, dat die schuld niet bestaat.

Zonder de wetsbepalingen betreffende de bewijslast, de wettelijke vermoedens en de bekentenis te schenden, heeft het bestreden arrest kunnen aannemen, dat het ondertekenen door de afgevaardigde beheerder van balansen waarin een schuldvordering niet voorkomt, ten deze geen schriftelijke bekentenis en geen wettelijk vermoeden van het niet-bestaan van die schuldvordering inhield.

N.V. Euro-Engineering t/ Verhaeghe

Gelet op het bestreden arrest, op 1 december 1971 door het Hof van beroep te Gent gewezen ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 1315, 1350, 1352, 1354, 1355, 1356 van het Burgerlijk Wetboek en 77 van de wetten op de handelsvennootschappen gecoördineerd door koninklijk besluit van 30 november 1935,

doordat het arrest eiseres veroordeelt tot het betalen aan verweerder van beweerde achterstallige wedden voor de jaren 1965 tot en met 1969, en het middel verwerpt waardoor zij in conclusie liet gelden dat verweerder de enige afgevaardigde beheerder van eiseres was, dat hij zelf boeken hield, dat verweerder de lonen uitbetaalde en in de boekhouding inschreef, dat het op de aanwijzingen en stukken uitgaande van verweerder was dat de balansen van eiseres werden opgesteld, dat in deze balansen geen schuld ten aanzien van verweerder voorkwam, dat verweerder, door het opstellen, het goedkeuren en het ondertekenen van die balansen erkend had dat eiseres hem niets verschuldigd was, en dat deze balansen tegen verweerder konden worden ingeroepen, en doordat het arrest het verwerpen van dit verweermiddel steunt op de beschouwing dat het verschuldigd zijn van de wedde van verweerder een feit was, dat, opdat die wedde niet meer verschuldigd zou zijn, er een eenzijdige handeling van verweerder vereist was houdende kwijtschelding of afstand van recht of verzaking, dat zulks niet gebeurd was door het opstellen of mede goedkeuren

van de balansen waarin de schuldvordering van verweerder niet voorkwam, dat het optreden van verweerder als afgevaardigde beheerder voor rekening van de vennootschap onderscheiden is van handelingen die verweerder persoonlijk voor zichzelf stelt, dat indien verweerder gemeend heeft dat de boekhoudkundige financiële toestand van eiseres ontlast kon worden door een persoonlijke schuldvordering niet in de balansen te laten voorkomen, daaruit geen afstand mag afgeleid worden van het recht die schuldvordering op te vorderen, en dat deze schuldvordering in een volgende balans kon worden opgenomen,

terwijl, eerste onderdeel, overeenkomstig artikel 77 van voormelde gecoördineerde wetten op de vennootschappen, de jaarlijkse balansen van een naamloze vennootschap al de schulden van de vennootschap moeten vermelden welke op het ogenblik van het opstellen van de balansen bestaan, zodat het niet geoorloofd is uit redenen van opportuniteit een schuld te verzwijgen en zich de mogelijkheid voor te behouden die schuld in een latere balans op te nemen, hieruit volgt dat verweerder, door de balansen op te stellen, goed te keuren en te ondertekenen, waarin zijn beweerde schuldvordering op eiseres niet voorkwam, ook al deed hij zulks in zijn hoedanigheid van afgevaardigde beheerder en mandataris van eiseres, een schriftelijke verklaring heeft afgelegd volgens welke die schuldvordering niet bestond, hetgeen een schriftelijke bekentenis uitmaakt in de zin van de artikelen 1354, 1355 en 1356 van het Burgerlijk Wetboek ; dienvolgens, nu eiseres terecht deze bekentenis inriep om te stellen dat zij aan verweerder niets verschuldigd was, zij, overeenkomstig de artikelen 1315, 1350, meer bepaald 4°, en 1352 van het Burgerlijk Wetboek, niet meer verplicht was een kwijtschelding of een verzaking van wege verweerder te bewijzen,

tweede onderdeel, de motivering van het arrest zich ertoe beperkt het feit in aanmerking te nemen dat verweerder de balansen van eiseres opstelde en goedkeurde, doch nalaat melding te maken van en rekening te houden met het feit dat verweerder, zoals eiseres in haar conclusie liet gelden, die balansen ondertekende, zodat die balansen geschriften uitmaakten welke tegen verweerder konden ingeroepen worden, waaruit volgt dat het arrest op de conclusie geen passend antwoord verschaft, hetgeen gelijkstaat met een gebrek aan de door artikel 97 van de Grondwet vereiste motivering :

Wat het eerste onderdeel betreft :

Overwegende dat het arrest beschouwt dat als verweerder 'meent dat de boekhoudkundige financiële toestand van de vennootschap kan ontlast worden door een persoonlijke schuldvordering niet in de balansen te laten voorkomen, daaruit niet mag worden afgeleid dat hij afstand heeft gedaan van het opvorderen ervan' ;

Overwegende dat het arrest zodoende ondubbelzinnig aanneemt dat eiser zijn schuldvordering bewust

niet in de balansen opnam en derhalve door het opstellen, goedkeuren en ondertekenen van de balansen waarin zijn schuldvordering niet voorkwam, geenszins een schriftelijke verklaring aflegde luidens welke die schuldvordering niet bestond ;

Overwegende dat indien artikel 77 van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen bepaalt dat de jaarlijkse inventaris al de schulden van de vennootschap moet aangeven en dat de balans de schulden van de vennootschap vermeldt, het niet voorkomen van een schuld in die stukken niet uit zichzelf insluit dat die schuld niet bestaat ;

Dat het arrest, zonder de in het middel aangehaalde wetbepalingen te schenden, heeft kunnen aannemen dat het ondertekenen door verweerder van balansen waarin een schuldvordering niet voorkomt, ten deze geen schriftelijke bekentenis en geen wettelijk vermoeden van het niet bestaan van die schuldvordering inhield ;

Wat het tweede onderdeel betreft :

Overwegende dat het arrest, door de in het antwoord op het eerste onderdeel aangehaalde beschouwing, impliciet doch zeker te kennen geeft dat ook het ondertekenen van de balansen geen schriftelijke bekentenis van het niet bestaan van de schuldvordering inhield ; dat het arrest zodoende de conclusie van eiser passend beantwoordt ;

Dat geen van de onderdelen van het middel kan worden aangenomen ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;

Veroordeelt eiseres in de kosten.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

10e KAMER—14 JUNI 1973

Voorzitter : de h. Paës

Raadsheren : de h. Delva en Mevr. de Man

Advocaten : Mrs. X. De Roy loco H. Bonjé en H. De Ridder

Koop—Huis dat wegens het bestaan van een huurceel met vaste datum onbeschikbaar is, wordt verkocht als zijnde mondeling verhuurd—Culpa in contrahendo—Genotsstoornis voor de koper—Vrijwaringsverplichting van de verkoper—Schadevergoeding.

Geïntimeerden verkochten appellanten een huis als zijnde mondeling verhuurd. Naderhand bleek dat de huurder in het bezit was van een geregistreerd huurceel.

Het – blijkbaar bewust – verzwijgen van de geregistreerde huurovereenkomst waardoor de datum van ingenottreding met nagenoeg anderhalf jaar verschoven werd, houdt een culpa in contrahendo in.

Ook al mochten de verkopers te goeder trouw hebben gehandeld, toch waren zij principieel tot vrijwaring van de kopers tegen uitwinning gehouden, meer bepaald tegen de rechtsstoornis voortvloeiend uit de

huurovereenkomst met vaste datum waardoor het aangekochte goed was bezwaard. Gesteld zelfs dat de kopers van deze bezwaring voorkennis hadden, dan nog zouden de verkopers, bij ontstentenis van een formeel andersluidend beding, van hun verplichting tot vrijwaring niet ontslagen zijn. In beginsel zijn de kopers gerechtigd om aanspraak te maken op een billijke vergoeding van de hun wegens genotsstoornis berokkende schade.

Botteman en N.V. Vinya Plastics t/ Van Dyck
en Van Nuffelen

Gezien, in behoorlijke vorm, de door de wet vereiste processtukken, meer bepaald het bestreden vonnis waarvan geen akte-betekening wordt overgelegd en waartegen een naar vorm en termijn regelmatig hoofdberoep alsook een incidenteel beroep, die beide toelaatbaar zijn, werden ingesteld (Rb. Antwerpen, 7 december 1971) ;

Overwegende dat de door appellanten ingestelde vordering hoofdzakelijk strekt tot schadeloosstelling wegens ontijdige terbeschikkingstelling van het bij vóór Notaris Van Heurck op 3 maart 1969 te Antwerpen verleden akte van geïntimeerde gekocht onroerend goed, gelegen te Borsbeek, Herentalsebaan 175 en 221, thans gekadastréerd onder nummers 2-m-5, 2-t-5 en 2-u-5 van wijk B, ter oppervlakte van 1.205 m² ;

Overwegende dat de eerste rechter de vordering tot beloop van 68.300 fr heeft toegewezen en meteen, impliciet, de rechtsgrond ervan heeft aanvaard ; dat appellanten concluderen tot hervorming van het bestreden vonnis in zover de toekenning van het bedrag van 160.514 fr, dat beantwoordt aan de door hen op een lening van 2.000.000 fr betaalde intresten, hen werd ontzegd ; dat geïntimeerden op incidenteel beroep concluderen tot afwijzing van de vordering en, subsidiair, het Hof verzoeken, alvorens recht te doen, het door hen tot staving van hun verweer geformuleerde bewijsaanbod in te willigen ;

Overwegende dat appellanten op hoofdberoep de juridische grondslag van hun vordering niet nader omschrijven ; dat zij zich tegen deze beperken tot de stelling dat de fout van geïntimeerden, zoals die uit de feitelijke toedracht van het geschil blijkt, bewezen is ; dat de fout van geïntimeerden, welke thans objectief vaststaat, vastkleeft aan de wilsvorming bij het contractsluiten ; dat hen inderdaad het fundamenteel verwijt treft in de notariële akte van 3 maart 1969 te hebben laten vermelden dat kwestieus pand 'thans mondeling verhuurd' was, terwijl deze vermelding naderhand onjuist werd bevonden, toen bleek dat de huurder, Van de Velde, in het bezit was van een geregistreerde huurceel van 20 augustus 1964, met looptijd van 1 oktober 1964 en mogelijkheid tot vooropzeg na 3 of 6 jaar ; dat dientengevolge de door geïntimeerden met het oog op de verkoop tegen einde mei 1969 gegeven opzegging zonder uitwerking bleef ; dat appellanten aldus pas op 1 augustus 1970 over het goed hebben kunnen beschikken, na procedure vóór de Vrederechter te Kontich, die de opzegging bij vonnis van 7 april 1970 tegen 1 oktober 1970 geldig verklaarde ;

Overwegende dat na op klacht van appellanten in-

gesteld strafrechtelijk onderzoek, naar aanleiding van de ontkenning door eerste geïntimeerde Van Dijk van zijn handtekening op de geregistreerde huurceel van 20 augustus 1964, en na beschikking van de Raadkamer der rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen dd. 28 november 1969, waarbij ontslag van rechtsvervolgten ontlaste van huurder Van de Velde, geïntimeerden thans, mede in het licht van het in de loop van het onderzoek neergelegde expertiseverslag, niet langer betwisten dat bedoelde huurceel door eerste geïntimeerde ondertekend werd; dat geïntimeerden voortaan toegeven 'misschien... in rechte een theoretische fout' te hebben begaan, door bij het verlijden van de notariële akte te verklaren dat er een 'mondelinge' huurovereenkomst bestond;

Overwegende dat geïntimeerden echter verkeerd stelden dat het bestaan van de geregistreerde huurovereenkomst en het verzwijgen ervan op het tijdstip van het verlijden van de koopakte van 3 maart 1969, noch de totstandkoming van de verkoop bij voorlopige onderhandse akte van 4 november 1968 (compromis), noch de uitwerking van de koopovereenkomst in de geringste mate hebben beïnvloed;

Overwegende immers dat, eensdeels, deze voorlopige overeenkomst enkel de basis-elementen van de navolgende authentieke akte vastlegde; dat waar zij, anderdeels, geen melding maakt van het bestaan van enige huurovereenkomst, doch integendeel bedingt dat het goed vrij en onbelast wordt verkocht met recht van ingenottreding vanaf de dag der betaling, de onderhandse akte van 4 november 1968, a fortiori, is aangetaast door het m.b.t. de authentieke akte van 3 maart 1969 aangeklaagde verzuim;

Overwegende dat het – blijkbaar bewust – verzwijgen van een geregistreerde huurovereenkomst waardoor de datum van ingenottreding met nagenoeg anderhalf jaar verschoven werd (1 oktober 1970 in plaats van einde mei 1969) een zware culpa in contrahendo inhoudt; dat, gelet op de voorhanden feitelijke beoordelingsgegevens, de invoeging in de definitieve koopakte van een beding, dat de koper in die mate verkeerd voorlicht over de draagwijdte van zijn recht op genot en beschikbaarheid, hier een essentiële voor het ontstaan van het contract doorslaggevende vermelding uitmaakt, welke enkel door inschrijving wegens valsheid zou kunnen worden aangevochten; dat het ten deze door geïntimeerde geformuleerde bewijsaanbod door de eerste rechter terecht werd afgewezen;

Overwegende dat geïntimeerden, ook al mochten zij te goeder trouw hebben gehandeld, principieel gehouden waren tot vrijwaring van appellanten tegen uitwinning, meer bepaald tegen de rechtsstoornis voortvloeiend uit de huurovereenkomst met vaste datum waardoor het door hen aangekochte goed was bezwaard; dat, zelfs in de – ter zake onbewezen – hypothese waarin appellanten van deze bezwaring van het goed voorkennis zouden hebben gehad, geïntimeerden, bij ontstentenis van formeel andersluidend beding, van hun verplichting tot vrijwaring niet ontslagen zijn; dat appellanten dan ook, in beginsel, ten minste aanspraakgerechtigd zijn op billijke vergoeding van de hen berokkende schade wegens genotsstoornis;

Overwegende dat de eerste rechter, op grond van oordeelkundige beweegredenen die het Hof bijtreedt,

de door appellanten opgelopen schade op 68.300 fr heeft vastgesteld, na aftrek van de door hen opgestreken huurgelden en onder passende afwijzing van het meergevorderde;

Om deze redenen,

Het Hof,

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935;

Ontvangt de beroepen;

Verklaart die niet gegrond;

Bevestigt het bestreden vonnis;

Verwijst appellanten in de kosten van hoger beroep.

ARBEIDSRECHTBANK TE BRUSSEL

2e KAMER—20 MAART 1973

Voorzitter: de h. Craninx

Openbaar ministerie: de h. Roex

Advocaten: Mrs. P. Ronse en A. Toussaint

Taalgebruik—In gerechtszaken—Territoriale bevoegdheid van de arbeidsrechtbank te Brussel bepaald door de ligging van een bedrijf te Beersel en (of) Linkebeek—Gemeenten van het Nederlandstalig taalgebied—Rechtspleging in het Nederlands.

Sedert de Wet van 23 december 1970 tot wijziging van de Wet van 2 augustus 1963 op het gebruik der talen in bestuurszaken behoren de gemeenten Beersel en Linkebeek beide tot het Nederlands taalgebied, behoren ze tot het arrondissement Brussel en ressorteren ze onder de bevoegdheid van een vredegerecht waarvan het rechtsgebied uitsluitend bestaat uit Vlaamse gemeenten gelegen buiten de Brusselse agglomeratie.

Daaruit volgt dat een geschil dat gebracht wordt voor de arbeidsrechtbank te Brussel, waarvan de territoriale bevoegdheid ten deze bepaald wordt door het feit dat het bedrijf van de verweerster op het grondgebied van Beersel en (of) Linkebeek ligt, wat de taalregeling betreft onder toepassing van art. 3 van de Wet van 15 juni 1935 valt, zodat de gehele rechtspleging in het Nederlands dient te worden gevoerd, en een taalwijziging slechts met instemming van beide partijen mogelijk is.

Tornay t/ P.V.B.A. Imperia

Taalwijziging.

Verweerster vraagt vóór alle verweer en alle exceptie, zelfs van onbevoegdheid dat de rechtspleging, aangevan in de Nederlandse taal bij inleidende dagvaarding van 4 oktober 1971, in de Franse taal zou worden voortgezet.

De aanvraag tot taalwijziging, gesteund op het bepaalde in artikel 4, § 3 van de wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken, wordt ingediend bij geschrift van de hand van de heer Ernest

Van Schepdael, beheerder van de verwerende vennootschap en door hem ondertekend, overeenkomstig het bepaalde in artikel 4 § 2 van dezelfde wet.

1 – Stelling van partijen.

Verweerster motiveert haar aanvraag tot taalwijziging als volgt :

de taalfaciliteiten in gerechtszaken in de zes randgemeenten met taalfaciliteiten zijn nog altijd van toepassing aangezien de wet van 23 december 1970 (B.S. 1.1.1971) tot wijziging van de wet van 2 augustus 1963 op het gebruik der talen in bestuurszaken, zonder invloed blijft op het bepaalde in artikel 4, § 3 van de wet van 15 juni 1935, gewijzigd door de wet van 9 augustus 1963, op het gebruik der talen in gerechtszaken.

De publicatie in de bijlagen tot het Belgisch Staatsblad van 13 mei 1967 waarin aangegeven wordt dat de maatschappelijke zetel van verweerster werd overgebracht op het grondgebied van de gemeente Beersel is een materiële vergissing. Men heeft uit te maken waar de maatschappelijke zetel werkelijk gelegen is.

De bijgebouwen met de kantoren van verweerster liggen op het grondgebied van de gemeente Linkebeek, terwijl de werkplaats gelegen is op het grondgebied van de gemeente Beersel ; het zijn de kantoren, administratief hoofdkwartier van verweerster die determinerend zijn voor de zetel van de vennootschap.

De verwerping van de vraag tot taalverandering zal de samenvoeging van deze zaak met een andere zaak, door eiser op 15 november 1971 tegen verweerster ingediend voor de Rechtbank van eerste aanleg te Brussel en waarin bij vonnis van 10 december 1971 taalwijziging werd toegestaan, onmogelijk maken, dan wanneer beide zaken aanhangig, minstens samenhangend zijn, zodat dit kan leiden tot tegenstrijdige beslissingen.

Eiser weigert de door verweerster gevraagde taalwijziging en voert daarbij aan :

op het tijdstip van de dagvaarding lag de maatschappelijke zetel van Imperia te Beersel dat niet behoort tot de zes randgemeenten met taalfaciliteiten ;

overeenkomstig de artikelen 41 en 52 van de wet van 2 augustus 1963 op het gebruik der talen in bestuurszaken moet een onderneming te Beersel gevestigd alle akten in de Nederlandse taal opstellen, dit op straf van nietigheid ; Imperia wordt dus onweerlegbaar vermoed het Nederlands machtig te zijn ;

het door Imperia gebruikte firmapapier is tweetalig hetgeen bewijst dat zij de Nederlandse taal machtig is ;

zelfs zo Imperia haar maatschappelijke zetel te Linkebeek heeft, moet zij het bewijs leveren van haar gebrek aan kennis van de Nederlandse taal ; welnu door haar tweetalig firmapapier bewijst zij precies haar kennis van het Nederlands.

2 – Stelling van de Rechtbank.

De eis geformuleerd bij de inleidende dagvaarding van 4 oktober 1971 wordt gegrond op het bestaan van een arbeidsovereenkomst voor bedienden.

Zulke eis (G.W. art. 578, 1°) dient krachtens het bepaalde in artikel 627, 9° van het Gerechtelijk Wet-

boek verplichtend gebracht voor de rechter van de plaats waar de mijn, de fabriek, de werkplaats, het magazijn, het kantoor gelegen is en in het algemeen van de plaats die bestemd is voor de exploitatie van de onderneming, de uitoefening van het beroep of de werkzaamheid van de vennootschap, van de vereniging of van de groepering (Tot kennisneming van de vordering is *alleen* bevoegd...).

Ter zake put de Arbeidsrechtbank te Brussel haar territoriale bevoegdheid uit de lokalisering van het bedrijf van verweerster op het grondgebied van de gemeenten Beersel en (of) Linkebeek.

De wet op het gebruik der talen in gerechtszaken voorziet voor de rechtbanken zetelend in eerste aanleg te Brussel in twee verschillende taalregelingen, deze van artikel 3 en deze van artikel 4.

Regeling van artikel 3.

Wanneer een zaak voor de rechtbank zetelend in eerste aanleg te Brussel aanhangig wordt gemaakt op grond van een territoriale bevoegdheid, bepaald door een plaats welke zich bevindt op het grondgebied van een gemeente die behoort tot het rechtsgebied van een vrederecht bestaande uit uitsluitend Vlaamse gemeenten, geldt dezelfde taalregeling als deze voorzien in artikel 2, d.w.z. wordt de gehele rechtspleging gevoerd in het Nederlands.

Regeling van artikel 4.

Wanneer een zaak voor de rechtbank zetelend in eerste aanleg te Brussel aanhangig wordt gemaakt en niet behoort tot de gevallen van artikel 3, d.w.z. geen geval is waarvoor de territoriale bevoegdheid van de rechtbank wordt bepaald door een plaats welke zich bevindt op het grondgebied van een gemeente die behoort tot het rechtsgebied van een vrederecht bestaande uit uitsluitend Vlaamse gemeenten, kan de verweerder taalwijziging vragen ; in de gevallen bedoeld bij dit artikel kan bijgevolg taalwijziging worden gevraagd door de verwerende partij om het even waar deze gedomicilieerd is.

Toepassing van deze regels op het onderhavig geval.

Het is ter zake zonder belang te weten of de maatschappelijke zetel van verweerster gelegen is op het grondgebied van de gemeente Beersel of op dit van de gemeente Linkebeek.

Partijen zijn het erover eens dat de plaats bestemd voor de exploitatie van de onderneming van verweerster en voor de uitoefening van haar werkzaamheid waaraan de beweerde activiteit van eiser verbonden was, gedeeltelijk gelegen is op het grondgebied van de gemeente Beersel en gedeeltelijk op het grondgebied van de gemeente Linkebeek.

Beide gemeenten behoren, sedert de wet van 23 december 1970 tot wijziging van de wet van 2 augustus 1963 op het gebruik van de talen in bestuurszaken (B.S. 1 jan. 1971) onbetwistbaar tot het Nederlands taalgebied en zijn beide Vlaamse gemeenten behorend tot het arrondissement Brussel en ressorterend onder de bevoegdheid van een vrederecht wiens

rechtsgebied uitsluitend bestaat uit Vlaamse gemeenten gelegen buiten de Brusselse agglomeratie.

Het aan de rechtbank onderworpen geschil, betrekking hebbende op het beweerd bestaan van een bedienkontraakt valt aldus, wat de taalregeling betreft, onder toepassing van artikel 3 van de wet van 15 juni 1935, zoals naderhand gewijzigd.

In het raam van dit artikel kan enkel een eenstemmige aanvraag tot voortzetting van de rechtspleging in de andere taal worden ingediend overeenkomstig de bepalingen van artikel 7, § 1 van dezelfde wet; in het huidige geding verzet eiser zich tegen de aanvraag van verweerder tot taalwijziging; de bewering van verweerder dat eiser in een ander geding tussen partijen aanhangig voor de rechtbank van eerste aanleg zijn toestemming zou hebben betuigd met de door de heer Van Schepdael gevraagd taalwijziging is ter zake niet dienend.

Om deze redenen,

De Arbeidsrechtbank,

Gehoord de heer L. Roex, 1ste Substituut van de Arbeidsauditeur, in zijn schriftelijk eensluidend advies ter openbare terechtzitting van 22 februari 1973;

Wijst de aanvraag tot voortzetting van de rechtspleging in de Franse taal af.

Zegt dat deze rechtspleging in de Nederlandse taal zal voortgezet worden;

Verwijst de zaak voor wat betreft aanhangigheid en (of) samenhang en wat betreft de grond naar de bijzondere rol.

Verklaart dit vonnis zonder andere rechtspleging noch vormvereisten uitvoerbaar op de minuut en zegt dat zijn uitspraak geldt als betekening.

NOOT—Het taalstatuut van de zes randgemeenten in gerechtszaken sedert de jongste grondwetsherziening.

1. De feiten

De P.V.B.A. *Imperia* wordt door de Heer Tornay in het Nederlands gedagvaard vóór de Arbeidsrechtbank te Brussel, tot uitvoering van bepaalde verplichtingen voortvloeiend uit de status van bediende.

Geografisch curiosum: de P.V.B.A. *Imperia* is precies gebouwd op de grens tussen de gemeenten Beersel en Linkebeek.

Juridisch curiosum: de P.V.B.A. *Imperia* houdt voor dat in feite haar zetel te Linkebeek gevestigd is daar de kantoren zich langs die zijde van de grens bevinden. Het Staatsblad vermeldt Beersel als zetel, doch in de loop van het geding wordt hij naar Linkebeek 'overgebracht'.

In naam van de P.V.B.A. *Imperia* vraagt de zaakvoerder der schriftelijk dat de rechtspleging in de Franse taal zou worden verdergezet omwille van zijn gebrek aan kennis van het Nederlands.

De aandacht wordt erop gevestigd dat Beersel, in het stelsel van de wet van 16 juni 1935 op het taalgebruik in gerechtszaken, gewijzigd door de wet van 9 augustus 1963, ééntalig Nederlandstalig is, terwijl Linkebeek tot de zes randgemeenten, beter bekend onder de benaming 'gemeenten met faciliteiten, behoort (artikelen 2, 3 en 4, § 3).

2. De argumenten van de P.V.B.A. *Imperia* luiden als volgt

Uit een deskundig plan blijkt dat het 'administratief hoofdkwartier', de kantoren van de P.V.B.A. te Linkebeek, en de werkplaatsen te Beersel gelegen zijn.

Het firmapapier van de P.V.B.A. gaf steeds Linkebeek als zetel aan.

Het bestuur van posterijen behandelt eveneens de P.V.B.A. als inwoner van Linkebeek.

De vermelding van Beersel als zetel in het Belgisch Staatsblad van 13 mei 1967 is een materiële vergissing die verbeterd werd op 1 juli 1972, dit is tijdens het geding.

De vermelding van de 'verbetering' luidt als volgt: 'de sociale zetel werd overgebracht van ... Beersel naar ... Linkebeek'.

De P.V.B.A. voert bovendien de aanhangigheid aan, minstens de samenhang, met een zaak die hangende is vóór de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel waar een taalwijziging regelmatig tot stand kwam.

3. De wettelijke regeling inzake taalgebruik in gerechtszaken

3.1. Stelsel van de wet van 16 juni 1935, gewijzigd door de wet van 9 augustus 1963.

In de veronderstelling dat de zetel van de P.V.B.A. *Imperia* te Beersel gevestigd is, wordt elk verzoek van de verweerder tot taalwijziging beheerst door de artikelen 2, 3 en 7, § 1 van vermelde wet, dat het ééntalig Nederlandstalig grondgebied beoogt. Taalwijziging kan aldus slechts in gemeen overleg gevraagd worden.

Bij gebrek aan akkoord tussen partijen wordt de P.V.B.A. onweerlegbaar vermoed de Nederlandse taal machtig te zijn.

Dit is overigens conform met de artikelen 41 en 52 van de wet van 2 augustus 1963 op het taalgebruik in bestuurszaken. Vermelde artikelen bepalen immers dat een onderneming te Beersel gevestigd, op straf van nietigheid alle wettelijke akten en documenten en alle stukken bestemd voor haar personeel in het Nederlands dient op te stellen.

In de tweede veronderstelling is de zetel van de P.V.B.A. *Imperia* te Linkebeek gevestigd.

De voorafgaande vraag, of dit werkelijkheid kan zijn, daar waar het Staatsblad immers Beersel als zetel vermeldt, wordt terzijde gelaten.

In het stelsel van de wet van 15 juni 1935 behoort Linkebeek tot de zes gemeenten met faciliteiten (artikel 4, § 3).

De verweerder die de Nederlandse taal onkundig is, mag bijgevolg de taalwijziging aanvragen (artikel 4, § 2 en 3).

Anderszijds beschikt de onderneming met zetel in vermelde gemeente over de taalkeuze voor de akten en documenten door de wet voorgeschreven of voor het personeel bestemd (wet van 2 augustus 1963 op het taalgebruik in bestuurszaken, artikelen 7 en 23 tot 29).

Welnu, de P.V.B.A. *Imperia* vraagt de taalwijziging aan op tweetalig firmapapier.

3.2. De Grondwetwijziging.

3.2.1. Artikel 3 bis van de grondwet (24 december 1970) verdeelt het land in vier taalgebieden, waarbij de zes randgemeenten overgeheveld worden naar het ééntalig Nederlandstalig gebied.

De Rechtbank stelt terecht dat dit artikel stilzwijgend het regime van faciliteiten inzake taalgebruik in gerechtszaken voor de inwoners van die zes randgemeenten heeft afgeschaft.

3.2.2. De bevestiging hiervan blijkt uit de wet van 23 december 1970 tot wijziging van de wet van 2 augustus 1963 op het taalgebruik in bestuurszaken (B.S. 1 januari 1971).

De sfeer waarin de wet van 23 december 1970 tot stand komt, komt duidelijk tot uiting in de voorbereidende werken. In het raam van de grondwetsherziening waarin alle gemeenten van het Koninkrijk zullen worden ondergebracht in één van de vier taalgewesten, stelt de Regering voor de wetten op het gebruik van de talen in *bestuurszaken* onmiddellijk in overeenstemming te brengen met dit principe, door de zes randgemeenten uitdrukkelijk te laten ressorteren onder het Nederlandse taalgebied. De memorie van toelichting voegt er aan toe: 'het eigen statuut, het bijzonder regime, door de wet voor deze gemeenten voorzien, blijven ongerept' (Parl. Besch., Kamer, 1970-71, wetsontwerp 798, nummer 1).

3.2.3. Tevergeefs trachtte de P.V.B.A. *Imperia* uit de algemene bewoording 'het eigen statuut, het bijzonder regime ... voor deze gemeenten voorzien' af te leiden dat hiermee zowel het bestuurlijk als het gerechtelijk aspect beoogd werd.

Het tegengestelde blijkt duidelijk uit de titel en de parlementaire bespreking.

De titel van de wet van 23 december 1970 beoogt immers uitdrukkelijk het taalgebruik in bestuurszaken.

Dit wordt bevestigd door de verantwoording van het amendement *Anciaux* dat luidt als volgt (Parl. Besch. Kamer 1970-71, 798, nummer 2):

'De memorie van toelichting van het wetsontwerp vermeldt duidelijk dat aan het eigen statuut, het bijzonder regime van bedoelde randgemeenten van Brussel-hoofdstad niets gewijzigd wordt.

Onderhavige amendementen strekken ertoe dit bijzonder regime af te schaffen.

Het is immers voor iedereen duidelijk dat de besluiten van *Hertoginnendal* in 1963, t.v.m. deze randgemeenten een slechte oplossing hebben gebracht'.

Welnu, vermelde besluiten van Hertoginnendal van 1963 beogen uitsluitend de wet van 2 augustus 1963 op het taalgebruik in bestuurszaken, niet de wet van 9 augustus 1963 op het taalgebruik in gerechtszaken.

Het rapport van de verenigde commissies neemt alle twijfels weg (o.c., 798, nummer 5, p. 3):

'om elk misverstand te vermijden en een einde te maken aan de betwisting wat betreft het al of niet behoren tot het Nederlands taalgebied van de zes randgemeenten, is een beperkte wijziging van de wet van 2 augustus 1963 vereist; deze wijziging voorziet in de afschaffing van het speciaal arrondissement zodat er geen twijfel meer kan bestaan dat deze zes randgemeenten onder het *Nederlands taalgebied* behoren, doch zonder afbreuk te doen aan het eigen statuut door de wet van 2 augustus 1963 voor deze gemeenten voorzien'.

Uitzonderingen, vooral inzake openbare orde, dienen beperkend te worden geïnterpreteerd.

Het is dan ook zonder meer duidelijk dat waar de Kamer, naar aanleiding van de bespreking, verklaart dat het bijzonder statuut door de wet voor de zes randgemeenten voorzien 'ongerept' blijft, dit natuurlijk enkel doelt op het *bestuurlijk* en niet het gerechtelijk statuut (Parl. Besch. Kamer 1970-71, 798, nummer 1).

Artikel 3 bis van de Grondwet en de wet van 23 december 1970 tot wijziging van de wet van 2 augustus 1963 op het taalgebruik in bestuurszaken hebben aldus onbetwistbaar de zes randgemeenten in het Nederlands taalgebied hersteld en zodoende artikel 4, § 3 van de wet van 15 juni 1935, gewijzigd door de wet van 9 augustus 1963, op het taalgebruik in gerechtszaken, opgeheven.

4. Het besproken vonnis had het verzoek tot taalwijziging anders kunnen motiveren door eenvoudig toepassing te maken van de artikelen 4, § 2 en 3, of artikelen 2, 3 en 7, § 1, van de wet van 1935.

De Rechtbank heeft er nochtans de voorkeur aan gegeven

nauwkeurig het nieuw grondwettelijke beginsel bijna als een poëtische boodschap uit te roepen in de Brusselse nacht van de taalvrijheid.

Guy Rommel.

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (3e Kamer), 4 april 1973

COMITÉ VOOR VEILIGHEID EN GEZONDHEID—*Afgevaardigde van het personeel*—*Beschermingsstatuut*—*Technische bedrijfseenheid*—*Vennootschap*—*Opheffing van filiaal*—*Overplaatsing*.

Verweerster in cassatie was in een filiaal van de eisende vennootschap te werk gesteld. Zij vervulde er de functie van afgevaardigde van het personeel in het veiligheidscomité.

Na opheffing van bedoeld filiaal werd verweerster naar een ander filiaal overgeplaatst en vervolgens met opzegging ontslagen. Verweerster beriep zich als lid van het veiligheidscomité op het wettelijk beschermingsstatuut, aanvoerend dat zij steeds personeelslid van dezelfde vennootschap gebleven was.

Het Hof van Cassatie vernietigt het voor verweerster gunstige arrest van het Arbeidshof te Luik van 28 februari 1973 op de volgende consideransen:

« Overwegende dat uit de vaststellingen van het arrest en uit die van de eerste rechter, waarnaar het verwijst, volgt dat verweerster deel uitmaakte van het personeel van een filiaal van de eisende vennootschap en als afgevaardigde van het personeel bij het in dat filiaal opgerichte comité voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing der werkplaatsen was verkozen; dat eiseres, na opheffing van dat filiaal, verweerster in een ander filiaal tewerkstelde, doch haar later met opzegging ontsloeg; dat verweerster, die zich beriep op de wettelijke bescherming welke zij als lid van voornoemd comité wilde genieten, vroeg in de onderneming te worden herplaatst, doch dat zulks door eiseres werd geweigerd;

« Overwegende dat, in de zin van de wet, de onderneming waarin een comité voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing der werkplaatsen moet worden opgericht de technische bedrijfseenheid is; dat de werknemer lid van het personeel van deze eenheid moet zijn om op de lijst van de kandidaten voor het erin opgerichte comité te kunnen worden geplaatst en het mandaat van afgevaardigde van het personeel uit te oefenen; dat de werking van de wettelijke bescherming insluit dat de beschermde werknemer, die in overtreding van de wet werd ontslagen, vraagt in de aldus omschreven onderneming te worden herplaatst; dat hieruit volgt dat wanneer de werknemer reeds vóór zijn ontslag geen deel meer uitmaakte van het personeel van deze onderneming hij van de wettelijke bescherming niet meer kan genieten; dat het in dit opzicht zonder belang is dat de werknemer in dienst van dezelfde werkgever is gebleven, indien hij, zoals in het onderhavige geval, vóór zijn ontslag in een andere technische bedrijfseenheid werd tewerkgesteld;

« Overwegende derhalve dat het arrest, door te beslissen dat verweerster gerechtigd was haar herplaatsing in de onderneming te vragen en door eiseres te veroordelen om haar de bij de wet bepaalde vergoedingen in geval van weigering tot herplaatsing te betalen, de in het middel aangevoerde wetsbepalingen heeft geschonden ».

(Voorzitter : de h. Polet—Verslaggever : de h. Meeûs—
Advocaat-generaal : de h. Duchatelet—Advocaten : Mrs Van
Rijn en Simont—In de zaak : N.V. Sarma t/Defourny).

BOEKBESPREKING

Dr. Bart De Schutter, with the collaboration of Dr. Christian Eliaerts, Bibliography on International Criminal Law, with a foreword by Prof. Dr. Hans-Heinrich Jescheck, Leiden A.W. Sijthof 1972, 423 blz.

In deze bibliografie van het internationaal strafrecht zijn 5.201 titels verzameld. Het werk werd uitgegeven door het centrum voor Internationaal strafrecht aan de Vrije Universiteit te Brussel.

Over dit onderwerp werden na de tweede Wereldoorlog in bijna alle landen talrijke geschriften gepubliceerd, de ene van algemene draagwijdte, de andere meer nationaal of lokaal beperkt.

Het is de grote verdienste van de auteur dat hij alle werken die op dit gebied verschenen heeft opgespoord en ons over het internationaal strafrecht een bibliografie heeft bezorgd waaraan weinig geschriften zullen ontbreken.

Het werk is ingedeeld in verschillende rubrieken.

Na algemene studies worden de geschriften vermeld betreffende de extra-territoriale jurisdictie met een afzonderlijk hoofdstuk over de gevolgen van vreemde strafvonnissen.

Een volgende hoofdstuk vermeldt wat gepubliceerd werd op het gebied van de uitlevering en de uitdrijving, de uitlevering van oorlogsmisdadigers en het politiek asiel.

Daarna worden behandeld de wederzijdse rechtshulp op strafrechtelijk gebied en het statuut van vreemde militaire machten.

De twee laatste hoofdstukken, die de meest uitvoerige zijn van het boek behandelen de oorlogsmisdaden van alle aard. Een groot gedeelte is voorbehouden aan de bibliografie betreffende de processen van de oorlogsmisdadigers en de na-oorlogse processen aangaande de collaboratie met de bezetter. Genocide, verdovende middelen, onzedelijke publicaties, luchtpiraterij, slavernij, terrorisme zijn de titels van de hoofdstukken die op al deze gebieden een zeer uitgebreide internationale bibliografie bevatten.

Het boek wordt besloten met de vermelding van geschriften over humanitaire overeenkomsten en krijgsgevangenen.

Afzonderlijke hoofdstukken zijn gewijd aan de internationale strafrechtelijke procedure en de activiteiten van de Verenigde Naties op het gebied van het internationale strafrecht.

De samenstelling van deze bibliografie heeft natuurlijk een fantastische arbeid gevergd. Wij kijken er met eerbied naar op. De auteur heeft zijn zoeklicht gericht tot in alle uithoeken van zijn onderwerp en de oogst die binnengehaald werd is haast onoverzienbaar.

De omvang van de behandelde stof was echter zo groot dat, zoals de auteur het zelf in zijn voorwoord onderstreept, volstrekte volledigheid niet kon verhoopt worden. Dit kan niemand bij een dergelijke prestatie verwachten. Wat hier geboden wordt is een machtig werkinstrument waarin de materialen verzameld werden voor vele toekomstige studiën.

We menen nochtans hier een kleine opmerking te moeten maken die niets afdoet aan de grote betekenis van het werk. Voor verschillende landen wordt de bibliografie medegedeeld aangaande de processen van collaboratie die in alle Europese landen hebben plaatsgehad. Wanneer voor Frankrijk en andere landen de aangehaalde reeks geschrift-

ten haast volledig mag genoemd worden, is zulks, zonderling genoeg, niet het geval voor België of Nederland. In ons land verschenen ook boeken betreffende politieke processen (Romsee, Borginon e.a.) die niet vermeld worden en voor Nederland wordt de uitgave opgegeven van meerdere processen zoals deze van Max Blokzeil, Mussert, Christiaansen en Rauter, doch niet dit van Van Genechten, dat nochtans in dezelfde serie als de drie vorige verscheen.

Ook is er in ons land en in Nederland nog heel wat gepubliceerd over de politieke oorlogsprocessen, dat we in het boek niet vermeld vinden.

Deze enkele opmerkingen beletten niet dat wij ons volledig aansluiten bij de mening van Dr. Jescheck in zijn voorwoord, die volkomen terecht zegt : « I can say without hesitation that this bibliography is of tremendous scientific importance. »

René Victor

Prof. Mr. J.J.M. van der Ven, In de kern en over de grenzen van het recht, Zwolle W.E.J. Tjeenk Willink 1973, 70 blz.

In deze brochure zijn twee lezingen van Prof. J.J.M. van der Ven uitgegeven, namelijk zijn afscheidscollege van 1 november 1972, getiteld « Vrijheid, Gelijkheid, Broederschap » en zijn rectorale diesrede aan de Universiteit te Utrecht, in 1970 uitgesproken, met als titel « Het laatste oordeel ».

Het zijn zeer belangrijke lezingen die thans gelukkig in brede kring kunnen verspreid worden.

Voor zijn afscheidscollege « Vrijheid, Gelijkheid, Broederschap » vermeldt de auteur als ondertitel « Een kritische herwaardering van een revolutionaire leuze ». Het komt er op aan zich te bezinnen over hetgeen de slogan van de Franse Revolutie « Liberté, Egalité, Fraternité » heden ten dage nog voor de jurist te betekenen heeft. Hij stelt desaanvaande een onderzoek in op historisch, psychologisch en sociologisch niveau en legt er zich op toe zijn bedenkingen te illustreren met voorbeelden uit het hedendaagse arbeidsrecht.

Wanneer men zich bezint over het begrip « vrijheid » stelt men de moeilijkheid vast van een nauwkeurige inhoudsbepaling en men constateert steeds de uitsluiting van het tegendeel van het begrip. Nochtans zal de jurist in zoveel verplichtingen die opgelegd worden en die de vrijheid beknotten het uitgangspunt moeten zien voor meer vrijheden. Ook voor de gelijkheid treft de onklarheid van de begripsinhoud en de uitsluiting van het tegendeel. Is de gelijkheid een natuurlijk gegeven ? Of is dit integendeel de ongelijkheid. En dient niet een ongelijke behandeling voorgeschreven te worden om gelijkheid van rechtsgenoten te bevorderen. Natuur en cultuur mogen niet als twee vijandige, elkaar uitsluitende grootheden, tegenover elkaar gesteld worden. Evenals de vrijheid stelt ook de gelijkheid als absolute eis van gerechtigheid meer problemen dan vanzelfsprekende mogelijkheden.

Wat nu de broederschap betreft, deze dient ontdaan van haar pathetische betekenis en kan enkel heden ten dage als menselijke solidariteit opgevat worden.

Een diepere bezinning van de besproken slogan dient uit te lopen op een afwijzing ervan, tenminste in zijn volstrekte formulering die er een dogma van ideologische onverdraagzaamheid zou van maken.

Prof. van der Ven illustreert nu zijn bedenkingen door middel van het arbeidsrecht van deze dag. Aan de hand van een hele reeks voorbeelden toont hij aan hoe het samenzijn van mensen hun zelfverwerkelijking vanuit de vrijheid zowel bevordert als ook tegenwerkt. Het arbeidsrecht stelt zich tot doel de arbeidende mens te beschermen tegen zichzelf en tegen anderen, « om daarmee de ruimte van de arbeidende rechtsgenoot zo wijd mogelijk naar zelfontvouwing en maatschappelijke integratie uit te zetten. »

Ook het streven naar gelijkheid leidt in het arbeidsrecht tot het besluit dat slechts in functionele verscheidenheid het mogelijk is productief te arbeiden en een duurzame maatschappij te stichten. De arbeidsomstandigheden kunnen niet geregeld worden uitsluitend op basis van gelijkheid, doch er moet rekening gehouden worden met economische, monetaire en zoveel andere voorwaarden.

Broederschap nu kan voorzeker niet juridisch operationeel gemaakt worden voor rechtsvorming. Het kan wel een richting aangeven voor wetgeving en wetstoepassing.

En zo komt de auteur tot het besluit dat de drie termen van de slogan «liberté, égalité, fraternité» hoofdzakelijk moeten gezien worden in hun samenhang, namelijk als een driekleurig spectrum, dat het licht van de gerechtigheid in drie richtingen breekt. Om de samenhang van de drie begrippen komt het dus aan. Een bezinning over deze samenhang toont hoe de vrijheid zelve de bron van onvrijheid is en de gelijkheid de breidel van de vrijheid zal zijn. Hierbij ontwikkelt de auteur de belangrijke beschouwing: «de gelijkheid is een natuurlijk uitgangspunt dat in combinatie met het vrijheidsbeginsel heenwijst naar differentiëring en functionalisering ten behoeve van een authentieke zelf-ontwikkeling. Momenteel dreigt men in de dogmatische verheerlijking en monopolisering van democratie, of wat daarvoor moet doorgaan, te lichtvaardig een gelijkheidsideaal te prediken, dat boven de vrijheid de voorkeur geeft aan het confectiemodel van het gemiddelde».

De broederschap eindelijk verwijst naar de band die de vrije en gelijke moet samenbinden; zij verlangt een grote mate van openheid naar en van invoeling van de evenmens.

Aan het slot van zijn rede wijst Prof. van der Ven er nog op dat ook het religieuze en het politieke aspect in aanmerking zou dienen genomen. Bezinning hierover schept nieuwe problemen die een afzonderlijke uitwerking zouden verdienen.

Dit zeer interessant afscheidscollege geeft diep te denken. Waar tegenwoordig zo lichtvaardig met de termen van de bekende slogan wordt omgesprongen zal de lezing van de auteur meerdere juristen brengen tot een grondig onderzoek van de betekenis van deze slogan. De rede van Prof. van der Ven zal daartoe een uitmuntende basis vormen.

**

De diesrede van 1970, die in hetzelfde boekje wordt gepubliceerd is uiterst origineel. Zij draagt als titel «het laatste oordeel» en ze heeft voorzeker evenveel te maken met kunstgeschiedenis als met rechtswetenschap.

Prof. van der Ven heeft nagegaan hoe het laatste oordeel, dat in de Heilige Schrift wordt aangekondigd, doorheen de eeuwen door menigvuldige kunstenaars is uitgebeeld geworden, in schilderijen, wandtapijten, glasschilderingen, mozaïeken, miniaturen en beelden. Hoe hebben al deze kunstenaars zich het laatste oordeel voorgesteld en welk verband houdt deze voorstelling met de wereldse rechtsbedeling? Dit onderwerp geeft aanleiding tot treffende vergelijkingen en originele bedenkingen. Beleving van religie, waardering van kunst en juridische analyse zijn hier samengevlochten tot een boeiend geheel dat het lezen van de rede tot een groot genot maakt.

**

Tenslotte wordt in hetzelfde boekje een volledige bibliografie gepubliceerd van de werken van Prof. J.J.M. van der Ven, waarvan de omvang bewondering afdwingt. Zijn geschriften zijn gespreid over velerlei gebieden van het recht, zowel positief recht als rechtssociologie en rechtsfilosofie, waarbij het arbeidsrecht een zeer voorname plaats inneemt.

René Victor

BALIELEVEN

Vlaamse Conferentie der Balie van Antwerpen

Op 7 september 1973 stonden aan de ingang van de Zootalrijke opgekomen confraters, al dan niet voorzien van apennootjes en echtgenote, zich te koesteren in de hete najaarszon.

De eerste activiteit van dit jaar van de Vlaamse Conferentie ging van start: een geleid bezoek aan onze dierentuin.

Na de begroeting door Voorzitter Van den Berghe kregen wij onder deskundige leiding een kijkje voor en achter de schermen, waarbij o.a. bezocht werden de geweldige filterinstallatie van het Dolfinarium, de slachtofferkweekplaats voor slangen en andere reptielen, het laboratorium voorzien van een Daktarigeweze enz.

Bij het bezoeken van het nieuwe reptielengebouw werd ons op het hart gedrukt niet ondoordacht te wandelen, teneinde loslopende serpente en kameleons te vermijden.

Na de rondgang werden wij vergast op een dolfijnen-show, waarbij menige confrater, gelet op de heersende temperaturen, de lust bekwam samen met de dolfijnen kunststukjes te gaan uithalen in het koele nat en eventueel een vishapje als beloning te ontvangen.

Gelukkig werd ons door de Directie van de Zootot slot in de wintertuin een receptie aangeboden, waarbij we tevens in de gelegenheid werden gesteld de fofotentoonstelling van de World Press Association te bewonderen.

Conferentie der Jonge Balie te Dendermonde

Samenstelling van het bestuur voor het gerechtelijk jaar 1973-1974:

Voorzitter: Mr. H. Heyvaert; Onder-Voorzitter en schatbewaarder: Mr. M. Verkest; Sekretaris: Mr. R. Verhofsé; Bestuursleden: Mrs. A. Leleux, Mr. P. Raes; Mr. L. Steyaert; Mr. Pieters; Mr. V. Verwilghen; Mr. G. Van Hulse.

De plechtige openingsvergadering van de Conferentie der Jonge Balie zal doorgaan op vrijdag 14 december 1973 om 15u30 in het Gerechtsgebouw te Dendermonde.

MEDEDELINGEN EN BERICHTEN

Hof van beroep te Gent

PROF. W. VAN GERVEN OVER «HET BELEID VAN DE RECHTER»

Voor een talrijk gehoor van magistraten uit het rechtsgebied van het hof van beroep te Gent sprak Professor Walter Van Gerven op donderdag 13 september in de Academieraadzaal van de Universiteit te Gent over «Het Beleid van de Rechter». De initiatiefnemer van deze eerste in een reeks geplande bijscholingslessen, eerste voorzitter Veroustraete, leidde de spreker in en had daarbij de eer mede de Minister en eerste beleidsman van de Justitie te begroeten.

De beminlijke spreker doorschreed op Morsoeten het boek dat hij aan het onderwerp heeft gewijd, met een snelheid die zijn werk onrecht aandeed. De aantrekkelijke maar ietwat misleidende titel trok hij zelf even recht. Zijn besluit, een persoonlijke keuze mede ingegeven door de concrete omstandigheden van deze tijd, kan wellicht als volgt worden samengevat: Er zijn gevallen waarin de rechter de speelruimte die hem door de rechtsregel of door het onvermijdelijk enigszins contradictorische regelsysteem gelaten wordt, mag en moet gebruiken om aan het bijzondere geval dat hem is voorgelegd, de passende oplossing te geven op grond van een uitdrukkelijke en als motief aangewende

keuze tussen waarden. Deze keuze mag niet subjectief zijn, maar moet gegrond zijn op en gemotiveerd worden door objectieve elementen: de rechter moet een beroep kunnen doen op de (of een) heersende mening, zij het dat hij ook daarvan mag en moet afwijken, wanneer de meerderheid zich grof vergist. Willekeur is hierbij met name te vermijden door: eerbied voor het bestaande regelensysteem (dus marginale toetsing), objectiviteit bij het onderzoek naar de (of een) heersende mening, bekendmaking van de afwijkende mening van de minderheid in het college.

Het gehoor, bestaande uit practici, van groen tot vergrijsd, bleek bij de koffie enigszins onthutst door de aanpak; wie een theorie voor zijn praktijk verwacht had, kwam tot de bevinding dat spreker hoofdzakelijk de praktijk van de theorie had beoefend. Vragen werden na de pauze gesteld omtrent de doeltreffendheid van een mogelijk onderzoek naar de (of een) heersende mening, o.m. door interdisciplinaire samenwerking. Spreker twijfelde aan de vruchtbaarheid van zodanig onderzoek terzake: specialisten blijken elkanders taal niet te begrijpen. Wel kunnen en moeten vragen worden gesteld vanuit de ene discipline aan de andere. Documentatie, opleiding en onafhankelijkheid van de rechter kwamen daarbij ter sprake. Op een andere vraag herhaalde en verhelderde spreker zijn begrip «rechter», waarmee hij de jurist bedoelt, niet omdat er geen onderscheid is, maar omdat dit onderscheid tot heden te sterk was beklemtoond, terwijl het beleid van alle juristen toch ook gemeenschappelijke kenmerken oplevert. Een raadsheer uit het hoogste hof wees op de moeilijkheden voor zijn college om aan beleid te doen; dit scheen hem vooral de taak van de feitenrechter; waarop de eerste feitenrechter onder het gehoor opmerkte, dat motivering op grond alleen van een keuze tussen waarden, onvermijdelijk de bliksem van cassatie bleek aan te trekken. Rechtszekerheid leek ten slotte zowel voor spreker als voor zijn gehoor in de meeste gevallen te verkiezen. Nadat nog een forse klacht over het verval en het ongewisse der zeden, die de keuze van een waardenmeter op dat gebied bemoeilijken, was verklonken, besloot de moderator, kamervoorzitter Vanparys, deze geslaagde ontmoeting.

R.S.

Rijksuniversiteit te Gent **POSTGRADUATE LEERGANG ECONOMISCH EN** **FINANCIËEL RECHT**

Op verzoek van talrijke trouwe deelnemers aan de postgraduate leergang «economisch en financieel recht», ingericht door Prof. Dr. G. Schrans, van de juridische faculteit van de R.U. Gent, zal het programma dit jaar wat lichter uitvallen, om dan met hernieuwd enthousiasme de lessenreeks terug aan te vatten tijdens negen zaterdagen in de herfst 1974. Contacten werden overigens gelegd om de postgraduate leergang een nog ruimere basis te geven door samenwerking met andere instellingen en verenigingen van juristen.

Tijdens dit academisch jaar wordt alleen een *tweedaags colloquium* ingericht, doch over een zeer actueel onderwerp: *Het statuut van de onderneming*.

Recente adviezen van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven inzake de aan de ondernemingsraden mede te delen inlichtingen, of betreffende de hervorming van het revisoraat, recente voorstellen van de Commissie der Europese Gemeenschappen betreffende de structuur van de nationale naamloze vennootschappen en de samenstelling van de raad van toezicht van de «societas europaea», recente wijzigingen van de wetgeving in Nederland (betreffende b.v. het enquêterecht), vereisen dat al wie zich over economisch recht bezint, de gelegenheid krijge om deskundigen terzake de «status quaestionis» te horen uiteenzetten en aan een discussie over de toekomstperspectieven deel te ne-

men. Dit is de hoofdzakelijke bedoeling van het colloquium. Tot slot van het colloquium komt dan een panel-discussion over degenen die men steeds meer de «onmondigen van de onderneming» zou kunnen noemen: het statuut van het kaderpersoneel.

Dit colloquium gaat door te Gent op *vrijdag 8 en zaterdag 9 februari 1974*. Nadere inlichtingen zullen tijdig in het Rechtskundig Weekblad worden bekend gemaakt. Wie intussen belangstelling heeft, neme contact met: Prof. Dr. G. Schrans, Faculteit van de Rechtsgeleerdheid, Universiteitstraat 2, 9000 Gent.

Intussen is ook het boek *Economisch en Financieel Recht Vandaag II* verschenen. Daarin zijn alle colleges gebundeld die gehouden werden tijdens de postgraduate leergang 1972-1973 door meer dan 25 binnen- en buitenlandse deskundigen. Dit boek van 500 p. (600 fr.) kan besteld worden bij de uitgever, de s.v. Gakko, St. Pietersnieuwstraat 107, 9000 Gent, of langs de boekhandel.

VENNOOTSCHAPSDAG 1973

Op 9 november 1973 wordt te Leuven een studiedag ingericht over de wet van 6 maart 1973 waarbij de Belgische vennootschapswetgeving aangepast is aan de eerste E.E.G.-Richtlijn.

Hij gaat door in het College De Valk, Tiense straat 41 te Leuven van 10 u tot ongeveer 17u30.

De inschrijvingsprijs bedraagt 450 fr., m.i.b. van de maaltijd in de Faculty Club. Inschrijvingen geschieden door storting of overschrijving op P.C.R. 9.80 van de N.V. Kredietbank Leuven voor rek. nr. 431-034904.1-05 van het Instituut voor Vennootschapsrecht.

Een meer uitvoerige folder zal eerstdaags verstuurd worden. Maar aangezien het aantal deelnemers uiteraard moet beperkt gehouden worden, hebben de belangstellenden er belang bij zo spoedig mogelijk in te schrijven. De lijst zal immers afgesloten worden zodra het maximum aantal bereikt is.

Belgische Vereniging voor Europees recht **DE SANCTES IN HET RECHT DER EUROPESE** **GEMEENSCHAPPEN**

De Belgische Vereniging voor Europees Recht in samenwerking met de Association française des Juristes européens zal op vrijdag 26 oktober 1973 een studiedag inrichten in het Hotel van Wetenschappelijke Verenigingen, Champs Elyseesstraat 43 te 1050 Brussel met als thema:

«De sancties in het recht der Europese gemeenschappen.»

Mededelingen gevolgd door debatten zullen worden gedaan over «Les sanctions applicables aux entreprises» door dhr. L. Legros, Raadsheer in het Belgisch Hof van Cassatie, hoogleraar aan de U.L.B. en dhr. P.F. Rysiger, Advokaat bij het Franse Hof van Cassatie en de Raad van State en over «La procédure en manquement des Etats à leurs obligations (traité CEE, article 169)» door dhr. Ph. Cahier, Hoogleraar aan het Institut Universitaire de Hautes études internationales de Genève.

De studiedag begint om 10u15 om te eindigen om 17u45, onder het alternatieve voorzitterschap van dhr. Ancel, Voorzitter van de Franse Vereniging en van dhr. Goffin, Voorzitter van de Belgische Vereniging.

Inschrijvingsrecht

250 BF voor de leden van een Vereniging aangesloten bij de F.I.D.E.

400 BF voor de niet leden, te storten op P.C.R. 389.37 van de B.V.E.R.

Inschrijvingen en Inlichtingen: Sekretariaat van de B.V.E.R., Rooseveltlaan, 39 te 1050 Brussel.

TIJDSCHRIFTEN

(België-Franstalig)

Journal des Tribunaux.—jg. 1973

nr. 4832

Raymond Ledoux, Les vicissitudes de la loi sur les concessions de vente exclusive face à la C.E.E.—Jean Van Rossum et Michel Mahieu, Du recours de l'assureur contre son assuré ayant provoqué un accident alors qu'il était en état d'ivresse ou d'intoxication alcoolique.—Jurisprudence.—Chronique judiciaire.

nr. 4833

Georges de Leval, La requête devant les tribunaux du travail et le régime des nullités.—Jurisprudence.—Chronique judiciaire.

nr. 4834

Guy Horsmans et François T'Kint, La société anonyme (1960 à 1972) 1e partie.—Jurisprudence.—Chronique judiciaire.

nr. 4835

Paul Struye, Henri Rolin.—Guy Horsmans et François T'Kint, La société anonyme (1960 à 1972) 2e partie.—Jurisprudence.—Notes de jurisprudence.—Chronique judiciaire.

Revue critique de Jurisprudence Belge.—jg. 1973—nr. 1.

Revendication, noot door Jacques Heenen.—Faillite et concordats, noot door Jacques Heenen.—Chose jugée, noot door P.E. Trousse.—Transport maritime sous connaissance, noot door Jacques Putzeys.—Examen de jurisprudence, Droit judiciaire privé door Etienne Gutt en Anne-Marie Stranart-Thilly.

Cahiers de droit familial.—jg. 1973—nr. 1

L. Slachmuyder, L'adoption et la légitimation en droit international.—J. Dobbela, Quelques réflexions sur les mesures provisoires se rapportant au divorce.—Jurisprudence.

Revue générale des Assurances et des Responsabilités.—jg. 1973—nr. 6

Faute.—Garagiste.—Chemins de fer.—Règl. Gén.—Ayants droit.—Lésion morale.—Lésion physique.—Compétence.—Procédure.—Chose jugée au pénal.—Respons.—Lois coord.

Revue du Notariat Belge.—jg. 1973—nr. 2603

Michel Verwilghen, La filiation adoptive en droit international privé belge.—Revue de la jurisprudence belge.—Nécrologie.—Bibliographie.—Notariat.

nr. 2604

H. Vlieghe-Casman, Dettes conjointes et solidaires contractées par deux époux communs en biens.—Législation.—Revue de la jurisprudence belge.—Curiosa.—Bibliographie.—Notariat.

Annales de la Faculté de Droit de Liège.—jg. 1973—nr. 3

Roger de Corte, Sanctions contre le plaideur négligent. Examen des articles 751, 752, 753 et 756 ainsi que des articles 802, 803, 804 et 730, alinéa 5 du Code judiciaire.—Michel Voisin, Essai d'analyse des expériences communautaires.—Herwig Roggeman, Procédure civile soviétique.—Arlette Tummers, Comment résoudre le conflit entre les conditions générales du vendeur et celles de l'acheteur.—Chronique.—Bibliographie.

Revue de Droit Pénal et de Criminologie.—jg. 1973—nr. 9

J. Herrmann et D.F. Marty, Vers l'abolition de la peine de mort aux Etats-Unis ? A. Kohl, Les incidences de la dépréciation monétaire en droit pénal belge.—Informa-

tions.—Chronique.—Bibliographie.—Revue.—Jurisprudence. nr. 10

L. Walgrave, La protection de la jeunesse : la recherche d'une relation de confiance.—B. Gailly, Conduites d'adoption et protection de l'enfance en Belgique.—T. Marchandise, L'agressivité et la protection morale de la jeunesse.—Informations.—Bibliographie.—Revue.—Jurisprudence.

Res Publica.—jg. 1973—nr. 2

Roger Aubert, L'église catholique et la vie politique en Belgique depuis la seconde guerre mondiale.—H. Breny et J. Beaufays, Le rôle et la place de l'appareil dans les élections législatives belges à la lumière du calcul de la dévolution des sièges selon différents modes.—Lode Claes, Le mouvement flamand, entre le politique, l'économique et le culturel.—Mieke Claeyss-Van Haegendoren, Bert De Bakker, The socialist party in the party system and in organised socialism in Belgium.—Albert Coppé, Perspectives : le fonctionnaire national et l'Europe.—R. Depré, Career pattern of higher civil servants in Belgium.—Wilfried Dewachter, La hiérarchie du pouvoir dans la politique belge.—A.P. Frogner, Distances entre partis et clivages en Belgique.—Daniel Seiler, La crise du clivage Eglise/Etat, le cas wallon.—A. Van den Brande, Voluntary associations in the Belgian political system 1954-1968.—Hugo Van Hassel, Belgian ministerial cabinets : spoils in a spoiled merit-system.—E. Witte, The political struggle for power in and for the main Belgian towns during the period 1830-1848.—M. Boeynaems, La Belgique démographique et politique en chiffres.—Wilfried Dewachter, Godelieve Craenen and Guy Tegenbos, Maps, diagrams and tables concerning the Belgian political system.

Recueil général de l'Enregistrement et du Notariat.—jg. 1973 nr. 21688 à 21698

Succession.—Taxe sur la valeur ajoutée-Enregistrement.—Impôts sur les revenus.—Séparation de biens.—Partage.—Communauté d'acquêts.—Bail à ferme.—Succession.—Répertoire notarial (cinq traités).—V. Petitjean, Le statut de l'huissier de justice.

nr. 21699 à 21703

Sociétés commerciales.—Legs.—Succession.—Succession (Droit de).—Bibliographie.

nr. 21704 à 21706

Taxe sur la valeur ajoutée.—Taxe sur la valeur ajoutée-Enregistrement.—Expropriation pour cause d'utilité publique.

Revue internationale des Sciences administratives.—jg. 1973 nr. 2

C. Debbasch, Le droit administratif face à l'évolution de l'administration française.—I. Jaffif, Réflexions sur la conjonction « Plan-Budget-Programme » dans la réforme administrative.—G. Langrod, Genèse et conséquences du mimétisme administratif en Afrique.—A. Kiapi, Les enquêtes et l'élaboration des décisions en Afrique orientale.—S. Kowalewski, Les méthodes comparatives dans les sciences administratives.—O.P. Dwivedi, L'administration de l'environnement au Canada.—J. Starosciak en J. Letowski, La méthode comparative dans les recherches de droit administratif.—V. Gerdes, L'administration de la sécurité sociale en Afrique.—Résumés des articles publiés en langues anglaise et espagnole.—Ecoles et instituts d'administration publique.—Bibliographie sélectionnée.—Coopération technique, Nouvelles.—Chronique de l'Institut.